

"CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH"

- Applied sciences
- Chemical sciences
- Biological sciences
- Geography sciences
- Physical sciences
- Medical sciences
- Ecological sciences
- Pedagogical sciences
- Psychological sciences
- Mathematical sciences
- Philological sciences

Research Science and
Innovation House

**«CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC
INNOVATIVE RESEARCH» ilmiy konferensiyasi**

30.07.2025-yil.

Ushbu to‘plamda **«CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED
SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH»** ilmiy konferensiyasi
2025-yil 2-soni 7-qismiga qabul qilingan maqolalar nashr etilgan.

Jurnal tarkibidagi barcha maqolalarga **DOI** unikal raqami biriktirilib, **Zenodo,**
Open Aire, Google Scholar xalqaro ilmiy bazalarida indekslandi.

OAK tomonidan dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya
etilgan jurnallar ro‘yxatidagi milliy jurnallarda chiqarilgan maqolalar sifatida rasman
tan olinadi.

Asos: O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiyasi komissiyasining
dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar
ro‘yxati 3-sahifasi. – Toshkent: 2019. – 160 b.

Konferensiya materiallaridan professor-o‘qituvchilar, mustaqil izlanuvchilar,
doktarantlar, magistrantlar, talabalar, litsey-kollejlar va maktab o‘qituvchilari, ilmiy
xodimlar hamda barcha ilm-fanga qiziquvchilar foydalanishlari mumkin. Eslatma!
Konferensiya materiallari to‘plamiga kiritilgan ilmiy maqolalardagi raqamlar,
hisobotlar, ma’lumotlar haqqoniylikiga va keltirilgan iqtiboslar to‘g‘riligiga mualliflar
shaxsan javobgardirlar.

**“RESEARCH SCIENCE AND
INNOVATION HOUSE” MCHJ**

TAHRIRIYAT

Bosh muharrir, Matsaidova Sayyora Xudayberganovna, Urganch davlat universiteti, Geografiya kafedrası, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent

Mas’ul kotib: Sobirov Javoxir Xayrulla o‘g‘li O‘zbekiston Milliy universiteti 1-bosqich magistranti

Nashrga tayyorlovchi: Eshqorayev Samariddin Sadridin o‘g‘li Termiz muhandislik-texnologiya instituti talabasi.

TAHRIR KENGASHI A’ZOLARI

1. **Rahimov Rahimboy Atajanovich,** Urganch davlat universiteti professori, Texnika fanlari doktori, Rossiya tabiiy fanlar akademiyasining Akademigi.
2. **Isayev Sabirjan Xusanbayevich,** “Toshkent irrigatsiya va qishloq xo‘jaligini mexanizatsiyalash muxandislari instituti” milliy tadqiqot universiteti, Irrigatsiya va melioratsiya kafedrası, qishloq xo‘jaligi fanlari doktori, professor.
3. **Matyakubov Baxtiyar Shamratovich,** “Toshkent irrigatsiya va qishloq xo‘jaligini mexanizatsiyalash muxandislari instituti” milliy tadqiqot universiteti, “Irrigatsiya va melioratsiya” kafedrası professori, qishloq xo‘jaligi fanlari doktori, professor.
4. **Norboyeva Umida Toshtemirovna,** Buxoro davlat universiteti, Ekologiya va geografiya kafedrası professori, DSc (Biologiya fanlari), professor.
5. **Matsaidova Sayyora Xudayberganovna,** Urganch davlat universiteti, Tabiiy va qishloq xo‘jaligi fanlari fakulteti, Geografiya kafedrası, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent.
6. **Xamroyev Muxtor Ozodovich,** Urganch davlat universiteti, Geografiya kafedrası, Geografiya fanlari nomzodi, dotsent.
7. **Matchanov Otabek Jumanazarovich** Urganch Davlat Universiteti, Texnika fakulteti Geodeziya, Kartografiya, kafedrası Dotsenti. Yo‘nalish - Tabiiy Geografiya.
8. **Djumaniyazava Muhayyo Xusinovna,** Urganch davlat Universiteti Pedagogika fakulteti Pedagogika va psixologiya kafedrası dotsenti, psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

**“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC
INNOVATIVE RESEARCH”**

Volume 02. Issue 07. July 2025

9. **Djumayev Mamanazar Irgashevich** Pedagogika fanlari nomzodi, professor Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti Boshlang‘ich ta’limda matematika va uni o‘qitish metodikasi kafedrasida, professori p.f.n.
10. **Qandov Bahodir Mirzaevich** Falsafa fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) Chirchiq davlat pedagogika universiteti gumanitar fanlar fakulteti milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari va huquq ta’limi kafedrasida PhD, dotsenti.
11. **Samandarov Ergash Iskandarovich**, Urganch davlat universiteti Tabiiy va qishloq xo‘jaligi fanlari fakulteti Ekologiya va xayot faoliyati xavfsizligi kafedrasida, qishloq xo‘jaligi fanlari nomzodi, dosent.
12. **Egamov Baxtiyor Nurmetovich**, Urganch davlat universiteti, “Iqtisodiyot” kafedrasida dotsenti, iqtisod fanlari nomzodi.
13. **Rajabov Alibek Xushnodbekovich**, Urganch davlat universiteti, Iqtisodiyot kafedrasida, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).
14. **Babajanova Sanabar Yuldashbayevna**, Urganch davlat universiteti Tabiiy va qishloq xo‘jaligi fanlari fakulteti “Ekologiya va hayot faoliyati xavfsizligi” kafedrasida, qishloq xo‘jaligi fanlari bo‘yicha falsafa doktori-PhD., dotsent.
15. **Masharipov Adamboy Atanazarovich**, Urganch davlat universiteti Tabiiy va qishloq xo‘jaligi fanlari fakulteti “Ekologiya va hayot faoliyati xavfsizligi” kafedrasida dotsenti.
16. **Ismoilova Himoyat Matnazarovna**, Urganch davlat universiteti, Kimyo kafedrasida, kimyo fanlari falsafa doktori (PhD), dotsent.
17. **Ismayilova Intizar**, Urganch davlat Universiteti Tabiiy va qishloq xo‘jaligi fanlari fakulteti Biologiya kafedrasida, qishloq xo‘jaligi fanlari nomzodi, dotsent.
18. **Razakova Rayxan Saylaubekovna** Urganch davlat universiteti Pedagogika fakulteti Pedagogika va psixologiya kafedrasida dotsenti, psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori, PhD.
19. **Ataullayev Zokir Maxsudovich**, Urganch davlat universiteti, kimyo kafedrasida, pedagogika fanlari falsafa doktori (PhD), kimyo kafedrasida dotsenti.
20. **Raximova Xolisxon Maksudovna**, Urganch davlat universiteti, Biologiya kafedrasida, biologiya fanlari falsafa doktori (PhD), dotsent.

**THE LEGACY OF THE SILK ROAD: HISTORICAL EXPERIENCE AND
CONTEMPORARY INNOVATIONS IN TEXTILE AND SERICULTURE**

Sevinch Abdilmajidovna Khojamurodova
Student of Termez state university

Abstract: The Silk Road, a vast network of trade routes that connected East and West for centuries, played a pivotal role in the development of textile arts, particularly in Central Asia. Uzbekistan, strategically located at the heart of this ancient trade corridor, has historically been a vital center for the production of luxurious silk fabrics and intricate textiles. This article explores the legacy of the Silk Road with a specific focus on traditional Uzbek sericulture and textile production, highlighting its historical significance, cultural symbolism, and artisanal heritage. The paper delves into the evolution of weaving and silk-making practices in regions such as Margilan, Bukhara, and Samarkand—places renowned for their unique techniques, patterns, and natural dye usage. These practices, once passed down through generations in family-based workshops, formed the backbone of local economies and cultural expression. The fabrics created along the Silk Road were not merely commodities, but narrative threads woven with identity, religion, gender, and status.

In the contemporary era, Uzbekistan is experiencing a cultural and economic revival of its textile and sericulture industries. With the help of technological innovations, state support, and international collaboration, traditional practices are being modernized for sustainable production and global competitiveness. The article analyzes how modern design schools and textile factories are blending ancestral knowledge with modern digital tools, chemical-free dyes, and eco-friendly weaving techniques. Furthermore, it examines the role of textile art in promoting national branding, tourism, and cultural diplomacy. Through a combination of historical analysis, ethnographic insights, and case studies, this article affirms that the legacy of the Silk Road is not a relic of the past, but a living tradition being revitalized in the 21st century. It presents the textile and silk industries of Uzbekistan as a unique fusion of cultural memory and innovation, demonstrating how these crafts can serve as a model for heritage-based development and sustainable creative economies.

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Volume 02. Issue 07. July 2025

Keywords: Silk Road heritage, Uzbek textiles, sericulture, traditional weaving, ikat, atlas fabric, natural dyes, textile innovation, cultural heritage, sustainable fashion, Margilan silk, eco-friendly textile production, heritage preservation, craftsmanship, Central Asian art, fashion and identity, artisanal revival.

Introduction

The Silk Road has long been recognized not merely as a trade route, but as one of the most influential cultural and economic arteries in human history. Stretching across thousands of kilometers, it facilitated not only the exchange of goods between East and West but also the transmission of ideas, technologies, art forms, and spiritual traditions. Among the many treasures that traveled these routes, textiles—and in particular, silk—held an especially prominent place. Revered for their beauty, craftsmanship, and symbolism, silk fabrics produced in Central Asia, particularly in the regions of present-day Uzbekistan, became highly sought after in courts and markets from China to Europe. Uzbekistan’s central role along the Silk Road endowed it with a rich tradition of textile production, deeply embedded in the cultural and economic fabric of the nation. Cities such as Margilan, Bukhara, and Samarkand emerged as historic hubs of sericulture and weaving, where generations of artisans developed sophisticated techniques, utilizing natural dyes and symbolic patterns to create textiles that were not only decorative but also communicative. These garments and fabrics conveyed social rank, regional identity, and religious beliefs, making textile production a deeply meaningful cultural practice. In today’s globalized world, where industrial mass production and synthetic materials often dominate the fashion and textile industries, there is a growing appreciation for authenticity, sustainability, and heritage-based craftsmanship. This trend has revitalized interest in traditional Uzbek textile arts, positioning them at the intersection of cultural preservation and modern innovation. Through the introduction of digital design, organic dyeing processes, and eco-conscious manufacturing techniques, the age-old wisdom of the Silk Road is being reimagined for contemporary audiences and markets.

This article aims to explore the historical evolution and modern transformation of textile and sericulture practices in Uzbekistan. By tracing the trajectory from ancient silk-making traditions to cutting-edge innovations in fabric design and production, the study provides a comprehensive understanding of how the legacy of the Silk Road continues to shape Uzbekistan’s cultural identity and creative economy. In doing so, it

**“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC
INNOVATIVE RESEARCH”**

Volume 02. Issue 07. July 2025

also contributes to broader discourses on sustainable fashion, heritage industries, and the role of traditional crafts in the 21st century.

Relevance of the topic

In an era where fast fashion, industrialization, and cultural homogenization dominate global textile markets, the revitalization of traditional silk and textile practices holds profound significance. As consumers and designers alike shift their focus toward sustainability, cultural authenticity, and ethical production, there is a growing demand for textile traditions that are deeply rooted in history and regional identity. Within this global context, the heritage of the Silk Road—and particularly Uzbekistan’s contribution to silk and textile craftsmanship—emerges as a valuable model for balancing tradition and innovation. Uzbekistan's textile legacy is not merely historical but actively evolving. Regions like Margilan, known for producing exquisite ikat (abrbandi) and atlas fabrics, are once again gaining international attention thanks to state-led initiatives, local entrepreneurship, and collaboration with global fashion houses. The use of natural dyes, handweaving techniques, and cultural symbolism embedded in textile designs not only preserves intangible heritage but also aligns perfectly with global sustainability goals, including those defined by UNESCO and the United Nations' Sustainable Development Goals (SDGs).

Moreover, the revival of traditional sericulture and textile production plays a vital role in community development, especially among women and rural artisans. It generates employment, fosters intergenerational knowledge transmission, and strengthens cultural pride. In addition, Uzbekistan's textile identity contributes to national branding and cultural diplomacy by offering the world a glimpse into the country's rich heritage through wearable art. Given the multidimensional benefits—cultural, economic, ecological, and social—this topic is not only relevant but urgent in framing new narratives around fashion, development, and identity in the 21st century. Examining the Silk Road’s legacy through the lens of contemporary innovations helps position traditional crafts not as relics of the past, but as engines for sustainable futures.

Aspect	Traditional Textile Production	Contemporary Innovations
Materials	Natural silk, cotton, wool	Organic silk, recycled fibers, blended fabrics

**“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC
INNOVATIVE RESEARCH”**

Volume 02. Issue 07. July 2025

Dyeing methods	Natural dyes (pomegranate peel, indigo, walnut shells)	Eco-friendly synthetic dyes, digital dyeing
Production techniques	Hand-weaving, ikat tie-dye, manual looms	Semi-automated looms, CAD-aided design
Cultural symbolism	Regional patterns with protective and spiritual meanings	Stylized motifs adapted for fashion branding
Workforce	Family-based artisans, primarily women	Artisan cooperatives, vocational training centers
Market orientation	Local use, traditional markets	Global fashion industry, e-commerce, international expos
Economic impact	Subsistence income, informal economy	Job creation, export diversification, value-added production
Environmental footprint	Low (handmade, biodegradable, natural dyes)	Medium-low (depending on technology and materials used)

Discussion and findings

The Silk Road’s historical role as a medium for cultural, commercial, and technological exchange laid the foundation for the rich textile traditions of Central Asia, particularly in Uzbekistan. In examining both historical practices and current innovations in Uzbek textile and sericulture industries, it becomes evident that the legacy of the Silk Road is far from a static memory—it is a living, adaptive force that continues to inform and enrich modern textile production. One of the most significant findings of this research is the enduring relevance of traditional Uzbek textile techniques such as **ikat weaving (abrbandi)**, **hand-embroidered suzani**, and the production of **atlas** and **adras** silk fabrics. These methods, deeply embedded in regional identity and aesthetic heritage, have withstood centuries of social and political change. Today, they are not only preserved in museums and craft villages, but are also being actively revived in fashion studios and textile workshops across Uzbekistan.

This renaissance is closely tied to innovations that seek to modernize production without sacrificing authenticity. For example, eco-friendly dyeing techniques—using natural pigments derived from pomegranate rinds, walnut husks, and indigo—are being integrated with digital design and marketing tools to meet international quality and

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Volume 02. Issue 07. July 2025

sustainability standards. The merging of traditional knowledge with contemporary business practices has positioned Uzbek textiles as a unique offering in the global luxury and ethical fashion sectors. Another notable finding is the increasing **economic empowerment** of women and rural artisans through textile-related enterprises. Government-backed initiatives and foreign collaborations have enabled the creation of artisan cooperatives and vocational programs, especially in cities like Margilan and Bukhara. These efforts not only support heritage preservation but also foster inclusive economic growth and community development. Culturally, the symbolic motifs and hand-crafted aesthetics embedded in Uzbek fabrics continue to serve as powerful storytelling tools. Many contemporary designers are using these textiles not merely as decorative elements, but as **expressions of national identity, cultural pride, and sustainable innovation**. In this way, traditional textile art has become a form of **soft power**, projecting Uzbekistan’s creative legacy onto the international stage—whether through fashion weeks, cultural exhibitions, or high-end design collaborations. The findings affirm that traditional silk and textile practices in Uzbekistan, while rooted in centuries-old knowledge, have proven remarkably adaptable to modern challenges and opportunities. The revival of Silk Road textile heritage through innovation not only supports cultural sustainability but also aligns with broader global movements such as **slow fashion, heritage-based development, and ethical consumerism**.

Conclusion

The enduring legacy of the Silk Road has left an indelible mark on the textile and sericulture traditions of Uzbekistan, shaping its cultural identity and craftsmanship for centuries. What once served as the lifeblood of economic and artistic exchange across continents has today reemerged as a dynamic force within the modern creative economy. Through careful preservation, revival, and innovation, Uzbekistan’s traditional textile arts—especially silk weaving, ikat dyeing, and handmade embroidery—have transcended their historical origins and found new relevance in the 21st century. This study has shown that the integration of traditional practices with modern innovations is not only possible but mutually enriching. The incorporation of sustainable methods, eco-friendly technologies, and digital marketing tools has allowed Uzbekistan’s textile industry to thrive while remaining true to its cultural roots. At the same time, the growing global appetite for ethical fashion and authentic craftsmanship has opened new opportunities for Uzbek artisans to share their work with international audiences. Importantly, the revival of Silk Road textile heritage is not limited to

**“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC
INNOVATIVE RESEARCH”**

Volume 02. Issue 07. July 2025

aesthetics or commerce. It plays a crucial role in community empowerment, cultural diplomacy, and intergenerational knowledge transmission. By investing in its artisanal heritage, Uzbekistan is preserving its intangible cultural legacy while also positioning itself as a leader in sustainable and heritage-based development. In conclusion, the Silk Road is not simply a historical reference; it is a living metaphor for cultural resilience and creativity. Uzbekistan’s silk and textile traditions, revitalized through innovation, offer a compelling model for how ancient arts can adapt, flourish, and inspire in a globalized and environmentally conscious world.

References:

1. UNESCO. (2022). Silk Roads: Dialogue, Diversity and Development. Retrieved from <https://en.unesco.org/silkroad>
2. Karimov, A. & Nasriddinova, Z. (2020). Uzbek Textile Traditions and Modern Sustainability Practices. Tashkent: Silk Heritage Press.
3. Yusupova, D. (2019). "Ikat Weaving in Margilan: Tradition, Technique, and Innovation." *Textile Culture Quarterly*, 14(3), 102–117. <https://doi.org/10.3897/tcq.14.3.102>
4. International Trade Centre (ITC). (2021). Reviving Traditional Silk Production in Central Asia: Economic and Cultural Opportunities. Geneva: ITC Publications.
5. Azizova, M. (2022). "Natural Dye Techniques and Sustainable Fashion in Uzbekistan." *Journal of Textile Science and Heritage*, 8(2), 56–73.
6. Gulomov, R. (2021). The Economic Potential of Cultural Industries in Uzbekistan. Samarkand: Orient Economics.
7. The Craft Revival Trust. (2020). Handloom Revival: A Study of Central Asian Textile Heritage. New Delhi: CRT Publications.
8. Abdullayeva, N. (2023). "Women in Textile Entrepreneurship in Uzbekistan." *Journal of Gender and Development Studies*, 6(1), 33–48.

**Boshlang‘ich ta‘lim samaradorligini oshirishda ilg‘or tajribalardan
foydalanish**

Tojiyev Husniddin Baxtiyorovich

Norkulova Nilufar Zokir qizi

Email – norqulovanilufar04@gmail.com

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

Pedagogika va ijtimoiy gumanitar fanlar fakulteti

Annotatsiya

Ushbu maqolada boshlang‘ich ta‘lim samaradorligini oshirish borasida jahonning ilg‘or ta‘lim tajribalari tahlil qilinadi. O‘zbekiston ta‘lim tizimida zamonaviy metodikalarni qo‘llash, o‘qituvchi malakasini oshirish va o‘quvchi markazli yondashuv orqali ta‘lim sifatini yaxshilash imkoniyatlari yoritiladi. Turli mamlakatlar tajribasi asosida boshlang‘ich bosqichda ta‘limni takomillashtirishga doir taklif va tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Kalit so‘zlar:

boshlang‘ich ta‘lim, ilg‘or tajriba, ta‘lim sifati, pedagogik yondashuv, zamonaviy metodika, o‘quvchi markazli ta‘lim, xalqaro tajriba, o‘qituvchi malakasi.

Muammoning dolzarbligi

Bugungi globallashtirish davrida ta‘lim tizimi har bir davlatning iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyotida hal qiluvchi rol o‘ynamoqda. Ayniqsa, boshlang‘ich ta‘lim bosqichi har bir shaxsning shaxsiy va intellektual rivojiga poydevor bo‘lib xizmat qiladi. Shu bois, ta‘lim sifatini oshirish bo‘yicha ilg‘or xalqaro tajribalardan foydalanish, ularni milliy tizimga moslashtirish va amaliyotda qo‘llash dolzarb masala hisoblanadi.

Kirish

Boshlang‘ich ta‘lim – bu bola uchun mustaqil fikrlash, savodxonlik va hayotiy ko‘nikmalarni shakllantirishda eng muhim bosqichdir. O‘zbekiston Respublikasida ta‘lim sohasida olib borilayotgan islohotlar aynan shu bosqichni takomillashtirish, zamonaviy metodlar asosida o‘quvchilarga ta‘lim berish, o‘qituvchilar salohiyatini oshirishga qaratilmoqda. Dunyoning rivojlangan davlatlarida qo‘llanilayotgan pedagogik yondashuvlar, o‘quv dasturlar va baholash tizimlari O‘zbekistondagi

boshlang‘ich ta‘limga qanday ijobiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin? Mazkur maqolada shu savollarga ilmiy yondashuv asosida javob beriladi.

Asosiy qism

1. Ilg‘or xalqaro tajribalar tahlili

• **Finlyandiya:** Boshlang‘ich ta‘limda bolani ortiqcha baholamaslik, stresssiz o‘rganishga urg‘u beriladi. O‘quvchilarning erkin fikrlashi, amaliyotga yo‘naltirilgan topshiriqlar va tabiat bilan uyg‘un darslar ustuvor.

• **Singapur:** “Tayyor o‘quvchi modeli” asosida o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi faol muloqot ta‘minlanadi. Informatika, matematika va til bo‘yicha dasturlar chuqurlashtirilgan.

• **Yaponiya:** Tarbiya va axloqiy qadriyatlar boshlang‘ich ta‘limda asosiy o‘rinni egallaydi. Har bir o‘quvchi bilan individual yondashuv mavjud.

• **Buyuk Britaniya:** Baholash jarayoni faqat natijaga emas, balki jarayonga ham e‘tibor qaratadi. Interaktiv metodlar, loyiha asosida o‘qitish keng qo‘llaniladi.

2. Ilg‘or tajribalarni O‘zbekiston sharoitiga moslashtirish imkoniyatlari

O‘zbekistonning boshlang‘ich ta‘lim tizimi keyingi yillarda tub islohotlarga yuz tutdi. Xususan:

- **Yangi darslik va metodikalar** joriy qilindi;
- **O‘qituvchilar malakasini oshirish markazlari** faoliyatini yo‘lga qo‘yildi;
- **STEAM yondashuvi** bosqichma-bosqich kiritilmoqda;
- **Raqamli ta‘lim resurslari** (maktab.edu.uz, online maktab) rivojlantirilmoqda.

Shuningdek, Finlyandiya va Yaponiya tajribasidagi “**stresssiz baholash**”, “**tabiat bilan uyg‘un ta‘lim**”, “**tarbiyaviy yondashuv**” kabi tamoyillar O‘zbekiston maktablarida sinov asosida joriy etilishi mumkin.

3. O‘qituvchi salohiyati va doimiy malaka oshirish zaruriyati

Boshlang‘ich ta‘limda ilg‘or tajribalarni joriy etishda eng muhim omil – bu o‘qituvchidir. Ular:

- **Zamonaviy metodikalardan xabardor bo‘lishi;**
- **Raqamli texnologiyalarni darsda qo‘llay olishi;**
- **Psixologik yondashuvga ega bo‘lishi** kerak.

Bu esa ularning **doimiy malaka oshirishini** taqozo etadi. Ilg‘or davlatlarda har yili o‘qituvchilarning 80% dan ortig‘i yangi kurslarda ishtirok etadi. O‘zbekistonda ham bu boradagi tizim kuchaytirilishi lozim.

Xulosa

Boshlang‘ich ta‘lim – har qanday jamiyatning kelajagi uchun asosiy poydevor hisoblanadi. O‘zbekiston bu yo‘nalishda sezilarli yutuqlarga erishgan bo‘lsa-da, ilg‘or xalqaro tajribalardan samarali foydalanish ta‘lim sifatini yanada oshirishga xizmat qiladi. Finlyandiya, Singapur, Yaponiya kabi davlatlar tajribasi asosida, o‘qituvchilarni tayyorlash, metodikalarni takomillashtirish va o‘quvchi markazli yondashuvni joriy etish orqali biz o‘z boshlang‘ich ta‘lim tizimimizni yangi bosqichga olib chiqishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2022–2026 yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi” Farmoni.
2. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta‘limi vazirligi rasmiy sayti – www.maktab.uz
3. Sahlberg, Pasi. Finnish Lessons 2.0: What Can the World Learn from Educational Change in Finland? Teachers College Press, 2015.
4. OECD Education Report (2023): Effective Pedagogies in Primary Education.
5. www.singaporeeducation.info – Singapurda boshlang‘ich ta‘lim tizimi tavsifi.
6. "Boshlang‘ich ta‘lim nazariyasi va metodikasi", O‘zMU nashriyoti, 2022.
7. UNESCO Global Education Monitoring Report, 2023.

**Research Science and
Innovation House**

**O‘ZBEK TILI VA ADABIYOTINI O‘QITISHDA INNOVATSION
USULLAR**

Baxtiyorova Raxima Azamat qizi
Urganch Ranch texnologiya universiteti

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida o‘zbek tili va adabiyoti fanlarini o‘qitishning innovatsion usullari tadqiq etilgan. Tadqiqotning asosiy maqsadi – an’anaviy metodlarning samaradorligi bilan raqamli ta’lim vositalari, interfaol metodlar va loyihaviy ta’limning ta’sirini solishtirish orqali fanlarni o‘zlashtirish sifatini oshirish yo‘llarini aniqlash.

KALIT SO‘ZLAR: innovatsion pedagogika, raqamlashtirilgan adabiyot, interfaol darsliklar, kreativ kompetensiya, zamonaviy o‘qitish metodlari.

ANNOTATION: This article explores innovative methods of teaching the Uzbek language and literature based on modern pedagogical technologies. The main goal of the study is to identify ways to improve the quality of subject mastery by comparing the effectiveness of traditional methods with the impact of digital learning tools, interactive methods, and project-based learning.

KEYWORDS: innovative pedagogy, digitized literature, interactive textbooks, creative competence, modern teaching methods.

АННОТАЦИЯ: В данной статье рассматриваются инновационные методы обучения узбекскому языку и литературе на основе современных педагогических технологий. Основной целью исследования является выявление путей повышения качества усвоения предмета путем сравнения эффективности традиционных методов с воздействием цифровых средств обучения, интерактивных методов и проектного обучения.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: инновационная педагогика, оцифрованная литература, интерактивные учебники, творческая компетентность, современные методы обучения.

KIRISH

Bugungi kunda ta’lim tizimida yuz berayotgan tub islohotlar o‘quv jarayonini zamonaviy, interfaol va innovatsion yondashuvlar asosida tashkil etishni taqozo etmoqda. Ayniqsa, ona tili va adabiyot fanlari — nafaqat til ko‘nikmalarini

shakllantirish, balki ma'naviy, madaniy va estetik tarbiyani ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Shu bois o'zbek tili va adabiyotini o'qitishda an'anaviy uslublarni innovatsion yondashuvlar bilan boyitish, darslarni zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida olib borish dolzarb masalaga aylanmoqda. Innovatsion usullar o'quvchilarda faollik, mustaqil fikrlash, muloqotga kirisha olish, kreativ yondashuv va tahliliy tafakkurni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Bu jarayon o'z navbatida tilni o'rganishga bo'lgan qiziqishni oshiradi, adabiyotga nisbatan estetik munosabatni rivojlantiradi. Zamonaviy o'qitish shakllari — klasterlar, aqliy hujum, konseptual xaritalar, rol o'yinlari, raqamli resurslar asosidagi darslar — o'zbek tili va adabiyoti ta'limini yangi bosqichga olib chiqishga xizmat qilmoqda. Ushbu maqolada o'zbek tili va adabiyotini o'qitishda qo'llanilayotgan innovatsion usullar, ularning samaradorlik darajasi, ta'limiy va tarbiyaviy ahamiyati nazariy va amaliy asosda tahlil qilinadi. Shuningdek, yangi metodik yondashuvlarning o'quvchilarning bilim sifatiga, ijodiy fikrlashiga va adabiy-estetik didiga ko'rsatadigan ta'siri o'rganiladi.

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotda o'zbek tili va adabiyoti darslarini zamonaviy, samarali va interaktiv shakllarda tashkil qilish imkoniyatlarini aniqlash maqsadida sifatli (kvalitativ) tadqiqot metodlari qo'llanildi. Tadqiqotning metodologik asosi sifatida ta'limda innovatsion texnologiyalarni qo'llashga doir nazariy manbalar, ilg'or tajribalar tahlili, so'rovnoma va kuzatuv natijalari asos qilib olindi. Tadqiqot Toshkent, Samarqand va Andijon viloyatlaridagi umumiy o'rta ta'lim maktablari va oliy ta'lim muassasalarida faoliyat yuritayotgan o'zbek tili va adabiyoti o'qituvchilari hamda talabalari ishtirokida amalga oshirildi. Asosiy tadqiqot metodlari quyidagilardan iborat:

So'rovnoma va intervyular: 50 nafar o'qituvchi va 100 nafar talabaga innovatsion usullardan foydalanish darajasi, samaradorligi va yuzaga keladigan muammolar haqida savollar berildi.

Amaliy kuzatuv: O'quv jarayonida innovatsion metodlar klaster usuli, interfaol muloqot, AKTdan foydalanish, “aql hujumi”, “fikrlar xaritasi”, QR-kodli topshiriqlar, Google Forms sinovlari, drama elementlari kabi usullar qo'llanilgan darslar kuzatildi.

Tahliliy metodlar: Kuzatuv va so'rovnomalardan olingan ma'lumotlar kontent-analiz yordamida umumlashtirildi.

Tadqiqotda innovatsion usullarning dars samaradorligiga ta'siri, o'quvchilar talabalar motivatsiyasini oshirishdagi roli, hamda o'qituvchilarning bu boradagi

metodik tayyorgarligi baholandi. Natijalarning ishonchliligini ta'minlash maqsadida turli darajadagi o'quv muassasalaridagi tajriba almashinuvi va sinov darslari natijalari ham o'rganildi.

NATIJALAR

O'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, o'zbek tili va adabiyotini o'qitishda innovatsion usullarni qo'llash o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi, mustaqil fikrlash va tahliliy yondashuv ko'nikmalarini shakllantiradi. So'rovnoma va intervyu natijalariga ko'ra, ishtirokchilarning 78 foizi interfaol metodlardan foydalanilgan darslar samaraliroq bo'lganini, 65 foizi esa innovatsion yondashuvlar ijodiy fikrlashga yordam berganini ta'kidladilar.

Kuzatuv natijalariga ko'ra, quyidagi innovatsion usullar yuqori samaradorlik ko'rsatdi:

“Aql hujumi” va “fikrlar xaritasi” orqali o'quvchilar o'z fikrlarini erkin bayon qila oldilar va matn tahlilida faol qatnashdilar.

Drama va sahnalashtirish usullari orqali badiiy obrazlar chuqurroq anglandi, o'quvchilar badiiy tafakkurini amaliy tarzda ifoda eta boshladi.

Raqamli texnologiyalardan foydalanish (Google Forms, QR kodli topshiriqlar) darslarni qiziqarli va interaktiv shaklga olib chiqdi, ayniqsa, talabalarning ishtirok faolligi sezilarli darajada oshdi.

Blended learning (aralash o'qitish) modeli asosida tashkil etilgan darslarda o'quvchilar topshiriqlarni mustaqil bajarib, o'z fikrini elektron platformalarda ifoda etishga muvaffaq bo'ldilar.

Shuningdek, o'qituvchilarning innovatsion metodlarni qo'llashda duch kelayotgan muammolari ham aniqlandi. Jumladan, ayrim o'quv muassasalarda texnik vositalarning yetishmasligi, o'qituvchilarning AKTdan foydalanish malakalarining pastligi samaradorlikka salbiy ta'sir ko'rsatayotgani qayd etildi. Umuman olganda, tadqiqot natijalari innovatsion usullarni didaktik maqsadga muvofiq tanlab va tizimli qo'llanganda o'zbek tili va adabiyot ta'limining sifati sezilarli darajada oshishini tasdiqladi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, o'zbek tili va adabiyotini o'qitishda innovatsion usullarni qo'llash ta'lim jarayonining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Ayniqsa, interaktiv yondashuvlar, raqamli texnologiyalar, ijodiy

mashgʻulotlar va oʻquvchilarning faol ishtirokiga asoslangan metodlar oʻquvchilarning darsga boʻlgan qiziqishini kuchaytiradi, mustaqil fikrlash va tahlil qilish koʻnikmalarini shakllantiradi. Muhokama jarayonida aniqlanishicha, oʻqituvchilar tomonidan eng samarali deb topilgan usullar — bu “aql hujumi”, “blits savollar”, “klaster usuli”, “rol oʻynash texnikasi”, Google Forms asosidagi interaktiv testlar va badiiy matnlarni vizual tahlil qilish usullari boʻldi. Ushbu usullar orqali oʻquvchilarda adabiy asarni chuqur tushunish, fikrni mustaqil ifodalash va tanqidiy yondashuvga asoslangan munozara yuritish koʻnikmalari rivojlanmoqda. Biroq tadqiqot davomida ayrim muammolar ham aniqlandi. Jumladan, barcha oʻqituvchilar innovatsion texnologiyalardan foydalanishga tayyor emasligi, texnik vositalarning yetishmovchiligi, oʻquvchilar orasida raqamli savodxonlikning turlicha darajada ekani bu usullarning toʻliq joriy etilishiga toʻsqinlik qilmoqda. Shu bilan birga, metodik qoʻllanmalar va dars ishlanmalarida innovatsion yondashuvlarning tizimli ifodalanmagani, oʻqituvchilarning kasbiy malakasini oshirish kurslarida bu boradagi bilimlarning cheklanganligi amaliyotda muayyan kamchiliklarga olib kelmoqda. Shunday boʻlsa-da, tajriba asosida koʻrilgan darslarda innovatsion yondashuvlar orqali adabiy obrazlar bilan ishlash, kontekstual tahlil, ijodiy yozuv, QR-topshiriqlar va guruhlarda ishlash faoliyatlari oʻquvchilarning til va adabiyotga nisbatan munosabatini ijobiy tomonga oʻzgartirganini tasdiqlaydi.

XULOSA

Oʻzbek tili va adabiyoti fanlarini oʻqitishda innovatsion usullardan foydalanish oʻquvchilarning bilim olish jarayoniga boʻlgan qiziqishini oshiradi, ularning fikrlash faoliyatini faollashtiradi va ijodiy yondashuvlarini rivojlantiradi. Xususan, interaktiv metodlar, raqamli texnologiyalar, guruhlarda ishlash, rolli oʻyinlar va muammoli vaziyatli savollar orqali oʻtkazilgan darslar talabalarning tanqidiy fikrlashi, mustaqil xulosa chiqarish va muloqot koʻnikmalarini shakllantirishda yuqori samaradorlikka ega boʻldi. Oʻqituvchilarning innovatsion metodlarni toʻgʻri tanlashi va ularni dars mazmuniga moslashtirib qoʻllashi oʻquv jarayonining sifatiga bevosita taʼsir koʻrsatadi. Shu sababli, pedagogik kadrlar tayyorlash jarayonida ularning metodik salohiyatini oshirish, doimiy malaka oshirish kurslarini tashkil etish va zamonaviy taʼlim texnologiyalari bilan tanishtirish zarur. Tahlillar shuni koʻrsatdiki, “aql hujumi”, klaster, loyihaviy ishlar, rolli oʻyinlar, QR-testlar, Google Form asosida oʻtkazilgan baholash, multimedia taqdimotlari kabi usullar darslarning samaradorligini oshiribgina qolmay, oʻquvchilar/talabalarning fanlarga boʻlgan qiziqishini kuchaytiradi. Ayniqsa, adabiyot fanida obrazli tafakkurni shakllantirish, matnga yangicha yondashuvni

o‘rgatish uchun bu usullar katta imkoniyat yaratadi. Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, innovatsion usullar o‘zbek tili va adabiyotini o‘qitish samaradorligini oshirishda muhim omil bo‘lib, ularni maqsadga muvofiq va tizimli ravishda qo‘llash ta’lim sifatini yangi bosqichga olib chiqadi. Shu bilan birga, innovatsion yondashuvlar orqali o‘quvchilarda nafaqat til va adabiyotga, balki umuman ta’limga nisbatan ijobiy munosabat shakllanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. To‘xtayeva, M. (2020). O‘zbek tili va adabiyotini interaktiv metodlar asosida o‘qitish. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
2. Qodirova, S. (2019). “Zamonaviy darsda innovatsion texnologiyalar”. O‘qituvchi va zamon jurnali, №4, 25–28-betlar.
3. Soliyev, H., & Xudoyberdiyeva, D. (2021). O‘zbek adabiyotini o‘qitishda innovatsion yondashuvlar. Samarqand: SamDU nashriyoti.
4. Xalilova, M. (2018). “O‘zbek tili darslarida axborot-kommunikatsion texnologiyalardan foydalanish samaradorligi”. Ta’lim va rivojlanish, №3, 42–45-betlar.
5. Jalolov, J. (2014). Til o‘qitish metodikasi asoslari. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi nashriyoti.
6. Sa’dullayeva, N. (2022). “Adabiyot darslarida ijodiy yondashuvni shakllantirish metodikasi”. Pedagogik innovatsiyalar jurnali, №1, 33–36-betlar.
7. Azizxo‘jayev, A. (2009). Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent: O‘qituvchi.
8. Vygotsky, L.S. (2005). Imagination and Creativity in Childhood. Moscow: Pedagogika.

NAFAS A`ZOLAR TIZIMI

Bobonazarova Zarina Anvar qizi
Urganch Ranch texnologiyalar universiteti

ANNOTATSIYA: Ushbu ishda nafas a`zolar tizimining anatomik tuzilishi, fiziologik jarayonlari va asosiy kasalliklari o`rganilgan. Nafas a`zolari tizimining organizm uchun ahamiyati, uning ishlash mexanizmlari va tizimga ta`sir etuvchi ichki va tashqi omillar tahlil qilingan. Shuningdek, nafas yo`llari infeksiyalari, bronxial astma, o`pka saratoni kabi keng tarqalgan kasalliklar ularning oldini olish va davolash usullari bilan birga yoritilgan. Tadqiqotda zamonaviy tibbiyotda qo`llaniladigan diagnostika usullari (masalan, rentgen, KT, spirografiya) va yangi davolash metodlari haqida ma`lumotlar keltirilgan. Nafas a`zolar tizimini sog`lom saqlashga qaratilgan profilaktika choralari ham ko`rib chiqilgan.

**Kalit so`zlar:** nafas a`zolari tizimi, o`pka, bronxlar, nafas olish fiziologiyasi, nafas yo`llari kasalliklari, profilaktika

АННОТАЦИЯ: В данной работе изучается анатомическое строение, физиологические процессы и основные заболевания дыхательной системы. Анализируется значение дыхательной системы для организма, механизмы ее функционирования, внутренние и внешние факторы, влияющие на систему. Также освещаются такие распространенные заболевания, как инфекции дыхательных путей, бронхиальная астма, рак легких, а также методы их профилактики и лечения. В исследовании приводится информация о методах диагностики, используемых в современной медицине (например, рентгенография, КТ, спирография), и новых методах лечения. Также рассматриваются профилактические меры, направленные на поддержание здоровья дыхательной системы.

Ключевые слова: дыхательная система, легкие, бронхи, физиология дыхания, заболевания органов дыхания, профилактика.

ANNOTATION: This work studies the anatomical structure, physiological processes and main diseases of the respiratory system. The importance of the respiratory system for the body, its mechanisms of functioning and internal and external factors affecting the system are analyzed. Also, common diseases such as respiratory

tract infections, bronchial asthma, lung cancer are covered, along with methods of their prevention and treatment. The study provides information on diagnostic methods used in modern medicine (for example, X-ray, CT, spirometry) and new treatment methods. Preventive measures aimed at keeping the respiratory system healthy are also considered. Keywords: respiratory system, lungs, bronchi, respiratory physiology, respiratory diseases, prevention.

Keywords: respiratory system, lungs, bronchi, respiratory physiology, respiratory diseases, prevention

KIRISH

Nafas a'zolar tizimi inson organizmi uchun hayotiy ahamiyatga ega bo'lib, uning asosiy vazifasi kislorodni qonga yetkazish va karbonat angidridni organizmdan chiqarib yuborishdan iborat. Bu jarayon metabolizmning normal ishlashi, energiya ishlab chiqarish va hujayralarning faoliyati uchun zarur sharoitlarni yaratadi. Nafas tizimi yuqori-burun, hiqildoq, tomoq va quyi-traxeya, bronxlar, o'pka nafas yo'llaridan iborat bo'lib, ular anatomik va fiziologik jihatdan murakkab tuzilishga ega.

Tirik jonivorlar asosan ikki guruhga bo'linadi: biri- havo bilan nafas oluvchilar- **aeroblar**, ikkinchisi- havosiz yashovchi- **anaeroblar** guruhidir. Ko'pchilik jonivorlar havo bilan nafas oluvchi guruhiga kiradi, boshqa jonivorlar (mikroblar) borki, ular kislorodsiz muhitda yashaydi. Quruqlikda yashovchi hayvonlar kislorodni havo tarkibidan olsa, suvda yashovchilar suvda erigan kislorod hisobiga yashaydi. Nafas a'zolari havo yoki suv tarkibidagi kislorodni qonga o'tkazib olib, uning qon orqali butun organizmdagi to'qimalarga tarqalishini ta'minlaydi. Bundan tashqari, nafas a'zolari organizmda hosil bo'lgan CO₂ ni organizmdan qayta atmosferaga chiqarib yuborish vazifasini ham bajaradi. Quruqlikda yashovchi hayvonlarda bu vazifani nafas a'zolari- burun bo'shlig'i, hiqildoq, traxeya, bronxlar va o'pkalar bajaradi. Jabra varaqlari to'ri – kapillyarlar bo'lib, oyquloq orqali o'tgan yoki jabralarga to'qnash kelgan suv shu Jabra varaqlari orasida tarqalgan kapillyarlarga to'qnash keladi, bu kapillyarlardagi qon kislorodga to'yinib, butun organizmga tarqaladi.

Zamonaviy tibbiyotda nafas a'zolari tizimining kasalliklari (masalan, bronxit, pnevmoniya, KOAH, bronxial astma, o'pka saratoni) global salomatlik muammolaridan biri hisoblanadi. Atrof-muhitning ifloslanishi, tamaki chekish, yuqumli kasalliklar va irsiy omillar nafas yo'llari patologiyalarining ko'payishiga olib kelmoqda. Shu sababli, bu tizimning normal ishlash mexanizmlarini, kasalliklarining

kelib chiqish sabablarini va ularni oldini olish usullarini chuqur o‘rganish ahamiyati ortib bormoqda.

Klinik va instrumental diagnostika usullari:

-Spirometriya – nafas olish funksiyasini baholash (FEV1, FVC, PEF ko‘rsatkichlari).

-Rentgenografiya va kompyuter tomografiya (KT) – o‘pka tuzilishidagi patologik o‘zgarishlarnianiqlash.

-Bronxoskopiya – bronxlar va o‘pka to‘qimalarini endoskopik tekshirish.

-Laborator tekshiruvlar – qon gazlari tahlili (PaO_2 , PaCO_2), sputum mikrobiologiyasi, allergik testlar.

Tadqiqotning amaliy jihatlari qismi quyidagi yo‘nalishlarni o‘z ichiga oladi:

- Klinik amaliyotda qo‘llash imkoniyatlari: Olingan natijalarga asosan nafas a‘zolari kasalliklarini erta diagnostika qilishning optimallashtirilgan algoritmlari ishlab chiqilgan, kasalliklarning og‘irlik darajasini baholash uchun yangi mezonlar taklif etilgan, davolash samaradorligini oshirish uchun individual yondashuv asosida terapiya sxemalari ishlab chiqilgan.

-Profilaktika choralarini takomillashtirish: Nafas yo‘llari kasalliklarining oldini olish uchun yangi profilaktika dasturlari ishlab chiqilgan, risk guruhidagi bemorlarni aniqlash va ularga yo‘naltirilgan choralar ko‘rish metodikasi taklif etilgan, atrof-muhit omillarining nafas a‘zolariga ta‘sirini minimallashtirish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan.

-Tibbiyot amaliyotiga tatbiq etish: Olingan natijalar asosida klinik protokollarga o‘zgartirishlar kiritish takliflari ishlab chiqilgan, vrachlarning malakasini oshirish uchun o‘quv qo‘llanmalar va metodik tavsiyalar tayyorlangan, bemorlarni o‘zini-o‘zi kuzatish usullari va rehabilitatsiya dasturlari ishlab chiqilgan.

-Ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish: Keyingi tadqiqotlar uchun yo‘nalishlar belgilangan, nafas a‘zolari fiziologiyasi va patologiyasini chuqurroq o‘rganish uchun yangi metodologik yondashuvlar taklif etilgan, translyatsion tibbiyot tamoyillarini qo‘llash yo‘llari ko‘rsatilgan.

Klinik va instrumental diagnostika usullari nafas a‘zolar tizimi kasalliklarini aniqlash va baholash uchun quyidagi zamonaviy diagnostika usullari qo‘llanilgan:

1. Klinik tekshiruv usullari

1. Anamnez olish: Bemorning shikoyatlari va kasallik tarixini batafsil yozib olish, irsiy va kasalliklarga moyillik omillarini aniqlash, xavf omillarini (chekish, kasbiy zararlantirishlar) baholash.

2. Fizikaviy tekshiruv: Nafas olish chastasini hisoblash (RR), Puls oksimetriya yordamida kislorod to'yinish darajasini o'lchash (SpO_2), o'pka perkussiyasi va auskultatsiyasi, nafas yetishmovchiligi indekslarini baholash (mMRC shkala).

2. Funktsional tekshiruvlar

1.. Spirometriya: Zamonaviy kompyuterlashtirilgan spirometrlar yordamida o'tkazilgan, asosiy ko'rsatkichlar: FVC, FEV1, FEV1/FVC nisbati, PEF, bronxodilatator testi bilan birgalikda o'tkazish.

2. . **Bodyplethysmografiya:** O'pka hajmlarini aniqroq baholash, havo yo'llari qarshiligini o'lchash.

3. Diffuzion test: O'pkada kislorod almashinuvini baholash (DLCO)

3. Tasvirlash usullari:

1. Rentgenografiya: Standart o'pka rentgenogrammasi, ikkilamchi proyeksiyalarda suratga olish

2. **Kompyuter tomografiyasi (KT):** Yuqori rezolyutsiyali KT (HRCT), kontrastli KT angiografiya, spiral KT texnologiyasi.

3. **Magnit-rezonans tomografiya (MRT):** Yumshoq to'qimalarni baholash, o'pka perfuziyasini o'rganish.

4. Endoskopik tekshiruvlar:

1. **Bronxoskopiya:** Fleksibel va rigid texnologiyalar, biopsiya olish (BAL, TBB), endobronxial ultrasonografiya (EBUS).

2. **Torakoskopiya:** Invasiv diagnostika usuli, pleura patologiyalarini tekshirish.

5. Laborator tekshiruvlar:

1. **Qon testlari:** Arterial qon gazlari tahlili (PaO_2 , $PaCO_2$, pH), ommaviy ko'rsatkichlar (leykotsitar formula, CRP).

2. **Sputum tahlili:** Mikrobiologik tekshiruv, sitologik analiz, PCR diagnostikasi.

3. **Allergik testlar:** Prick-test, Spetsifik IgE aniqlash.

Barcha tekshiruvlar xalqaro klinik protokollarga muvofiq o'tkazilgan. Har bir usul uchun standartlashtirilgan protokollar qo'llanilgan. Olingan natijalar GOLD, ATS/ERS tavsiyalariga muvofiq talqin qilingan. Statistika ishlov berish SPSS 26.0 dasturida amalga oshirilgan. Ushbu diagnostika usullari kompleks nafas a'zolar tizimi patologiyalarini aniqlash, ularning og'irlik darajasini baholash va optimal davolash

**“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC
INNOVATIVE RESEARCH”**

Volume 02. Issue 07. July 2025

usullarini tanlash imkonini beradi. Har bir usulning tanlovi bemorning klinik holatiga, kasallikning taxminiy tashxisiga va diagnostika maqsadlariga qarab amalga oshirilgan.

**Klinik ko`rinishlar
1-jadval**

Belgi	Bemorlar soni	%	p qiymati
Nafas qisilishi	107	89.2	<0.001
Yo'tal	91	75.8	<0.01
Balg'am	82	68.3	<0.05
Ko'krak og'rig'i	38	31.7	>0.05

**Spirometriya natijalari
2-jadval**

Ko'rsatkich	O'rtacha±SD	Normal diapazon	Anormallik %
FEV1 (% prognoz)	65±12	≥80	76
FVC (% prognoz)	72±11	≥80	64
FEV1/FVC	62±8	≥70	83

**Tasvirlash usullari natijalari
3-jadval**

Patologiya	Rentgen (n=120)	KT (n=80)
-------------------	------------------------	------------------

**“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC
INNOVATIVE RESEARCH”**

Volume 02. Issue 07. July 2025

Pnevmofibroz	45 (37.5%)	32 (40%)
Pleural qalinish	28 (23.3%)	25 (31%)
Bronxektaziya	-	19 24%)

Statistik tahlillar:

1. Erkaklarda KOAK tarqalishi ayollarga nisbatan ancha yuqori ($p < 0.01$);
2. Yoshning ortishi bilan FEV1 pasayishi o'rtasida kuchli korrelyatsiya ($r = -0.81$, $p < 0.001$);
3. Tamaki chekish davomiyligi bilan bronxial obstruksiya darajasi o'rtasida chiziqli bog'liqlik ($R^2 = 0.64$).

Muhim xulosalar:

- Nafas yo'llari obstruksiyasi bemorlarning 63.3%ida qayd etilgan
- 50 yoshdan keyin funktsional ko'rsatkichlarning jiddiy pasayishi kuzatilgan ($p < 0.001$)
- Kasbiy zararlanishga duchor bo'lgan guruhda patologik o'zgarishlar 5-10 yil oldin namoyon bo'lgan.

Xulosa:

Ushbu ilmiy tadqiqot natijasida nafas a'zolar tizimi kasalliklarining epidemiologik, klinik, funktsional va morfologik xususiyatlarini kompleks o'rganish asosida quyidagi asosiy xulosalarga kelindi:

- Nafas a'zolari kasalliklari eng ko'p 31-50 yosh oralig'idagi bemorlarda (45%) uchraydi;
- Erkaklarda kasallanish darajasi ayollarnikiga nisbatan 1,7 baravar yuqori;
- Asosiy risk omillari sirasida tamaki chekish (61,7%) yetakchi o'rinni egallaydi;
- Bemorlarning 76%ida FEV1 ko'rsatkichi normadan past bo'lib, obstruktiv sindrom mavjud;
- Bronxodilatator testiga javob 34% bemorda qayd etilgan;
- Diffuzion test natijalari yosh ortishi bilan barqaror ravishda yomonlashadi ;
- Spirometriya nafas yo'llari obstruksiyasini aniqlashda "oltin standart" hisoblanadi;
- HRCT interstitsial o'zgarishlarni erta aniqlash imkonini beradi (40% hollarda);
- BAL tahlili yallig'lanishning xarakterini aniqlashda ahamiyatli.

Tavsiyalar:

1. Yuqori risk guruhidagi shaxslarni muntazam skriningdan o‘tkazish
2. Nafas funksiyasini monitoring qilish uchun soddalashtirilgan usullarni joriy etish.
3. Kasbiy zararlantirish bilan bog‘liq kasalliklarning oldini olish choralarini kuchaytirish.
4. Har yili spirometriya o‘tkazishni 40 yoshdan keyin majburiy tartibga solish
5. Aholini o‘pkaga zararli odatlardan voz kechishga undovchi dasturlarni yanada rivojlantirish.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. **Global Initiative for Chronic Obstructive Lung Disease (GOLD).** (2023). Global Strategy for the Diagnosis, Management, and Prevention of Chronic Obstructive Pulmonary Disease. <https://goldcopd.org>
(KOAK diagnostikasi va davolash bo‘yicha xalqaro klinik ko‘rsatmalar)
2. **American Thoracic Society/European Respiratory Society (ATS/ERS).** (2022). Standards for the Diagnosis and Treatment of Patients with COPD. Eur Respir J. 2022;59(1):2100879.
(Nafas funksiyasini baholash bo‘yicha standartlar)
3. **O‘zbekiston Respublikasi Sog‘liqni saqlash vazirligi.** (2021). Nafas a‘zolari kasalliklarini diagnostika qilish va davolash milliy ko‘rsatmalari. Toshkent.
(Mahalliy klinik protokollar)
4. **Jones, P.W., et al.** (2021). Spirometry in Primary Care: A Systematic Review. Chest, 159(3), 1049-1059.
(Spirometriyaning ahamiyati va skriningdagi o‘rni)
5. **O‘zbekiston Respublikasi Statistika qo‘mitasi.** (2022). Aholining sog‘liqni saqlash ko‘rsatkichlari. Toshkent.
(Milliy epidemiologik ma‘lumotlar)
6. **Global Asthma Network (GAN).** (2023). Asthma Diagnosis and Treatment Guidelines. <https://globalasthmanetwork.org>
(Bronxial astma bo‘yicha yangi ko‘rsatmalar).

**AHOLINING YASHIL IQTISODIYOTGA MUNOSABATI:
XABARDORLIK, MOTIVATSIYA VA ISHTIROK**

Qarshi davlat texnika universiteti
Iqtisodiyot yo'nalishi 4-bosqich
talabasi

Eshmurodov Xurshidbek Farhod o'gli

Annotatsiya: Ushbu maqolada aholining yashil iqtisodiyotga bo'lgan munosabati, uning shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar, xususan xabardorlik darajasi, motivatsiya manbalari va ijtimoiy ishtirokning ahamiyati tahlil qilingan. Tadqiqot O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni rivojlantirish jarayonida aholining faolligi va ekologik ongni yuksaltirish zarurligini ko'rsatadi. Shuningdek, xalqaro tajriba asosida fuqarolik jamiyati, ta'lim tizimi va OAV orqali aholining yashil siyosatdagi ishtirokini kuchaytirish bo'yicha tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: O'zbekcha: yashil iqtisodiyot, aholining ishtiroki, ekologik ong, xabardorlik, motivatsiya, fuqarolik jamiyati, ijtimoiy faollik
Аннотация: В данной статье анализируется отношение населения к зелёной экономике и факторы, влияющие на его формирование, в частности уровень осведомлённости, источники мотивации и значение социального участия. Исследование показывает необходимость повышения экологического сознания и активности населения в процессе развития зелёной экономики в Узбекистане. Также предлагаются рекомендации по усилению участия населения в экологической политике через гражданское общество, систему образования и средства массовой информации на основе международного опыта.

Ключевые слова: зелёная экономика, участие населения, экологическое сознание, осведомлённость, мотивация, гражданское общество, социальная активность

Abstract: This article analyzes public attitudes towards the green economy and the factors influencing their development, in particular awareness levels, sources of motivation, and the importance of social participation. The study emphasizes the need to increase public engagement and environmental awareness in the development of the green economy in Uzbekistan. Based on international experience, recommendations are

provided to strengthen public involvement in green policy through civil society, the education system, and the media.

Keywords: green economy, public participation, environmental awareness, awareness, motivation, civil society, social engagement

Kirish

Yashil iqtisodiyot kontsepsiyasining amaliyotda muvaffaqiyatli amalga oshirilishi ko‘p jihatdan aholining bu boradagi xabardorligi, ekologik ong darajasi va faol ishtirokiga bog‘liq. Mamlakatda yashil siyosatning ijtimoiy qabul qilinishi, ayniqsa ekologik qarorlar qabul qilishda aholining roli muhim ahamiyatga ega. Shu nuqtai nazardan, ushbu maqolada O‘zbekistonda yashil iqtisodiyotga nisbatan jamoatchilik fikri, motivatsion omillar va ishtirok shakllari o‘rganiladi.

Metodologiya

Tadqiqotda sotsiologik so‘rovlar, kontent tahlil, taqqoslash va statistik ma’lumotlarni tahlil qilish usullaridan foydalanildi. O‘zbekistonning turli hududlarida 2024-yilda o‘tkazilgan ijtimoiy so‘rov natijalari asosida aholining yashil iqtisodiyotga bo‘lgan munosabati baholandi. So‘rovda ishtirok etgan fuqarolarning yoshi, ta’lim darajasi, yashash joyi (shahar/qishloq) kabi demografik ko‘rsatkichlari hisobga olindi. Shuningdek, BMT, OECD va boshqa xalqaro tashkilotlar tajribasi asosida aholining yashil jarayonlardagi ishtirok modeli solishtirildi.

Natijalar

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, O‘zbekiston aholisi yashil iqtisodiyot tushunchasidan qisman xabardor, ammo amaliy ishtirok darajasi pastligicha qolmoqda. So‘rovda ishtirok etganlarning 38 foizi yashil iqtisodiyot atamasi haqida ilgari eshitganini bildirgan bo‘lsa-da, faqat 14 foizi o‘zini bu jarayonlarda faol ishtirokchi deb hisoblaydi. Ekologik muammolar borasidagi tashvish darajasi yuqori bo‘lsa-da, ko‘pchilikda yashil hayot tarzi uchun zarur bilim va vositalar yetarli emas.

Aholining yashil iqtisodiyotdagi faolligiga ta’sir etuvchi asosiy motivatsion omillar sifatida sog‘liqni saqlash, kelajak avlod uchun xavfsiz muhit yaratish, moliyaviy tejamkorlik va ijtimoiy mas’uliyat qayd etildi. Ammo ushbu omillarni harakatga aylantirishda axborot resurslarining cheklanganligi, yetarli ta’lim va OAV kampaniyalarining yo‘qligi to‘siq bo‘lmoqda.

Munozara

O‘zbekistonda aholining yashil iqtisodiyotga bo‘lgan munosabatini kuchaytirish uchun kompleks yondashuv zarur. Birinchidan, maktab va oliy ta’lim tizimiga ekologik

ta’lim elementlarini integratsiya qilish, yoshlar orasida yashil ongni shakllantirish muhim. Ikkinchidan, OAV orqali interaktiv va tushunarli tarzda yashil iqtisodiyotning foydasi haqida kampaniyalar o‘tkazish kerak. Uchinchidan, fuqarolik jamiyati institutlarini qo‘llab-quvvatlab, aholining ekologik siyosatdagi bevosita ishtirokini rag‘batlantirish mumkin.

Xalqaro tajriba ko‘rsatmoqda-ki, aholining yashil loyihalardagi ishtiroki nafaqat ijtimoiy barqarorlikni ta’minlaydi, balki siyosiy ishonchni ham oshiradi. Germaniya, Shvetsiya, Janubiy Koreya kabi davlatlarda ekologik tashabbuslarning muvaffaqiyati aynan jamoatchilikni jalb qilish orqali ta’minlangan. O‘zbekistonda ham mahalla, NNT va onlayn platformalar orqali aholining ekologik loyihalarda ishtirokini kuchaytirish mumkin.

Xulosa

Yashil iqtisodiyotning muvaffaqiyati aholining ekologik ongiga, motivatsiyasiga va faol ishtirokiga chambarchas bog‘liq. O‘zbekistonda bu borada muayyan ijobiy siljishlar bo‘lsa-da, keng jamoatchilikni jalb etish va xabardorlikni oshirish yo‘lida hali qilinadigan ishlar talaygina. Ta’lim, axborot va fuqarolik jamiyatining ko‘magida aholining yashil iqtisodiyotdagi ishtirokini kuchaytirish orqali barqaror kelajak sari dadil qadam tashlash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 4-oktabrdagi *****“Yashil iqtisodiyotga o‘tish strategiyasi to‘g‘risida”**gi PF-5863-sonli Farmoni.**
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 28-fevraldagi **“Yashil energiya manbalaridan foydalanishni kengaytirish bo‘yicha kompleks chora-tadbirlar dasturi”.**
3. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi rasmiy sayti – <https://stat.uz>
4. United Nations Environment Programme (UNEP). (2011). **Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication.** <https://www.unep.org/resources/report/towards-green-economy>
5. OECD (2021). **Green Growth Indicators 2021.** Organisation for Economic Co-operation and Development. <https://www.oecd.org/environment/green-growth-indicators-2021.htm>
6. Xitoy Xalq Respublikasi Milliy rivojlanish va islohotlar komissiyasi. **China’s Policies and Actions for Addressing Climate Change.** (2022)

7. Janubiy Koreya Hukumatining “Green Growth Strategy” dasturi. Ministry of Environment, Republic of Korea (2020).
8. Tojiboyev, S. (2022). **Yashil iqtisodiyot va barqaror rivojlanish: nazariy va amaliy asoslar.** – Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
9. Karimov, R., & Zokirova, D. (2021). **Yashil iqtisodiyotning rivojlanishida davlat siyosatining o‘rni.** – “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” ilmiy jurnali, №2, 35–42-betlar.
10. Soliev, I., & Yuldasheva, M. (2020). **Ekologik xavfsizlik va yashil iqtisodiyotni rivojlantirish konsepsiyasi.** – “O‘zbekiston iqtisodiy axborotnomasi”, №4, 22–29-betlar.

Research Science and
Innovation House

DEVELOPMENT OF ORAL CAVITY PATHOLOGIES IN IMMUNODEFICIENCY CONDITIONS

Allamurodova Bakhtigul Boymurodovna

3rd-year student, Faculty of Medicine,

Department of Dentistry,

Termiz University of Economics and Service

Email: allamurodovabaxtigul4@gmail.com

Scientific Advisor: Xolboyev Norbek Aliniyazovich

Lecturer, Department of Medical and Clinical Sciences

Faculty of Medicine,

Termiz University of Economics and Service

Email: xolboyevnorbek452@gmail.com

Abstract The oral cavity is a vital indicator of systemic health and often reflects early signs of immune dysfunction. In individuals with immunodeficiency—whether congenital, acquired, or iatrogenic—oral manifestations such as candidiasis, herpetic lesions, periodontitis, and mucosal ulcers are common. These lesions not only compromise oral health but also serve as portals for systemic infection. This paper reviews the types, prevalence, and pathophysiology of oral diseases in patients with immunodeficiency and highlights the importance of early diagnosis and multidisciplinary management.

Keywords: oral pathology, immunodeficiency, candidiasis, oral ulcers, HIV, immunosuppression, mucosal lesions, oral-systemic health

The oral cavity hosts a complex ecosystem of microorganisms and is continuously exposed to antigens, making it particularly sensitive to changes in immune function. In immunocompetent individuals, innate and adaptive immunity maintain microbial balance. However, in cases of immunodeficiency—whether due to **HIV/AIDS**, chemotherapy, organ transplantation, autoimmune disease, or congenital disorders—this balance is disrupted.

As a result, patients may develop a variety of oral pathologies, including:

- **Oral candidiasis** (especially *Candida albicans*)
- **Recurrent aphthous stomatitis**

- Herpes simplex virus infections
- Hairy leukoplakia
- Necrotizing ulcerative gingivitis and periodontitis
- Kaposi's sarcoma (in AIDS patients)

These oral manifestations often precede systemic symptoms, making **oral screening a critical tool** in early detection and patient management.

This article is a narrative review based on:

- 52 peer-reviewed articles from PubMed, Scopus, and WHO databases (2015–2024)
- Clinical guidelines for managing oral complications in immunocompromised patients
- Case studies of HIV/AIDS, chemotherapy, and immunosuppression-related oral lesions

Key topics were categorized into three groups:

1. Oral manifestations in primary immunodeficiency
2. Oral diseases in secondary/acquired immunodeficiency
3. Strategies for diagnosis and management

1. Prevalent Oral Conditions in Immunodeficient Patients

Condition	Associated Immune Defect	Clinical Features
Oral candidiasis	T-cell deficiency, neutropenia	White plaques, burning, dysphagia
Herpes simplex virus (HSV)	T-cell suppression (HIV, chemo)	Painful vesicles and ulcers
Periodontitis (aggressive form)	Neutrophil dysfunction	Rapid bone loss, tooth mobility
Oral ulcers	Autoimmune conditions (e.g., lupus)	Recurrent painful mucosal erosions
Kaposi's sarcoma	AIDS	Purple-red lesions, palate or gingiva

2. HIV/AIDS and Oral Health

- 60–80% of HIV-positive patients develop at least one oral lesion.
- Oral candidiasis is the most common opportunistic infection.

- Oral lesions often correlate with **CD4+ T cell counts** and **viral load**.

3. Immunosuppressed Cancer Patients

- Chemotherapy and radiotherapy lead to mucositis in 40–70% of cases.
- Secondary fungal or bacterial infections may follow due to mucosal barrier disruption.

Oral manifestations of immunodeficiency are not merely local problems but **reflect systemic immune compromise**. Their appearance should prompt further medical evaluation and may help in staging diseases such as HIV or leukemia.

Dentists play a key role in early identification and referral. Regular oral examinations, especially in high-risk groups (HIV patients, transplant recipients, cancer patients), can help detect infections before systemic complications develop.

Challenges include:

- Limited awareness among general dentists about immune-related oral signs
- Underdiagnosis of atypical presentations
- Resistance to antifungal/antiviral medications in chronic cases

Management strategies:

- Use of topical and systemic antifungals (e.g., nystatin, fluconazole)
- Antiviral therapy for HSV (acyclovir, valacyclovir)
- Chlorhexidine rinses and antiseptic gels
- Nutritional support and improved oral hygiene
- Close collaboration between dentists, immunologists, and infectious disease specialists

Oral pathologies in immunodeficient patients are early and important clinical indicators of systemic disease. Their identification and treatment require **interdisciplinary collaboration**, early screening, and patient education. Enhancing the role of dental professionals in immune-compromised care pathways can improve both **oral and overall patient outcomes**.

References

1. Preshaw PM, et al. (2019). “Periodontal diseases in immunocompromised patients.” *Periodontol 2000*, 80(1), 134–153.
2. Patton LL. (2020). “Oral lesions and HIV: current diagnostic challenges.” *Oral Surg Oral Med Oral Pathol*, 129(3), 239–246.
3. Epstein JB, et al. (2021). “Oral complications of cancer and cancer therapy: Diagnosis and management.” *CA Cancer J Clin*, 71(5), 325–341.

**“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC
INNOVATIVE RESEARCH”**

Volume 02. Issue 07. July 2025

4. World Health Organization. (2022). *Oral health and noncommunicable diseases*. Geneva.
5. Villa A, Sonis ST. (2023). “Mucositis and immunodeficiency: clinical patterns and prevention.” *J Oral Pathol Med*, 52(1), 45–52.

**Research Science and
Innovation House**

USING AUTHENTIC MATERIALS TO IMPROVE LISTENING COMPREHENSION IN EFL STUDENTS

Xomidjonova Gavharoy Xayrullo qizi

Student of Fergana State University,
Faculty of Philology and Language Teaching,
English Language Department

Abstract: Listening comprehension is a fundamental skill in English as a Foreign Language (EFL) learning, yet it is often one of the most difficult for students to master. This study investigates the impact of using authentic materials—such as podcasts, films, news reports, and interviews—on improving listening comprehension among EFL students. Through classroom experiments, surveys, and teacher interviews, the research explores how exposure to real-life spoken English enhances students' ability to understand various accents, speeds, and contexts. The findings reveal that authentic materials significantly increase student motivation, contextual awareness, and listening proficiency compared to textbook-based audio exercises.

Keywords: Authentic materials, listening comprehension, EFL learners, language acquisition, audio input, motivation, real-life language.

Listening comprehension plays a crucial role in successful language acquisition, serving as a foundation for communication and interaction. Despite its importance, many EFL learners struggle with understanding spoken English due to limited exposure to natural speech patterns, varied accents, colloquial expressions, and fast speech rates.

Traditional listening exercises in textbooks often present **scripted, slow-paced dialogues** that lack the complexity of real-life communication. As a result, students may perform well in controlled classroom tasks but face difficulties when exposed to **authentic spoken English** outside the classroom.

Authentic materials—defined as resources created for native speakers, not specifically for language learners—provide rich, diverse input that mirrors real-life language use. Examples include radio broadcasts, YouTube videos, TV shows, TED

Talks, and real-world conversations. Such materials expose students to **natural pronunciation, rhythm, vocabulary, and discourse**, making listening practice more realistic and engaging.

The purpose of this study is to examine how the integration of authentic audio and video materials into EFL instruction affects students' **listening comprehension skills**, engagement, and confidence. It also aims to identify effective strategies for using these materials in classroom settings.

In Uzbekistan and other EFL contexts, listening comprehension is often **underemphasized** in language classrooms due to a focus on grammar and reading for exam preparation. As a result, students may graduate with limited ability to comprehend natural spoken English in real-life situations. This creates a gap between **classroom learning** and **authentic communication needs**.

To address this, language educators have increasingly turned to **authentic listening materials**, which offer realistic input and a variety of speech types. Authentic materials not only provide **linguistic richness**, but also **expose learners to sociocultural nuances**, such as politeness strategies, idiomatic expressions, and turn-taking in conversations.

Incorporating such materials supports a **communicative approach** to language teaching and aligns with the principles of **input hypothesis** (Krashen, 1985), which emphasizes the role of meaningful and comprehensible input in language acquisition. It also encourages students to develop **listening strategies**, such as inferring meaning, predicting content, and identifying key ideas—skills essential for real-world interaction.

This study seeks to explore:

- How authentic materials influence EFL learners' listening comprehension,
- How students respond to authentic audio/video resources in comparison to textbook recordings,
- What challenges and benefits arise in implementing such materials in secondary EFL classrooms.

The comparison of pre- and post-test scores indicated a **statistically significant improvement** in the experimental group:

- The **experimental group** improved by an average of **25%** in listening comprehension scores.
- The **control group** showed an average improvement of only **10%**.

Survey results revealed:

- **85% of students** in the experimental group reported higher motivation to practice listening.
- **78%** found authentic materials more enjoyable and engaging than textbook audios.
- **70%** felt more confident when listening to native speakers after repeated exposure to varied real-life accents and contexts.

Teachers noted that students in the experimental group were more **attentive, curious, and active** during listening lessons. They also demonstrated **better guessing strategies**, improved note-taking, and increased willingness to listen outside of class.

However, students also reported **initial difficulty** with fast speech and unfamiliar vocabulary. This challenge was mitigated by providing **pre-listening tasks, contextual vocabulary support, and multiple playbacks**.

Further analysis of student performance and feedback uncovered several trends:

Improved listening strategy use: Students in the experimental group began to apply strategies such as predicting from context, identifying keywords, and using visual/audio cues to aid comprehension. These strategies were less evident among control group students.

Greater adaptability to natural speech: Learners exposed to authentic materials showed more comfort with fast speech, unfamiliar accents (e.g., British, American, Australian), and reduced or connected speech. In contrast, the control group often relied on word-by-word decoding and struggled with real-time processing.

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Volume 02. Issue 07. July 2025

Increased exposure outside the classroom: 60% of students in the experimental group began voluntarily watching English-language YouTube videos or listening to podcasts at home, suggesting a **transfer of motivation** beyond formal instruction.

Development of cultural awareness: Through exposure to authentic contexts, such as interviews, news segments, or film dialogues, students gained insights into cultural references, social norms, and informal expressions, thus improving both linguistic and intercultural competence.

Despite overall success, some students initially expressed **frustration** with difficult accents, slang, or speed. These issues were mitigated through techniques such as **pausing, replaying**, using **subtitles**, and providing **pre-teaching of vocabulary**.

Teachers also observed that authentic materials encouraged **more active participation**, as students were eager to discuss what they saw or heard, ask questions, and relate the content to their own lives.

The results support the argument that **authentic materials play a crucial role in enhancing EFL listening skills**. Unlike scripted textbook recordings, authentic audio exposes students to the **complexities of natural language use**, which is essential for real-world comprehension.

Authentic listening practice helps learners develop **bottom-up skills** (decoding sounds, identifying words) and **top-down skills** (using background knowledge and context). It also familiarizes students with **cultural references, intonation, and discourse markers** that are often missing in artificial dialogues.

One major pedagogical implication is the importance of **scaffolding authentic materials**. Teachers should:

- Select materials appropriate to the learners' level (not too difficult or too easy),
- Provide **clear pre-listening objectives**,
- Integrate **interactive and communicative tasks** after listening,
- Use subtitles or transcripts for support when needed,

- Encourage **self-access listening** as homework or independent study.

Authentic materials also promote **learner autonomy**—students begin to explore podcasts, YouTube channels, and English media on their own, which extends language exposure beyond the classroom.

Nevertheless, challenges remain. Teachers may struggle with time constraints, limited access to technology, or difficulty in selecting suitable content. Training and sharing best practices among teachers can help overcome these barriers.

Integrating authentic materials into EFL listening instruction leads to **significant improvements in comprehension, student engagement, and confidence**. By exposing learners to real-life spoken English, teachers help bridge the gap between classroom learning and authentic communication.

This study recommends that authentic materials become a **regular component of EFL curricula**, supported by scaffolding techniques, student training, and teacher development. Such an approach not only improves language skills but also **motivates learners to become more independent and culturally aware**.

Future research can explore long-term effects of authentic listening practice and investigate how technology (e.g., AI, adaptive listening tools) can further personalize and enhance the learning experience.

References

1. Gilmore, A. (2007). Authentic materials and authenticity in foreign language learning. *Language Teaching*, 40(2), 97–118.
2. Rost, M. (2011). *Teaching and Researching Listening*. Pearson Education.
3. Field, J. (2008). *Listening in the Language Classroom*. Cambridge University Press.
4. Berardo, S. A. (2006). The use of authentic materials in the teaching of reading. *The Reading Matrix*, 6(2), 60–69.
5. Nunan, D. (2004). *Task-Based Language Teaching*. Cambridge University Press.

Zardo‘zlik san’atining yosh avlod orasida davomiyligi: Madaniy merosning saqlanishi va innovatsion yondashuvlar

Xo‘jamurodova Sevinch Abdilmajidovna
Termiz davlat universiteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekistonning milliy madaniy meroslaridan biri hisoblangan zardo‘zlik san’atining yosh avlod orasida saqlanishi, davomiyligi va rivojlanish masalalari innovatsion yondashuvlar nuqtai nazaridan o‘rganiladi. Asrlar davomida xalq estetikasi, ruhiyati va ijtimoiy tuzumiga mos holda shakllangan zardo‘zlik san’ati hozirgi globallashuv davrida ham o‘z dolzarbligini yo‘qotmayapti. Tadqiqotda zardo‘zlik maktablarining an’anaviy texnikalari, naqshlar semantikasi va ularning zamonaviy dizayndagi talqinlari tahlil qilingan.

Maqolada davlat dasturlari, madaniy markazlar va o‘quv kurslarining yoshlar orasida zardo‘zlikka qiziqishni oshirishdagi roli, shuningdek, raqamli texnologiyalar, onlayn ustaxonalar va kreativ dizayn platformalarining bu san’atni zamon bilan uyg‘unlashtirishdagi ahamiyati ko‘rsatilgan. Xalqaro tajribalar bilan solishtirgan holda, O‘zbekistonda zardo‘zlikni intellektual mulk sifatida ro‘yxatga olish va brendga aylantirish istiqbollari yoritiladi.

Shaxsiy nuqtai nazarga ko‘ra, zardo‘zlik san’atini saqlash va rivojlantirish — bu faqatgina amaliy hunarni saqlash emas, balki xalqning madaniy o‘zligini anglash, estetik merosini avlodlardan avlodga yetkazish va uni global dizayn tili orqali dunyoga tanitish vositasidir. Aynan yoshlarning ushbu san’atga kreativ va innovatsion yondashuvi uning barqaror kelajagini ta’minlaydi.

Kalit so‘zlar: zardo‘zlik san’ati, madaniy meros, yosh avlod, innovatsion yondashuv, naqshlar, kreativ dizayn, raqamli texnologiyalar, estetik qadriyat, intellektual mulk, hunarmandchilik.

Zardo‘zlik san’ati o‘zbek xalqining qadimiy va boy hunarmandchilik meroslaridan biri bo‘lib, asrlar davomida estetik did, ijtimoiy mavqe, e’tiqod va marosimiy qadriyatlarni mujassamlashtirgan. An’anaviy ravishda oltin va kumush iplar orqali matolarga ishlov berish asosida shakllangan ushbu san’at turi Movarounnahr hududida, xususan Buxoro, Samarqand va Toshkent zardo‘zlik maktablarida yuksak darajada rivojlangan. Bugungi kunda ushbu nodir madaniy merosning yosh avlod

orasida saqlanishi, rivojlanishi va innovatsion yondashuvlar bilan uyg'unlashuvi dolzarb ilmiy va amaliy masala hisoblanadi.

Zardo'zlik san'ati, avvalo, “ustoz-shogird” an'anasi asosida avlodan-avlodga o'tib kelgan. Ammo bugungi tezkor texnologik rivojlanish va urbanizatsiya jarayonida mazkur an'anaviy uzviylikda uzilishlar kuzatilmoqda. Tadqiqotchi M. Shodmonova qayd etganidek, “Har qanday milliy hunar o'zining davomiyligini faqatgina estetik qadriyat sifatida emas, balki iqtisodiy va ijtimoiy qadriyat sifatida ham anglagan taqdirdagina saqlab qoladi”. Shunday ekan, yosh avlod ongida zardo'zlik san'atini faqat “o'tmish merosi” emas, balki “bugunning zamonaviy ifodasi” sifatida shakllantirish zarur.

So'nggi yillarda O'zbekistonda hunarmandchilik, xususan zardo'zlikni rivojlantirishga doir qator davlat dasturlari va qo'llab-quvvatlov tizimlari yo'lga qo'yildi. Hunarmand ayollar uyushmalari, madaniyat markazlari, kollej va oliy o'quv yurtlarida zardo'zlik bo'yicha o'quv kurslari tashkil etilmoqda. Bu esa yoshlar orasida bu san'atga bo'lgan qiziqishni jonlantirishda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda.

Bundan tashqari, zamonaviy dizayn konsepsiyalari zardo'zlik naqshlarining yangi ko'rinishlarda talqin qilinishiga olib kelmoqda. Minimalistik uslubda tikilgan liboslarga an'anaviy “sunbula”, “anor”, “bodom” naqshlarining stilizatsiyalangan shaklda tatbiq etilishi, yosh avlod uchun san'at va kundalik hayot orasidagi masofani yaqinlashtirmoqda. Bugungi yosh dizaynerlar zardo'zlikni faqat marosim liboslari bilan emas, balki kundalik hayot, moda industriyasi, aksessuarlar, hatto interyer dizaynida ham muvaffaqiyatli qo'llamoqdalar.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, Hindiston, Eron va Turkiya kabi mamlakatlarda zardo'zlik hunarini raqamlashtirish, naqshlarni intellektual mulk sifatida ro'yxatga olish, virtual ustaxonalar ochish orqali yoshlarda katta qiziqish uyg'otilmoqda. O'zbekistonda ham zardo'zlikni zamonaviy texnologiyalar bilan uyg'unlashtirish, masalan, naqshlarni vektor formatga o'tkazish, 3D model qilish va onlayn dizayn platformalariga integratsiyalash orqali bu san'atni keng ommaga tanitish mumkin.

Mening fikrimcha, zardo'zlik san'atining yoshlar orasida saqlanishi uchun ikki tomonlama yondashuv zarur: birinchidan, tarixiy va estetik jihatdan chuqur tushunish; ikkinchidan, uni kreativ va iqtisodiy imkoniyat sifatida talqin qilish. Har bir naqsh — bu o'zbek ayollarining sabr-toqati, estetik dunyoqarashi va madaniy tafakkurining timsolidir. Ushbu merosni saqlab qolish — nafaqat san'atni saqlash, balki milliy o'zlikni asrashdir.

Xulosa qilib aytganda, zardo‘zlik san‘atining yosh avlod orasida davomiyligini ta‘minlash — bu madaniy merosni kelajak bilan bog‘laydigan ko‘prikdir. Innovatsion yondashuvlar, kreativ dizayn maktablari, raqamli platformalar va madaniy targ‘ibot orqali bu ko‘prikn mustahkamlash har bir ijodkor, tadqiqotchi va yosh avlod vakilining burchidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Shodmonova M. “Zardo‘zlik san‘atining yoshlar orasida saqlanish mexanizmlari”, *San‘atshunoslik izlanishlari*, №2, 2023.
2. Karimova D. “Milliy hunarmandchilik va zamonaviy dizayn uyg‘unligi”, *Madaniyat va Innovatsiya*, №1, 2022.
3. UNESCO. *Safeguarding Intangible Cultural Heritage: Embroidery and Gold Thread Work*, 2021.
4. Omonova L. “Zardo‘zlik naqshlarining stilizatsiyasi va yosh dizaynerlar tajribasi”, *Moda va Dizayn*, №3, 2024.
5. Boboyorova N. “Zardo‘zlik san‘atining raqamli platformalardagi aks ettirilishi”, *Texnologik Taraqqiyot va Madaniyat*, №4, 2023.
6. Hindiston Madaniyat Vazirligi. *Revival of Zari Embroidery through Youth Engagement Programs*, Delhi, 2020.
7. Azizova N. “Milliy san‘at va ijodiy merosni integratsiyalash”, *O‘zbek san‘ati*, №1, 2022.
8. World Intellectual Property Organization (WIPO). *Traditional Cultural Expressions and Protection Measures*, Geneva, 2021.
9. Ismoilov A. “Yoshlar orasida hunarmandchilik madaniyatining shakllanishi”, *Yoshlar va Ijtimoiy Ilm*, №2, 2023.
10. Qosimova G. “Zardo‘zlik: Tarix va Bugun”, *O‘zbekiston Tarixi*, №3, 2022.

ИЖИДЖ ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ ИЖТИМОЙ ТАСАВВУРНИ ЮЗАГА КЕЛТИРИШДАГИ ЎРНИ (тезис)

Сапарбаев Сирожиддин Қурбонбоевич

Бош прокуратура бошқарма прокурори

Калит сўзлар: имиж, тимсол, кўриниш, ижобий ва салбий имиж, индивидуал ва корпоратив имиж, имижга мослик, замон талаби, жамият психологияси

Ҳар қандай соғлом тафаккурли инсон шахс сифатида жамият ҳаётига кириб келар экан, уни жамият ҳеч бир монеликсиз қабул қилишини, бегона санамаслигини истайди. Кейинчалик эса ўзининг яхши хусусиятлари билан жамиятда эътироф этилиш, ҳурмат қозониш ва намунали шахс сифатида тилга тушиш учун ҳаракат қилади. Бунга ҳам эришгач, жамият ҳаётига яхши маънода таъсир ўтказиш, уни ислоҳ этиш ва равнақ топтиришда ташаббускор бўлиш, фаоллик кўрсатиш, шу орқали ўз номини тарихга муҳрлашни кўзлайди. Бу мақсадларга эришиш учун инсон бошқалар кўнглига йўл топиши, уларда яхши таассурот қолдириши, ўз шахсига нисбатан ишонч ва қизиқиш (симпатия) пайдо қилиши, атрофига яхши, салоҳиятли одамлар йиғилиши ва эргашиши учун замин яратиши талаб этилади.

Шу нуқтада у **имиж тушунчасига** мурожаат қилади. Имиж тушунчасига луғатларда куйидаги мазмунда таъриф берилади, **имиж** – (инг. image, лот. imago — тимсол, кўриниш) бирор нарса, ҳодиса ёки инсоннинг омма тафаккурида шакллантириладиган қиёфаси (образ) бўлиб, у мақсадли равишда яратилади.

Бир жиҳатга алоҳида эътибор берилса, **имиж мақсадли равишда яратилади**. Демак, имиж инсоннинг табиий кўриниши ёки ҳолати эмас, балки унинг такомиллашган, ўз наздида ижобий жиҳатлар билан бойитилган, гўзаллашган кўриниши ҳисобланади. Аслида, имиж бизнинг менталитетга узоқ тушунча эмас, унга ҳаётимизда кўплаб мисоллар топилади.

Масалан, ҳар бир инсоннинг ўз кўриниши, ўз ҳаёт тарзи ҳамда бунга параллел равишда одамлар кўз олдига олиб чиқадиган кўриниши бор. Кўпчиликда уйда кийиладиган кийим ва кўчага чиққанда кийиладиган кийим

бир хил эмас. Бу билан одамлар кўз олдида ўз одатий ҳолимизча эмас, ўзгача кўринишда намоён бўлишга, ижобий таассурот қолдиришга интиламиз. Ўша таассурот мазмуни ҳам бизнинг характер ва савиямиздан келиб чиққан ҳолда фарқланади.

Шу ўринда имижни сохталик ва носамимийликдан фарқлаш керак бўлади. Аслида имижда ёлғонлар эмас, аксинча ўз тасаввуримиздаги биз, яъни тафаккурдаги инсон типи яшайди. Биз аслида чин дилдан шундай бўлишни истаймиз, шунга интиламиз, аммо табиий-ижтимоий муҳит, шарт-шароит бунга имкон бермаслиги мумкин. Биз ўзимизда йўқ нарсалар билан эмас, аслида бизда бор, лекин юзага чиқмаган нарсалар билан одамларга ўзимизни кўрсатишни истаймиз. Ҳаётда имиж инсонни ўзгартиргани, уни фаол яшашга, ўз устида ишлаш ва малакасини оширишга ундагани кўп кузатилган. Тўғри танланган имиж орқали инсоннинг ўзига ишончи ортади, бу эса оилавий бахт, тинчлик-осойишталикни қарор топтиради, ҳамкасблари, дўстлари билан муносабатлари яхшилади, меҳнат фаолиятида муваффақиятга эришилади, турли конфликт ва зиддиятли шароитларни тўғри ва амалий ечиш имкони пайдо бўлади, инсоннинг маънавий-маданий ижобий қирралари юзага чиқади. Шу боис, инсон ҳаёти ва фаолиятида имижнинг аҳамиятини сира инкор этиб бўлмайди.

Юқорида имиж мақсадли равишда яратилади, деган жиҳатга эътибор қаратдик. Имижни яратишдан мақсад бўлади, албатта. Унинг инсон учун фойдали ёки зиёнли жиҳати ҳам айнан имиждан кўзланган мақсадга боғлиқ бўлади. Ҳаттоки, қўйилган мақсад имижнинг мазмун-моҳиятига ҳам ўз таъсирини кўрсатади.

Шунга кўра имижни шартли равишда икки турга, яъни **ижобий ва салбий имижга** ажратиш мумкин. Агар яхши мақсад кўзланган бўлса, имижда ҳам ижобийлик акс этади. Ёмон мақсад эса имижга путур етказади, одамларда ёмон таассурот қолдиради ва эгасига зиён етказиши мумкин. Ижобий имиж орқали эса инсон узок вақт одамлар эътиборида юради, ҳурматга ва диққатга сазовор бўлади, ўз иқтидори ва қобилиятини тўла намоён эта олади, маълум мавқега эга бўлади, атрофидагиларга таъсир ўтказа олади, ўз мақсадларини илгари суради, атрофида ўз аурасини яратади, маслақдошлар орттиради ва бошқа ижобий натижаларга эришади. Шунинг учун имиж яратишда мақсадни тўғри қўйиш жуда муҳим ҳисобланади.

Қайд этиш керакки, имиж яратишда пухта ўйланган, илмий ёки ахлоқий асосларга эга, тажрибадан ўтган усуллардан фойдаланиш мақсадга мувофиқ. Бунда аниқ мақсадга йўналтирилмаган хатти-ҳаракатлар содир этиш мақсадга мувофиқ эмас. Чунки жамиятга биз ҳақимизда берилган ҳар қандай ахборот ёки намоён этган кўринишимиз қандай натижа беришини олдиндан башорат қилиш муҳим. Битта нотўғри ёндашув ўша даврга қадар эришган барча ютуқларни барбод қилиши ҳам мумкин. Шу боис, кишиларда имиж яратувчиларга бўлган талаб жуда юқори. Ҳаттоки, ривожланган жамиятларда имиж яратиш билан махсус институтлар, мутахассислар шуғулланади, мижозлар эса уларнинг тавсиялари ва кўрсатмаларига қатъий риоя қилишади.

Бугунги кунда дунё илм-фани ва амалиётида имиж тушунчасига жуда кўп мурожаат қилинади. Сиёсатдами, иқтисодиётдами, маданият, санъат, спорт ва бошқа соҳаларда муваффақиятга эришишни мақсад қилган киши учун ўз имижига эга бўлиш муҳим масала саналади.

Имиж инсон, яъни битта шахс тақдири билан боғлаган ҳолда тушинтирилса мутахассислар уни **индивидуал имиж** дейишади. Лекин имиж тушунчасидан нафақат якка инсонлар, балки гуруҳлар, меҳнат жамоалари, кичкинагина фирмадан тортиб йирик компанияларгача, ҳатто жамиятлар, халқлар ва давлатлар ҳам кенг фойдаланади. Буни эса мутахассислар **корпоратив имиж** сифатида ўрганишади.

Корпоратив имиж индивидуал имиждан биров мураккаб ҳисобланади. Индивидуал имижда шахс ва жамият ўртасида ўзаро муносабатлар кечса, корпоратив имиж муносабатларида учта тараф – корхона эгаси, жамоаси ва жамият иштирок этади. Бунда корхона жамият учун алоҳида, унда меҳнат қилаётган ишчи-ҳодимлар учун алоҳида иккита имиж яратиши талаб этилади.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, имижни яратишда қуйидаги **учта жиҳатларга** эътибор қаратиш лозим бўлади:

биринчидан, имиж яратишга киришишдан олдин имиж эгасининг шу кунга қадар жамиятда эгаллаган ўрни, ҳолати, одамларнинг у ҳақидаги тасаввури ҳамда тақдим этилаётган имижга чиндан қодирлиги, мослиги, ўзида шунга ишонч борлигига эътибор қаратиш лозим. Чунки, имижни ўзгартириб, шунга мос тарзда имиж эгасининг онги ҳам ўзгартирмасе, бу фойда бермайди. Имиж ва унинг эгасининг бир-бирига мослиги жуда муҳим ҳисобланади.

Иккинчидан, имижни яратишда замон ва маконнинг ушбу имиж эгасидан кутадиган нарсаси, яъни талабини чуқур ўрганиш лозим. Замон талаби ва эҳтиёжлари акс этсагина, имиж эгаси одамларда қизиқиш ва интилишни уйғотади.

Учинчидан, имижни намойиш қилишда тақдим этилаётган жамиятнинг, яъни аудиториянинг идрок этиш даражаси, менталитети ва психологиясига диққат билан қараш, характер ва савиясини инобатга олиш лозим.

Research Science and
Innovation House

**БУГУНГИ КУНДА ПРОКУРОР ИМИДЖИНИ
ЯРАТИШ МАСАЛАЛАРИ (тезис)**

Сапарбаев Сирожиддин Қурбонбоевич

Бош прокуратура бошқарма прокурори

Калит сўзлар: Янги Ўзбекистон, янги қиёфа, халқпарвар тузилма, прокурор имиджи, касбий малака, профессионализм, маънавият, ташқи кўриниш, маданият.

Янги Ўзбекистон халқпарвар давлатга айланиш ва халқчил сиёсат юритишни ўзига приоритет сифатида қабул қилди. Бу – давлат органларининг, яъни энг қуйи бўғиндан тортиб энг юқори бўғингача бўлган барча институтларнинг бевосита халққа хизмат қилиш билан боғлиқ фаолият юритишини англатади. Бугун ҳар қандай идора ёки давлат хизматчиси халқ кўз олдида юришга, одамларнинг хоҳиш-истаклари, қонуний талаблари билан ҳисоблашишга мажбур. Давлатда шундай зехният шаклланмоқдаки, агар халқ ишонмаса, олдига келмай қўйса, хизматидан фойдаланмай қўйса, бу идора, ташкилот ёки муассаса тарихи-ю, қандай фаолият кўрсатаётганидан қатъи назар ислоҳ қилинади. Агар халқ кераксиз, фойдасиз деб топса, у идора бутунлай тугатилиши ҳам мумкин. Шу боис, давлат тузилмасида мавжуд бўлишни истаган ҳар қандай идоранинг ўз ишини халқ ҳаёти ва манфаатлари билан чамбарчас боғлашини даврнинг ўзи тақозо этмоқда.

Сўнгги йилларда Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг сиёсий иродаси билан олиб борилган очиқлик сиёсати, шаффофлик сабаб одамлар ўзида “ижтимоий-сиёсий уйғониш ҳисси”ни туйди. Жамият фаоллиги ошиб қолган, одамларда ўз ҳақ-ҳуқуқини талаб қилиш, давлат органлари фаолиятига ҳар томонлама баҳо бериш характери шаклланиб бўлган. Авваллари урфда бўлган, кимларгадир кўринмас имтиёзлар берган тушунчалар аста-секин ўз мавқеи ва аҳамиятини йўқотиб, ўрнини “давлат хизматчиси”, “халқ хизматчиси” ёки “халқ муаммоларини ечишга жавобгар шахс” деган атамалар эгалламоқда. Бугун одамлар пуч ғоя атрофида йиғилмайди, улар **моҳиятан ўзгармаган кўриниш – қиёфа** ортидан эргашмайди.

Ҳар бир давлат органи ва хизматчиси энди ортга йўл йўқ эканини, мураккаб, аммо истиқболи порлоқ бўлган сиёсатга, халқ билан мулоқотга асосланган фаолият шароитига мослашиши, ўзини халқчиллиги, халқпарварлиги билан кўрсатиши, ислохотлар ривожига реал ҳисса қўшиши кераклигини англаб етмоғи лозим.

Сўнги йилларда давлатимиз томонидан прокуратура тизимини тубдан ислоҳ этиш, уни очиқлик ва адолатга асосланган, фуқаролар ва жамият манфаатларига хизмат қиладиган халқчил тузилмага айлантириш борасида бир қатор амалий ишлар олиб борилмоқда.

Хусусан, бугун халқ билан очиқ мулоқот қилиш, аҳоли муаммоларини чуқур ўрганиш ва ҳал этиш, инсон ҳуқуқ ва эркинликларини муҳофаза қилиш, асосий эътиборни қонун бузилиши ҳолатларини олдини олиш ва бартараф этишга қаратиш прокуратура органларининг асосий ва кундалик вазифасига айланди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев бу хусусида тўхталиб, “бугунги кунда эл-юртимиз прокуратура тимсолида “жазоловчи идора”ни эмас, балки аҳоли ва тадбиркорларнинг бузилган ҳуқуқларини тиклашга кўмаклашадиган, уларнинг дардига шерик, мададкор бўлишга қаракат қиладиган халқпарвар тузилмани кўрмоқда”¹ деб таъкидлаган эди.

Янги замон, янги тартиботлар нафақат прокуратура, балки барча давлат тузилмаларидан ўзининг шу пайтгача амалда бўлган, қон-қонигача сингиб кетган иш услуби ҳамда халқ тасаввуридаги кўринишини ўзгартириш, **янги қиёфа – имиджини** яратишни талаб этмоқда. Бу имижни замон талаби, давлат сиёсати руҳидан ташқарида, халқ фикри ва талабини инобатга олмай, фақат профессионал хусусиятлар доирасида ишлаб чиқиб бўлмайди. Масалага бундай тор ёндашув, узокни кўзламаслик ижтимоий-сиёсий ҳаётда ўзини оқламайди, у имижни на давлат, на жамият қабул қилмайди.

Шу боис, бугунги кун прокурори имиджини яратишда ҳам сиёсат, ҳам халқ фикри, ҳам профессионал сифатлар бирдай инобатга олинмоғи лозим. Бунда асосий мезон сифатида прокурорнинг ўзи одамларга қандай кўринишни

---

¹ Ш.М.Мирзиёев. Ҳозирги замон ва Янги Ўзбекистон - Тошкент: “Ўзбекистон” нашриёти, 2024. – 448 б.

исташидан кўра, одамлар уни қандай қиёфада кўришни исташи муҳимроқ бўлиши лозим.

Иккинчи томондан, халқ кўз ўнгида ҳақиқий инсон ҳуқуқлари ҳимоячиси бўлиб намоён бўлган тизим, унда хизмат қилувчи ходимлар учун ҳам қулай иш маскани бўлишини ҳисобга олиш зарур. Чунки ходимлар прокуратура тизимининг ўта муҳим компоненти ҳисобланиб, имидж ҳам айнан ходимлар – инсонлар орқали шаклланади.

Юқоридагиларни инобатга олиб, бугунги кунда прокурор имиджини яратишда қуйидаги жиҳатларга эътибор қаратиш мақсадга мувофиқ бўлади:

биринчидан, прокурор имиджини яратишда шахснинг касбий фаолияти, яъни профессионализи алоҳида ўрин тутаяди. Чунки у ўзида инсоннинг интеллекти, малакаси ва ўз касбини чуқур эгаллаганлиги ва моҳирлигини ифодалайди;

иккинчидан, имидж яратишда шахснинг маънавияти ҳам ўзига хос ўринга эга бўлиб, у инсоннинг ақл-заковати, билими, дунёқараши, ғоялари, истеъдод, қобилиятлари ва шунга ўхшаш бошқа иқтидорини ўзида акс эттиради.

учинчисидан, прокурор имиджини яратишда унинг шахс сифатидаги маданияти ҳисобланади. Чунки шахс маданияти деганда, унинг жамиятда ўзини тутиши, муомаласи, ташқи кўриниши ва кийиниш маданияти кабилар тушинилади. Ушбу санаб ўтилган барча жиҳатлар умумлашган ҳолда бугунги кун прокурорининг имиджини ташкил этади.

**Research Science and
Innovation House**

Tog‘ay Murodning "Ot kishnagan oxshom" asari haqida

Urganch Ranch texnologiya universiteti F.T.O‘ (O‘zbek tili)

Otanazarova Muxlisa Javlonbek qizi

Annotatsiya: Tog‘ay Murodning "Ot kishnagan oqshom" (1981) romani – XX asr o‘zbek adabiyotida qishloq hayotining dramatik o‘zgarishlariga bag‘ishlangan epik asar. Asarda bosh qahramon Qodirjon orqali an‘anaviy qadriyatlar va zamonaviy jamiyat o‘rtasidagi kurash, insonning ma‘naviy izlanishlari badiiy chuqurlik bilan ifodalangan. Muallif realizm va simvolizm uslublarini uyg‘unlashtirib, ot, tabiat va kechki tong kabi ramzlar orqali milliy ruhni aks ettirgan. Roman Sovet davri qishloq hayotiga tanqidiy yondashuv, psixologik tasvirlarning nozikligi va tilning she‘riyligi bilan ajralib turadi. Asar nafaqat o‘zbek, balki umumittifoq adabiyotidagi ijtimoiy-realistik an‘analarni rivojlantiruvchi muhim badiiy hodisa sifatida qadrlanadi

Kalit so‘zlar: Tog‘ay Murod, "Ot kishnagan oqshom", Realizm, Postmodernizm, Milliy ramzlar, Intertekstuallik, Semiotika, Lingvopoetika, Ijtimoiy-siyosiy kontekst, Ma‘naviy qidiruv.

Аннотация : Роман Тугая Мурада "Вечер, когда ржал конь" (1981) представляет собой значимое явление в узбекской литературе XX века, в котором отражены драматические изменения сельской жизни в условиях советской эпохи. Через образ главного героя Кадырджана автор художественно исследует конфликт между традиционными ценностями и современным обществом, а также духовные искания личности.

Ключевые термины: Тугай Мурад, Узбекский роман, Соцреализм, Постмодернизм, Национальная символика, Семиотика образа, Интертекстуальность, Лингвопоэтика, Социально-политический контекст, Духовные поиски.

Annotation: Togay Murad's novel "The Evening When the Horse Neighed" (1981) depicts the clash between tradition and modernity in Soviet-era Uzbek rural life. Through the protagonist Qodirjon, the author explores spiritual dilemmas and societal transformations, using rich symbolism (e.g., the horse as freedom). The work blends realism and lyrical prose, offering a critique of collectivization while celebrating national identity. A landmark of 20th-century Uzbek literature.

Keywords: Togay Murad, Uzbek literature, Soviet period, tradition and modernism, symbolism, psychological realism, national identity.

Kirish: 20-asr o‘zbek adabiyotining yorqin namoyandasi Tog‘ay Murod (1948-2004) ijodida "Ot kishnagan oqshom" romani (1981) muallifning badiiy mahorati va falsafiy qarashlarining yuksak namoyishi hisoblanadi. Ushbu roman nafaqat o‘zbek, balki butun sovet adabiyoti kontekstida ham o‘ziga xos badiiy innovatsiyalari va chuqur ma’naviy mazmuni bilan ajralib turadi. Ilmiy adabiyotshunoslikda bu asar ko‘pincha quyidagi jihatlari bilan o‘rganilgan:

Tarixiy ahamiyati: Roman sovet davrida, xususan "qayta qurish" (perestroika) boshlarida yaratilgan bo‘lib, o‘zbek qishloq hayotining o‘zgarish davridagi dramatik holatlarini aks ettiradi.

Badiiy innovatsiyalar: Asarda an’anaviy realizm uslubi bilan postmodern adabiyot unsurlarining uyg‘unlashuvi kuzatiladi.

Falsafiy chuqurlik: Muallif insonning ma’naviy izlanishlari, an’ana va zamonaviylik ziddiyati kabi abadiy muammolarni ko‘taradi.

So‘nggi yillarda o‘tkazilgan tadqiqotlar (Karimova, 2018; Qo‘chqorov, 2020) shuni ko‘rsatadiki, "Ot kishnagan oqshom" romani haqidagi ilmiy qarashlar quyidagi yo‘nalishlarda rivojlanmoqda:

Romanning postmodern adabiyot elementlarini o‘zida mujassam etganligi.
Asardagi ramziy tizimning madaniy semiotikasi

Bosh qahramon Qodirjon obrazining psixologik tahlili
Ijtimoiy-siyosiy kontekstning badiiy asarga ta’siri.

Ushbu tadqiqotning dolzarbligi shundaki, roman hozirgi zamon adabiyotshunosligida ko‘rib chiqilmagan yangicha jihatlari - xususan, uning lingvopoetik xususiyatlari va Sharq-G‘arb madaniyatlari dialogidagi o‘rnini ochib berishda yotadi.

Hozirgi kunga qadar roman quyidagi jihatlari bilan o‘rganilgan:

O‘tkir Hoshimovning fikricha, asarda "qishloq hayotining epik tasviri" ustunlik qiladi (2002)

Professor Abdulhamid Samiy esa romandagi "psixologik chuqurlik"ni alohida ta’kidlaydi (2016)

Metadologiya: Ijtimoiy qullik ramzi

Otning qo‘lga olinishi sahnalari kollektiv tizimning individualga nisbatan zo‘ravonligini ifodalaydi

Qo'lga olish jarayonida otning qarshiligi - tabiiy erkinlikning buzilishiga norozilik.
Sovet davri kolxoz tizimining ramziy ifodasi.

• **Turkiy adabiyotdagi parallelar**

Dede Qorqud dostonlaridagi ot ramzi (Başgöz, 1998)

Cholponning "Kecha va kunduz" asaridagi erkinlik motivlari

• **Jahon adabiyotidagi ekvivalentlar**

Tolstoyning "Xo'rozning qochishi" hikoyasidagi motivlar

Hemingwayning "Quyosh ham chiqadi" romanidagi buqalar urushi sahnalari

Semiotik oppozitsiyalar tizimi

Qo'lga element	olish	Qochish elementi	Semiotik qarama-qarshilik
Arqon		Erkin harakat	Majburiyat va Ozodlik
Kolxoz		Yovvoyi tabiat	Madaniylashtirish va Tabiiylik
Jamoa irodasi		Individual istak	Kollektivizm va Individualizm

Ushbu tahlil shuni ko'rsatadiki, romandagi otning qo'lga olinishi va qochishi motivlari nafaqat syujetning muhim elementi, balki butun asarning falsafiy mazmunini ifodalovchi murakkab semiotik tizim hisoblanadi. Lotman nazariyasiga ko'ra, bu ramziy dinamika madaniyatning o'ziga xos "semiotik energiyasi"dir va roman matnining semiosferik xususiyatlarini shakllantiradi.

Results: Romanning badiiy innovatsion jihatlari

Uslubiy yangiliklar: O'zbek nasrida birinchi marta qo'llangan "tuyg'ular oqimi" uslubi (Joyce ta'siri)

She'riy nasr bilan psixologik realizmning uyg'unlashuvi

Postmodern hikoya qilish usullarining milliy adabiyotga moslashtirilish.

O'zbek adabiyotidagi o'rni:

20-asr o'zbek romani rivojidadagi burilish nuqtasi

Keyingi avlod yozuvchilariga ta'siri (masalan, Xudoyberdi To'xtaboyev)

Milliy roman janrining yangi bosqichi sifatida

Ushbu tadqiqot quyidagi asosiy xulosalarga keldi:

"Ot kishnagan oqshom" romani o'zbek adabiyotida an'anaviy va zamonaviy uslublarning muvaffaqiyatli sintezidir. Asarning mazmuni nafaqat mahalliy, balki umuminsoniy ahamiyatga ega bo'lgan mavzularni qamrab oladi. Roman o'zbek adabiyotining rivojlanishida muhim bosqich hisoblanib, uning badiiy qobiliyatlari hali ham to'liq o'rganilmagan. Asarni turli metodologik yondashuvlar asosida o'rganish yangicha natijalarga olib kelishi mumkin.

Ilmiy ahamiyati:

Birinchi marta roman kompleks semiotik va psixologik tahlilga tortildi. O'zbek adabiyotshunosligida yangi metodologik yondashuvlar ishlab chiqildi. Xalqaro adabiyotshunoslik kontekstida o'zbek romanini o'rganish imkoniyati yaratildi. Romanning badiiy ahamiyati bo'yicha ilmiy bahslar "Adabiyotshunoslik" jurnalida (2022, №3) chop etilgan maqolada professor O. Qo'chqorov ushbu romanni "o'zbek postmodern prozasining dastlabki namunalaridan biri" deb baholaydi.

Discussion: An'anaviy hikoya qilish usullarini buzish

Ko'p ovozlilik (polifoniya) elementlari. Metaforik tilda ifodalangan norasmiy g'oyalar mavjud. Aksincha, "Sharq adabiyoti" jurnalida (2021, №4) A. Samiyov romanni "o'ziga xos neo-realistik uslubdagi asar" sifatida talqin qiladi va quyidagi jihatlarni ta'kidlaydi:

Qishloq hayotining haqqoniy tasviri

Sodda, ammo chuqur ramziylik

An'anaviy o'zbek nasriy uslubining davomi.

Xulosa:

"O'zbek adabiyoti tarixi" jurnalining maxsus sonida (2023) professor G. Karimova quyidagi xulosalarga kelgan: "Ot kishnagan oqshom" romani 20-asr o'zbek adabiyotida muhim bosqich hisoblanadi, chunki: Milliy an'analarni zamonaviy uslubda ifodalaydi. Mahalliy mavzular orqali umuminsoniy muammolarni ko'taradi. "Adabiy meros" jurnalida (2023, №2) professor H. Mahmudovning ta'kidlashicha, "Ot kishnagan oqshom": 21-asrda ham o'zining dolzarbligini saqlab qolmoqda. Zamonaviy o'quvchilar uchun yangicha ma'nolarni ochib bermoqda. Global dunyoda milliy madaniyatning ahamiyatini ta'kidlovchi asardir. Xulosa qilib aytganda, "Ot kishnagan oqshom" romani haqidagi muhokamalar va tadqiqotlar: O'zbek adabiyotshunosligining rivojlanishini ko'rsatadi. Turli metodologik yondashuvlarning samaradorligini isbotlaydi. Kelajakda chuqurroq tadqiqotlar uchun asos yaratadi.

**“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC
INNOVATIVE RESEARCH”**

Volume 02. Issue 07. July 2025

Ilmiy adabiyotlar ro‘yxati:

1. Qo‘chqorov, O. (2022). "Postmodern tendensiyalar o‘zbek adabiyotida". Adabiyotshunoslik, №3, 45-58.
2. To‘rayeva, M. (2023). "Gender perspektivasidan Tog‘ay Murod ijodi". Milliy madaniyat, №1, 112-125.
3. Karimova, G. (2023). "20-asr o‘zbek romanining rivoji". O‘zbek adabiyoti tarixi, maxsus son, 30-42.
4. Mahmudov, H. (2023). "Klassikaning zamonaviyligi". Adabiy meros, №2, 15-29.
5. Jo‘rayev, T. (2020). "Ekokritika nuqtai nazaridan o‘zbek adabiyoti". Filologiya fanlari, №2, 78-91.
6. Lotman, Yu. "San'at matnining tuzilishi" (1971)

**Research Science and
Innovation House**

Raqamli texnologiyalar va moliyaviy xatarlarning nazariy asoslari

Asemova Rano Japbarbergenovna

Uzsanoatqurilishbank ATB Qo'ng'irod BXM

Service manager bosh mutaxasisi

Annotatsiya: Mazkur tezisdagi raqamli texnologiyalar va moliyaviy xatarlarning nazariy asoslari o'rganilgan. Avvalo, raqamli texnologiyalarning moliyaviy xizmatlarga ta'siri, ularning qulayliklari va samaradorlik jihatlari tahlil qilingan. Shuningdek, raqamli iqtisodiyot sharoitida vujudga kelayotgan moliyaviy xatarlarning klassifikatsiyasi, ularning kelib chiqish sabablari va xavflilik darajalari ko'rib chiqilgan. Tezisdagi shuningdek, xatarlarni aniqlash va boshqarish bo'yicha zamonaviy yondashuvlar, xalqaro tajriba hamda O'zbekiston moliya sektorida qo'llanilayotgan choralar yoritilgan. Tadqiqot natijalari asosida tegishli xulosa va takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: raqamli texnologiyalar, moliyaviy xatar, kiberxavfsizlik, risk menejmenti, raqamli transformatsiya, texnologik xatolik, moliyaviy tizim, O'zbekiston bank sektori.

Abstract: This thesis studies the theoretical foundations of digital technologies and financial risks. First of all, the impact of digital technologies on financial services, their convenience and efficiency aspects are analyzed. Also, the classification of financial risks arising in the digital economy, their causes and levels of risk are considered. The thesis also covers modern approaches to identifying and managing risks, international experience, and measures used in the financial sector of Uzbekistan. Based on the results of the research, relevant conclusions and proposals are developed.

Keywords: digital technologies, financial risk, cybersecurity, risk management, digital transformation, technological failure, financial system, banking sector of Uzbekistan.

Аннотация: В диссертационной работе исследуются теоретические основы цифровых технологий и финансовых рисков. В первую очередь анализируется влияние цифровых технологий на финансовые услуги, аспекты их удобства и эффективности. Также рассматривается классификация финансовых рисков, возникающих в цифровой экономике, причины их возникновения и уровни риска.

В диссертационной работе также рассматриваются современные подходы к выявлению и управлению рисками, международный опыт и меры, применяемые в финансовом секторе Узбекистана. По результатам исследования разрабатываются соответствующие выводы и предложения.

Ключевые слова: цифровые технологии, финансовый риск, кибербезопасность, управление рисками, цифровая трансформация, технологический сбой, финансовая система, банковский сектор Узбекистана.

So‘nggi yillarda raqamli texnologiyalar jadal rivojlanib, turli sohalarda, ayniqsa, bank-moliya tizimida tub o‘zgarishlarga sabab bo‘lmoqda. Internet texnologiyalari, mobil ilovalar, sun‘iy intellekt, blokcheyn va boshqa zamonaviy yechimlar moliyaviy xizmatlarni tezkor, qulay va ochiq qilishga xizmat qilmoqda. Ushbu texnologiyalar moliyaviy muassasalarga mijozlar ehtiyojini aniqroq baholash, xizmatlar sifatini oshirish, operatsion xarajatlarni kamaytirish va raqobatbardoshlikni mustahkamlash imkonini bermoqda.

Biroq, raqamli transformatsiya jarayonining ijobiy jihatlari bilan bir qatorda, u bilan bog‘liq bo‘lgan moliyaviy xatarlar ham ortib bormoqda. Kiberxavfsizlikka tahdidlar, texnik nosozliklar, ma‘lumotlar sizib chiqishi, raqamli firibgarlik holatlari va noto‘g‘ri algoritmlarning qo‘llanilishi kabi holatlar moliyaviy barqarorlikka jiddiy xavf tug‘dirmoqda. Ayniqsa, moliya sektori ishtirokchilari raqamli muhitda xatarlarga nisbatan tayyor bo‘lmasa, bu tizimda ishonchning pasayishiga olib kelishi mumkin.

Shu sababli, raqamli texnologiyalar bilan bog‘liq moliyaviy xatarlarning nazariy asoslarini o‘rganish, ularning kelib chiqish sabablari, tasnifi va boshqaruv uslublarini tahlil qilish hozirgi davrda muhim ilmiy va amaliy masala sifatida dolzarbligini saqlab qolmoqda. Ushbu tadqiqotda aynan shu masalalar yoritiladi.

Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya davrida iqtisodiyotning barcha sohalari, xususan, bank-moliya tizimi raqamli texnologiyalar ta‘sirida keskin o‘zgarib bormoqda. Moliyaviy xizmatlar ko‘rsatishda innovatsion yechimlar, jumladan, onlayn banking, mobil ilovalar, blokcheyn texnologiyasi, sun‘iy intellekt va raqamli to‘lov tizimlari keng joriy etilmoqda. Ushbu texnologiyalar nafaqat moliyaviy operatsiyalarni soddalashtiradi, balki moliyaviy tashkilotlar samaradorligini oshiradi, raqobatbardosh muhitni shakllantiradi.

Shu bilan birga, raqamli texnologiyalarning kengayib borishi yangi turdagi moliyaviy xatarlar — kiberxavfsizlik muammolari, axborotlar sizib chiqishi, texnologik nosozliklar va raqamli firibgarlik kabi tahdidlarni yuzaga keltirmoqda.

Bunday xatarlar nafaqat moliyaviy barqarorlik, balki mijozlar ishonchi va tizimga bo‘lgan umuman munosabatga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

O‘zbekiston Respublikasi ham raqamli iqtisodiyot sari qat’iy qadamlar bilan harakat qilmoqda. “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi doirasida bank-moliya sektorining raqamlashtirilishi kuchaytirilmoqda. Shu bois, moliyaviy tizimda yuzaga keladigan yangi xatarlarni nazariy jihatdan o‘rganish, ularning sabablari va oqibatlarini tahlil qilish, xavflarni boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Ushbu mavzuning dolzarbligi aynan shundan iboratki, u raqamli texnologiyalar bilan chambarchas bog‘liq bo‘lgan moliyaviy xatarlarni barvaqt aniqlash va samarali boshqarish yo‘llarini aniqlashga xizmat qiladi. Bu esa moliyaviy tizim barqarorligini ta’minlash va raqamli iqtisodiyotda xavfsizlikni mustahkamlashning muhim omilidir.

Muhokama

Raqamli texnologiyalar moliyaviy tizimga sezilarli darajada ijobiy ta’sir ko‘rsatayotgan bo‘lsa-da, ular bilan bog‘liq xavf-xatarlar tobora murakkab tus olmoqda. Moliyaviy institutlar bu xatarlarga qarshi tezkor va samarali javob qaytara olmasa, nafaqat iqtisodiy barqarorlik, balki milliy xavfsizlikka ham tahdid tug‘ilishi mumkin. Muhokama jarayonida quyidagi asosiy jihatlar aniqlanadi:

Birinchidan, moliyaviy xatarlarning zamonaviy shakllari klassik risk tushunchalaridan keskin farqlanadi. Masalan, raqamli firibgarlik, ma’lumotlar o‘g‘irlanishi yoki tizimdagi nosozliklar natijasida yuzaga keladigan yo‘qotishlar tez-tez uchramoqda. Bu xatarlar ko‘pincha ko‘zga ko‘rinmaydigan shaklda bo‘ladi va ularni oldindan aniqlash qiyin.

Ikkinchidan, moliyaviy institutlarning aksariyati raqamli xavflarni boshqarish borasida yetarli salohiyatga ega emas. Bu holat, ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda, xususan O‘zbekiston kabi raqamli iqtisodiyot sari endigina yo‘l olayotgan davlatlarda yanada dolzarbdir. Axborot xavfsizligi, ma’lumotlarni himoyalash, shaxsiy identifikatsiya tizimlari kabi yo‘nalishlarda kompleks yondashuv yetishmaydi.

Uchinchidan, moliyaviy xatarlarni baholash va ularni oldindan bashorat qilish mexanizmlarining zamonaviy talablarga moslashtirilishi zarur. Risklarni aniqlashda sun’iy intellekt, katta hajmdagi ma’lumotlar (big data) va algoritmik tahlil kabi ilg‘or texnologiyalarni qo‘llash hozirgi davr talabidir. Bu esa moliyaviy tashkilotlardan nafaqat texnik infratuzilma, balki malakali kadrlar va uzluksiz monitoring talab qiladi.

To‘rtinchidan, xalqaro tajriba shuni ko‘rsatmoqdaki, rivojlangan mamlakatlar moliyaviy texnologiyalarni joriy qilish bilan birga, raqamli xatarlarni boshqarish bo‘yicha ham mustahkam me‘yoriy-huquqiy va institutsional asoslarni yaratgan. Ular kiberxavfsizlik siyosatlarini ishlab chiqib, moliyaviy tashkilotlar uchun majburiy xavfsizlik standartlarini joriy qilgan. O‘zbekiston sharoitida ham bu kabi tizimli yondashuvni amalga oshirish zarur.

Beshinchidan, mijozlar raqamli xavflar to‘g‘risida yetarli bilimga ega emasligi va raqamli savodxonlik darajasining pastligi moliyaviy xatarlarning kengayishiga olib kelmoqda. Shu sababli, keng ommani raqamli moliyaviy madaniyatga o‘rgatish ham muhim omil hisoblanadi.

Xulosa va takliflar: Raqamli texnologiyalar zamonaviy moliyaviy tizimda ajralmas tarkibiy qismga aylangan. Ular moliyaviy xizmatlarning qulayligi, tezkorligi va ochiqligini ta‘minlasa-da, shu bilan birga yangi turdagi moliyaviy xatarlarni yuzaga keltirmoqda. Jumladan, kiberxavfsizlik tahdidlari, texnologik nosozliklar, algoritmik noto‘g‘riliklar, ma‘lumotlarning o‘g‘irlanishi kabi holatlar moliyaviy tashkilotlar faoliyatiga salbiy ta‘sir ko‘rsatmoqda. Tadqiqot davomida ushbu xatarlarning sabablari, tasnifi, kelib chiqish mexanizmlari va xalqaro tajriba asosida boshqarish yondashuvlari tahlil qilindi.

O‘zbekiston moliyaviy tizimida raqamli texnologiyalar keng joriy etilayotgan bo‘lsa-da, ularning xavfsizligini ta‘minlash borasida hali ko‘plab kamchiliklar mavjud. Moliyaviy barqarorlik va ishonchni saqlab qolish uchun xatarlarni boshqarish tizimining mukammalligi dolzarb vazifa bo‘lib qolmoqda.

Takliflar

- Moliyaviy tashkilotlar uchun raqamli xavflarni aniqlash va baholash bo‘yicha standartlashtirilgan metodologiyalar ishlab chiqilishi zarur.
- Kiberxavfsizlik bo‘yicha mustaqil regulyator yoki nazorat organi tashkil etilishi va u orqali barcha moliyaviy institutlar faoliyati monitoring qilinishi kerak.
- Raqamli texnologiyalar bilan ishlovchi moliya sohasi xodimlari uchun maxsus tayyorlov va qayta tayyorlash kurslari yo‘lga qo‘yilishi lozim.
- Keng jamoatchilik, ayniqsa, onlayn moliyaviy xizmatlardan foydalanuvchilar o‘rtasida raqamli savodxonlik darajasi oshirilishi zarur.
- Sun‘iy intellekt va katta hajmdagi ma‘lumotlar tahliliga asoslangan xavf tahlil tizimlarini joriy qilish orqali xatarlarni oldindan bashorat qilish imkoniyati kuchaytirilishi kerak.

➤ Xalqaro tajriba asosida, moliyaviy texnologiyalarni tartibga soluvchi huquqiy-me’yoriy hujjatlar doimiy ravishda yangilanib borilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi to‘g‘risida”gi qarori. – 2020-yil, 5-oktabr, PQ–6079-son.
2. European Banking Authority (EBA). **Guidelines on ICT and security risk management.** – EBA/GL/2019/04. – 2019. – pp. 1–42.
3. World Economic Forum. **The Future of Financial Infrastructure: An Ambitious Look at How Blockchain Can Reshape Financial Services.** – Geneva, 2016. – pp. 5–36.
4. PwC (PricewaterhouseCoopers). **Global FinTech Report 2022.** – URL: www.pwc.com
5. Basel Committee on Banking Supervision. **Cyber-resilience: Range of practices.** – Bank for International Settlements, 2021. – pp. 7–53.
6. Markova O.V. **Finansovye riski v cifrovuyu epoxu: novye ugrozy i instrumenty upravleniya. // Finansy i kredit.** – 2022. – №3. – S. 19–28.
7. Тухтаев А.А., Нурматов А.М. **Axborot xavfsizligi asoslari.** – Toshkent: Fan, 2019. – 144 b.

**Research Science and
Innovation House**

ПРЕДИКТОРЫ КОГНИТИВНЫХ И ПЕРИФЕРИЧЕСКИХ НЕВРОЛОГИЧЕСКИХ ОСЛОЖНЕНИЙ ПРИ ГИПОТИРЕОЗЕ

Бахадирова М.А., Артиков Н.
ЦРПКМР МЗ РУз

Аннотация: Гипотиреоз — одно из наиболее распространённых дистиреоидных состояний, сопровождающееся снижением когнитивной функции и поражением периферической нервной системы, что значительно ухудшает качество жизни пациентов. Целью данного исследования стало выявление предикторов когнитивных и периферических неврологических осложнений у больных с первичным гипотиреозом. В работе представлены данные обследования 150 пациентов в возрасте от 18 до 75 лет, проживающих в Хорезмской области. Применены нейропсихологические тесты, МРТ, электромиография, лабораторные исследования уровня ТТГ, свободного Т4 и антител к тиреопероксидазе. Результаты показали, что у 68% пациентов имеются нарушения памяти, у 54% — снижение внимания. У 42% выявлены признаки атрофии гиппокампа, у 36% — признаки полинейропатии. Достоверная корреляция установлена между повышенным уровнем ТТГ и выраженностью когнитивных и периферических осложнений. Высокий уровень АТ-ТПО также ассоциировался с нарушениями когнитивных функций. Полученные данные указывают на необходимость комплексного нейродиагностического подхода для своевременного выявления и коррекции осложнений гипотиреоза.

Ключевые слова: гипотиреоз, когнитивные расстройства, полинейропатия, ТТГ, тиреопероксидаза, МРТ, электромиография, нейропсихологическое тестирование, предикторы, аутоиммунный тиреоидит.

Актуальность. В структуре патологии эндокринной системы в последние годы все большее место занимают дистиреоидные состояния, являющиеся причиной ухудшения качества жизни, работоспособности и интеллекта. Одним из дистиреоидных состояний с высокой частотой встречаемости является гипотиреоз (1,2,3).

Гипотиреоз — это состояние, вызванное недостаточной функцией щитовидной железы, которое приводит к разнообразным системным и неврологическим осложнениям. Особый интерес представляют когнитивные и периферические неврологические нарушения, поскольку они значительно ухудшают качество жизни пациентов. Данное исследование направлено на выявление предикторов таких осложнений у пациентов с первичным гипотиреозом.

Целью настоящего исследования является изучение факторов, способствующих развитию когнитивных и периферических неврологических осложнений при гипотиреозе, а также разработка клиничко-диагностических подходов для их своевременного выявления и профилактики.

Материал исследования: Исследование охватывает 150 пациентов с первичным гипотиреозом, проживающих в Хорезмской области и городе Ургенч. Возраст пациентов варьировал от 18 до 75 лет, средний возраст составил $47,3 \pm 12,6$ года. Среди участников было 112 женщин (74,7%) и 38 мужчин (25,3%).

Методы исследования: Использование нейропсихологических тестов, включая тесты на память, внимание, исполнительные функции и скорость обработки информации. Магнитно-резонансная томография (МРТ). Лабораторные исследования (Определение уровня тиреотропного гормона (ТТГ), свободного Т4. Выявление аутоантител к тиреопероксидазе (АТ-ТПО). Исследование нервной проводимости с использованием электромиографии (ЭМГ). Симптоматическая оценка полинейропатий (онемение, покалывание, мышечная слабость).

Результаты исследования. Характеристика когнитивных нарушений: У 68% пациентов выявлены нарушения памяти разной степени выраженности. 54% участников отметили снижение концентрации внимания. Выраженность когнитивных нарушений коррелировала с уровнем ТТГ ($r=0,67$, $p<0,05$).

МРТ-изменения: У 42% пациентов обнаружены признаки атрофии гиппокампа. У 28% выявлены диффузные изменения белого вещества, характерные для хронической гипоксии.

Периферические осложнения: Полинейропатии диагностированы у 36% пациентов, чаще всего в нижних конечностях. Электромиография показала снижение скорости проведения импульсов у 48% участников.

Лабораторные маркеры: Уровень ТТГ выше 10 мЕд/л значительно повышал риск развития как когнитивных, так и периферических нарушений (OR=3,4, 95% CI: 2,1-5,6). Высокие уровни АТ-ТПО ассоциировались с более выраженными когнитивными изменениями.

Полученные данные свидетельствуют о значительной роли уровня тиреотропного гормона и аутоиммунного статуса в развитии неврологических осложнений при гипотиреозе. Структурные изменения мозга, выявленные при МРТ, подтверждают связь между длительностью заболевания и тяжестью когнитивных нарушений. Полинейропатии, обнаруженные у значительной части пациентов, подчеркивают необходимость раннего выявления периферических осложнений.

Выводы:

1. Основными предикторами когнитивных осложнений при гипотиреозе являются повышенный уровень ТТГ и наличие аутоантител к тиреопероксидазе.
2. Периферические нарушения коррелируют с длительностью заболевания и тяжестью гипотиреоза.
3. Использование комплексного подхода, включающего когнитивное тестирование, МРТ и электрофизиологические методы, позволяет своевременно выявить неврологические осложнения и оптимизировать терапию.

Литература.

1. Chakraborty, S., Goswami, S., & Chowdhury, S. (2020). Neurological Manifestations of Hypothyroidism: A Comprehensive Review. *Journal of Neurology*.
2. Hage, M., Zantout, M. S., & Azar, S. T. (2011). Thyroid disorders and depression. *Journal of Thyroid Research*.
3. Jamal, M., Al-Shafai, N., & Hassan, H. (2017). Peripheral neuropathy in hypothyroidism: Prevalence and pathophysiology. *Clinical Neurology and Neurosurgery*.

**MAKTABGACHA TA'LIM TARBIYACHILARINI MODULLI
O'QITISH TEXNALOGIYALARI ASOSIDA KASBIY KOMPETENTLIGNI
TAKOMILLASHTIRISH**

Norboyeva Nazokat Xudoyberdiyevna
Jizax viloyati Zarbdor tumani
11-son DMTT direktor o'rinbosari

Annotatsiya: Ushbu maqolada bo'lajak maktabgacha ta'lim tarbiyachilarini modulli o'qitish texnologiyalari asosida kasbiy kompetentligini takomillashtirish masalalari xususida ma'lumotlar o'rin olgan. Bundan tashqari modulli ta'lim texnologiyasi, kasbiy kompetentsiyaning mazmuni ham keltirilgan.

Kalit so'zlar: modulli ta'lim, kasbiy kompetentsiya, mehnat bozori, ta'lim. Maktabgacha ta'lim, tarbiyachi, metod, texnologiya.

Zamonaviy ta'limning o'ziga xosligi jamiyatda kechayotgan ijtimoiy va iqtisodiy o'zgarishlarga muvofiq ravishda pedagogik faoliyatda yangi shakl, metod va vositalarning qo'llanilishi bilan tavsiflanadi. O'quv va tarbiya jarayonini yangi shakllarda tashkil etish, samarali metod va ta'sirchan vositalarni tanlash bo'lajak maktabgacha ta'lim tarbiyachilarini kasbiy kompetentlik sifatlariga ega bo'lishni taqozo etadi.

R.X.Djurayev “kompetentlik” hamda “kompetentsiya” tushunchalarini nazariy jihatdan yoritib bergan. Chunonchi, “kompetentsiya” atamasi “o'z bilimlarini tinmay boyitib borishni, yangi axborotlarni o'rganishni, shu kun va davr talablarini his etishni, yangi bilimlarni izlab topish mahoratini, ularni qayta ishlashni hamda o'z amaliy faoliyatida qo'llashni talab qiladigan” qobiliyat ekanligi e'tirof etilgan bo'lsa, kompetentlik tushunchasi “shaxsning doimo o'sib boruvchi tasnifi bo'lib, real hayotiy vaziyatlarda yuzaga kelgan muammolarni yechish qobiliyati, o'z bilimi, o'quv va hayotiy tajribalari, qadriyatlarini va qiziqishlarini unga safarbar etish imkoniyatlari”¹ deya ko'rsatilgan.

¹ Kasb ta'limi mazmunini modernizatsiyalash asosida o'qituvchilar kasbiy kompetentligini shakllantirish texnologiyasi / Mas'ul muharr. R.X.Djurayev. – T.: “Fan va texnologiyalar” nashriyoti, 2012. – 80 b.

Muallif kompetensiya egasi bo‘lgan mutaxassis muammolarni yechishda o‘zi o‘zlashtirib olgan, aynan shu sharoitga mos metod va usullardan foydalanishni yaxshi bilishi, hozirgi vaziyatga munosib bo‘lgan metodlarni tanlab olib, qo‘llashi, to‘g‘ri kelmaydiganlarini rad etishi, masalaga tanqidiy ko‘z bilan qarashi kabi ko‘nikmalarga ega bo‘lishi zarur deb hisoblaydi. R.X.Tugushev kompetensiya hamda kompetentlikni mutaxassisning kasbiy mahoratga erishishning eng muhim omillari sifatida ko‘radi. Unga ko‘ra, kompetensiya shaxsning kasbiy jihatdan yuksalishi sari qo‘yilgan qadamlari bo‘lib, ularning davomiyligi mutaxassis tomonidan kasbiy mahoratga erishilishini ta‘minlaydi.

Shundan kelib chiqqan holda R.X.Tugeshev kompetensiya egasi deganda o‘z ishining ustasi bo‘lgan mutaxassislarni tushunadi. Binobarin, ular mutaxassis sifatida ishni samarali tashkil etadi, kasbiy faoliyatiga aloqador muammolarni yetarlicha tushunadi, ularni hal qilishda o‘z oldiga aniq vazifalarni qo‘ya oladi, shuningdek, mavjud muammolarga yechim topadi²

“Mehnat bozori tushunchalari glossariysi (o‘quv dasturlari va o‘quv rejaları standartlarini ishlab chiqish)”da kompetensiyalarning quyidagi to‘rtta modeli ajratib ko‘rsatilgan: a) shaxs sifatlarini belgilovchi ko‘rsatgichlarga asoslangan kompetensiya; b) bajariladigan faoliyat va vazifalarga asoslangan kompetensiya; v) ishlab chiqarish faoliyatini tashkil etishga asoslangan kompetensiya; g) faoliyat natijalarini boshqarishga asoslangan kompetensiya³

Fikrimizga ko‘ra, bo‘lajak maktabgacha ta‘lim tarbiyachilari kasbiy kompetentligini rivojlantirish va baholashda bevosita yuqorida bayon etilgan kompetensiya modellarini inobatga olish taqozo etiladi. Binobarin, bo‘lajak rahbarning ta‘lim sifati, samaradorligini ta‘minlashga qo‘shayotgan hissasi, barkamol avlodni tarbiyalashdagi ishtiroki darajasini aynan uning shaxs sifatleri, u tomonidan bajariladigan faoliyat natijasi, vazifalarning ijtimoiy ahamiyati bilan belgilanadi.

Ma‘lumki, modulli o‘qitishning mohiyati shu bilan izohlanadiki, unga ko‘ra, ta‘lim oluvchi o‘ziga taqdim etilgan individual o‘quv dasturi asosida mustaqil tayyorgarlik ko‘radi. Bu o‘quv dasturini bajarish uchun harakatlar rejasi, axborotlar

² Тугушев Р.Х. К вопросу системной психодиагностики психологической компетентности субъектов профессиональной деятельности <http://www.Psycheya.ru/lib/st/tug-/htm/fr>.

³ Глоссарий терминов рынка труда, разработки стандартов образовательных программ и учебных планов. – М.: Европейский фонд образования (ЕФО), 2007. – С. 63

majmuasi, o‘qitish natijalariga erishish bo‘yicha aniq metodik tavsiyanomalar bo‘lishi zarur. Modulli o‘qitishning asosiy talablari jumlasiga quyidagilar kiradi:

— har bir modulning mazmuniga barcha materialni o‘zlashtirib olish bo‘yicha maqsad belgilashni;

— modul bir va bir necha didaktik maqsadga erishishni ta‘minlashga qaratilishi;

— modullar mazmuni mustaqil fikrlash, mantiqiy o‘ylash va amaliy faoliyatga yo‘naltirilgan bo‘lishi;

— kasbiy-ijodiy fikrlashni rivojlantirish maqsadida modulning o‘quv materiali mazmuni muammoli tarzda berilishiga erishish shular jumlasidandir. Modulli o‘qitishda ta‘lim oluvchilarning bilim, malaka, ko‘nikmasi qat‘iy ravishda nazoratning reyting tizimida baholanishini zaruriyat qilib qo‘yadi. Har bir modul bo‘yicha tayyorlanadigan o‘quv materiallari o‘z ichiga o‘qish davrini to‘liq qamrab olgan modulli dastur, har bir modul bo‘yicha nazariy materiallar (ma‘ruza), o‘quv-uslubiy tarqatma materiallar, har bir modul bo‘yicha individual topshiriqlar, o‘quv ilmiy adabiyotlar ro‘yxati, har bir modul bo‘yicha mustaqil ishlar uchun topshiriqlar va har bir modul bo‘yicha nazorat topshiriqlarini qamrab oladi⁴

Xozirgi zamon ta‘limining eng muhim muammosi-maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida pedagoglarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish va ta‘lim sifatini yanada takomillashtirish hisoblanadi. Biz pedagoglarning mahoratini oshirishda nimalar to‘siq bo‘lyapti va kamchilik va muammolar qanday ekanligini tarbiyachilar o‘rtasida so‘rovnoma usuli va xorij tajribasi orqali o‘rgandik. Yuqoridagi natijalarimizdan shuni ko‘rishimiz mumkinki, pedagogik mahorat integratsiyalashgan jarayondir. Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida zamonaviy pedagogik texnologiyalar maktabgacha ta‘limning davlat standartlarini amalga oshirishga qaratilgan hisoblanadi.

Pedagogik texnologiyada prinsipial muhim jihat - bu bolaning tarbiya va ta‘lim jarayonida tutgan o‘rni va kattalarning bolaga bo‘lgan munosabatidir. Voyaga yetgan kishi, bolalar bilan muloqot qilishda: “Uning yonida emas, uning ustida emas, balki birga!” Degan pozitsiyaga amal qilishi lozim. Uning maqsadi bolaning shaxs sifatida rivojlanishiga hissa qo‘shish hisoblanadi. Yaxshi natijalarga erishish uchun pedagog kuchli va kuchsiz tomonlarini doimiy ravishda o‘rganib borishi kerak, asta-sekin nafaqat ichki, balki shaxsiy, rivojlanishi ham shakllanadigan ichki yadroni shakllantirishi lozim.

---

⁴ Rashidov X., Xabib X. va boshqalar. Kasbiy pedagogika. O‘quv-uslubiy qo‘llanma. – T., 2007. – B. 15.

Tarbiyachi kasbining o‘ziga xos xususiyatlari bor: u bola bilan ishlaydi, demak u o‘zini kuchli ishlaydigan vositadir. Va ushbu vosita qanchalik mukammal bo‘lsa, professional natija shunchalik muvaffaqiyatli bo‘ladi.

O‘qituvchilarning kasbiy sifatleri

- Bolalarga qiziqish va muhabbat, o‘qitishga bag‘ishlash
- Mehnatsevarlik, halollik, odoblilik
- Hissiylik, nekbinlik
- Nutqning ekspressivligi, pedagogik taktika
- Ijodiy shaxsiyat
- Tashkiliy ko‘nikmalar
- Hazil tuyg‘usi
- Qattiqqo‘llik, intizom va boshqalar.

Har qanday inson qayerda ishlamasin, har qanday ish muayyan ko‘nikmalarni rivojlantirishni talab qiladi. Pedagog uchun eng muhim mahorat bu o‘z-o‘zini o‘qitishdir. Bu ayniqsa tarbiyachi uchun juda muhimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. R. Suleymanova Kasbiy kompetentlikni shakllantirish. Психологик тренинг асослари фан, toplamlar va ular ustida amallar, 2 5341812802136840895/<https://azkurs.org/kasbiy-kompetentlikni-shakllantirish.html>
2. Rashidov X., Xabib X. va boshqalar. Kasbiy pedagogika. O‘quv-uslubiy qo‘llanma. – T., 2007. – B. 15
3. Тугушев Р.Х. К вопросу системной психодиагностики психологической компетентности субъектов профессиональной деятельности [http://www. Psycheya.ru/lib/st/tug-/htm/fr](http://www.Psycheya.ru/lib/st/tug-/htm/fr).
4. Глоссарий терминов рынка труда, разработки стандартов образовательных программ и учебных планов. – М.: Европейский фонд образования (ЕФО), 2007. – С. 63

ETNOGRAFIK TURIZMNING ASOSIY FAOLIYATLARI VA YO’NALISHLARINI RIVOJLANTIRISH BOSQICHLARI.

“Toshkent Turizm va Madaniy Meros Texnikumi”DM

Turizm fanlari o’qituvchisi

Sadinova Nozima Gulamovna

Annotatsiya: Mamlakatimizda turizm sohasining jadal rivojlanib borayotgani, xususan etnografik turizm yo’nalishining keng quloch yozayotgani quvonarlidir. Mazkur maqolada etnografik turizmning mazmun-mohiyati, uning asosiy yo’nalishlari va faoliyat shakllari tahlil qilinadi. O‘zbekiston hududida mavjud bo‘lgan etnoturistik imkoniyatlar, jumladan, Buxoro, Samarqand, Xiva, Qoraqalpog‘iston Respublikasi, Surxondaryo viloyati va Farg‘ona vodiysi misolida o‘rganilgan. Shuningdek, Prezident farmonlari asosida mazkur yo’nalishga davlat darajasida e’tibor kuchayib borayotgani qayd etiladi. Etnoturizmning rivojlanishi nafaqat milliy qadriyatlarni targ‘ib qilish, balki mintaqalarda yangi ish o‘rinlari yaratish, infratuzilmani yaxshilash hamda iqtisodiy o‘rishni ta’minlashda ham muhim omil sifatida qaraladi. Ushbu tadqiqotda O‘zbekistonning boy madaniy merosi va xalq og‘zaki ijodini turizm orqali ommalashtirish imkoniyatlari ko‘rsatib berilgan.

Kalit so‘zlar: etnografik turizm, milliy urf-odatlar, madaniy meros, turistik faoliyat, xalq hunarmandchiligi, mahalliy aholi, infratuzilma, sayyohlik yo’nalishlari, iqtisodiy rivojlanish

KIRISH

Bugungi kunda turizm sohasi orqali mamlakatning nafaqat tarixiy, balki, moddiy va ma’naviy resurslaridan yanada samarali foydalanish ko‘paymoqda. Shu qatorda etnografik turizm ham jadal rivojlanib bormoqda. Yurtimizga turistlarni tashrifi maqsadidan- bilish mumkinki, bizni yurtimizning milliy taomlari, milliy liboslari, milliy raqsi, ma’rosim va an’analari, xalq me’morchiligi, xalq o‘yinlari, milliy urf-odatlariga qiziqish ortmoqda. Etnografik turizm bu-mahalliy aholining kundalik hayotini o‘rganishga qiziqqan sayohatchilar uchun mo‘ljallangan turizmning bir yo’nalishi hisoblanadi.

Prezidentimizning PF-87-sonli (15may, 2025) farmoniga muvofiq: ekoturizm, agroturizm, etnoturizm va ziyorat turizmini kengaytirish uchun viloyatlarda

infratuzilma va yirik loyihalar qo'llab quvvatlanmoqda. Bu farmonda alohida etnoturizm ham tilga olingani dolzarb masalalar yechimiga kirganini anglatadi.

Ma'lum qilinishicha, O'zbekistonga 2023-yili 6,6 mln, 2024-yilda jami 8,2 mln nafar chet el fuqorolari turistik maqsadlarda tashrif buyurgan. Bundan ko'rish mumkinki yildan yilga turistlar oqimi ko'tarilib borayotganligini quvonarli hol albatta.

Etnografik turizm quyidagi faoliyati yo'nalishlarini o'z ichiga oladi:

1. Ma'daniy va tarixiy merosni o'rganish
2. Mahalliy urf-odatlar va marosimlarda ishtirok etish
3. Milliy taomlar bilan tanishish
4. Hunarmandchilik va milliy san'at bilan tanishish
5. Mahalliy aholi bn bevosita muloqot qilish

O'zbekistonda etno-turizmning asosiy yo'nalishlari:

1. Xiva, Buxoro, Samarqand
    - Mahalliy aholining milliy liboslarini, qadimiy hunarlarini (zardo'zlik kulolchilik, misgarlik) kuzatish mumkin.
    - Ko'plab mehmon uylari mavjud bo'lib, mehmonlar bevosita mahalliy hayot tarzini boshdan kechiradi
    - Mahalliy oshxonani sinab ko'rish (palov, norin, somsa, chuchvara)
  2. Qoraqalpog'iston Respublikasi (Nukus, Mo'ynoq)
    - Qoraqalpoq xalqining o'ziga xos madaniyati, baxshi san'ati, o'ziga xos to'y marosimlari
    - Savitskiy muzeyi orqali qaraqalpoq xalqining etnografik tarixi bilan tanishish
  3. Surxondaryo viloyati
    - Boysun mintaqasi-YUNESKO tomonidan nomzod etnografik hudud sifatida e'tirof etilgan.
    - Boysun xalqining an'anaviy liboslari, xalq og'zaki ijodi, "Boysun bahori" festivali mashhur
  4. Farg'ona vodiysi (Marg'ilon, Rishton, Qo'qon)
    - Ipakchilik, kulolchilik, yog'och o'ymakorligi-xalq hunarmandchiligining markazlari
    - Marg'ilonda ipak tayyorlash jarayonini bevosita kuzatish mumkin
- Biz etnoturizmni rivojlantishga erishsak bu iqtisodiy sohamizga foyda va qishloqlarda, tog'li hududlarda ham aholini ish bilan ta'minlashga-ish o'rinlari yaratiladi. Shuningdek, yurtimizning so'lim go'shalariga mashrutlar tuziladi va o'z-

o'zidan infratuzilmaga ham ijobiy ta'sir ko'rsata boshlaydi. Etnoturizmda boshqa dengiz kurort turizmlaridek katta hajmlar bilan raqobatlasha olmasa ham lekin ularga sarflanadigan valyuta nisbatan arzon, bu esa turistlarni ham hamyonbop, ham toza havoda dam olib, haqiqiy animatsiyon voqealarga guvoh bo'lib, xursand bo'lib ketishlarini ta'minlaydi.

Etnografik turizmni rivojlantirish mamlakatimiz sayyohlik salohiyatini oshirib, yurtimizga tashrif buyuruvchi sayyohlar oqimini yanada oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Turizmning ushbu turini rivojlantirishda quyidagi jihatlarga e'tibor qaratish lozim:

- barcha ommaviy axborot vositalari : televideniye, radio, ijtimoiy tarmoqlar, internet saytlarida doimiy reklamalarni joylab borish;
- O'zbekiston turistik saytlariga etnografik turizmni namoyish etib beruvchi videoroliklar joylashtirish;
- turfirmalar bilan kelishilgan holda aynan etnografik turizmga mo'ljallangan turpaketlarni yaratish;
- mamlakatimiz viloyatlarining sayyohlik salohiyatidan kelib chiqqan holda har bir viloyatda “Turizm mahallasi” ni tashkil etish;
- O'zbekistonda etnografik turizm moddiy namunalari (milliy kiyim-kechak, qadimgi uy-ro'zg'or anjomlari, mehnat qurollari, arxeologik topilmalar, qo'lyozmalar va boshqalar) mujassamlashgan muzeylar barpo etish;
- milliy festivallar o'tkaziladigan paytga moslab turpaketlar yaratish; - festivallarda milliy urf-odatlarini sahnalashtirish;
- har bir mehmonxona va turistik umumiy ovqatlanish korxonalarida “Etnografik turizm burchagi” ni yaratish va boshqalar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR :

1. Mirziyoyev Sh.M, “Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi”. Toshkent “O'zbekiston” nashriyoti, 2022; B.168
2. Doniyorov A.X, Bo'riyev O', Ashirov A.A, “Markaziy Osiyo xalqlari etnografiyasi, etnogenezi va etnik tarixi”. Toshkent “Yangi nashr”, 2011; 9-25.
3. Абдимўминов О. Муллаев А. XX асрнинг 80-90 йилларида Ўзбекистон таърихий-маданий меросининг халқаро тарғиб этилиши. Ўзбекистоннинг мустақилликка эришиш тарихи: Илмий тўплам. Тошкент, 2018, pp. – В. 183-187.

**“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC
INNOVATIVE RESEARCH”**

Volume 02. Issue 07. July 2025

4. Болтабаев М.Р., Тухлиев И.С., Сафаров Б.Ш., Абдухамидов С.А.
Туризм: назария ва амалиёт. Тошкент, 2018. pp. – Б. 154.

5. Алиева М.Т. Иқтисодий эркинлаштириш шароитида туризм хизматлари соҳасини бошқаришнинг иқтисодий жиҳатлари (Ўзбекистон Республикаси мисолида). – **TARIX FANLARI** ISSN: 2181-2829
www.supportscience.uz/index.php/ojss Тошкент, 2019. pp. – Б. 78.

**Research Science and
Innovation House**

**ТАСАВВУФ ВАКИЛЛАРИ НОМИ БИЛАН БОҒЛИҚ ТОШКЕНТ
ЗИЁРАТГОҲЛАРИ**

Абдулакимова Нодира Болтаевна
Шеробод туман 3 мактаб тарих фани ўқитувчиси

АННОТАЦИЯ: Мақолада Марказий Осиё аҳолиси ҳаётида диний тасаввурларнинг бой, хилма-хил бўлганлиги, бу маданий ёдгорликлар мисолида акс этиши, минтақага Ислом дини кириб келгач маҳаллий анъаналар" Ислом маданияти" билан уйғунлашиб, янги тизим шаклланганлиги ёритилган. Тошкент воҳасидан ислом илми ривожига улкан ҳисса қўшган тасаввуф вакиллари етишиб чиқганлиги, улар ҳоқиқат ётган меъморий ёдгорликлар ҳамда зиёратгоҳлар ўрта асрларда аҳоли учун маънавият маскани бўлганлиги, бу обидалар XIV-XVI асрларда ислом меъморчилигининг ўзига хос ноёб намунаси бўлиб, ҳозирги кунда ушбу зиёратгоҳларга маҳаллий ва хорижий туристларни жалб қилиш мамлакатимиз иқтисодиётига катта ҳисса қўшиши ҳақида илмий фикр ва мулоҳазалар илгари сурилган.

КАЛИТ СЎЗЛАР: Ислом, ёдгорлик, архитектура, объект, зиёратгоҳ, тасаввуф, аллома, авлиё, анъана, тарих, маданият, маънавият,услуг, усул, меъморчилик, мозаика, миолика, безак, музей, санъат, туризм.

АННОТАЦИЯ: В статье освещается богатство и разнообразие религиозных представлений в жизни народов Средней Азии, отраженных на примере этих культурных памятников, и формирование новой системы, когда локальные традиции сливались с «исламской культурой» после вхождения ислама в регион. Появление мистиков Ташкентского оазиса, внесших большой вклад в развитие исламской науки, архитектурные памятники и святыни, где они находились, были духовной обителью для населения в средние века. Эти памятники являются уникальным образцом исламской архитектуры XIV-XVI веков. В настоящее время выдвинуты научные мнения и комментарии о том, что привлечение местных и иностранных туристов к этим святыням внесет значительный вклад в экономику нашей страны.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: Ислам, памятник, архитектура, объект, святыня, мистика, ученый, святой, традиция, история, культура, духовность, стиль, метод, архитектура, мозаика, майолика, украшение, музей, искусство, туризм.

ABSTRACT: The article highlights the richness and diversity of religious ideas in the life of the peoples of Central Asia, reflected in the example of these cultural monuments, and the formation of a new system, when local traditions merged with "Islamic culture" after the entry of Islam into the region. The appearance of the mystics of the Tashkent oasis, who made a great contribution to the development of Islamic science, architectural monuments and shrines, where they were located, were a spiritual abode for the population in the Middle Ages. These monuments are a unique example of Islamic architecture of the XIV-XVI centuries. At present, scientific opinions and comments have been put forward that attracting local and foreign tourists to these shrines will make a significant contribution to the economy of our country.

KEYWORDS: Islam, monument, architecture, object, shrine, mysticism, scholar, saint, tradition, history, culture, spirituality, style, method, architecture, mosaic, majolica, decoration, museum, art, tourism.

Марказий Осиёда маданият ёдгорликлар шу ерлик аҳоли ҳаётида диний тасаввурларнинг бой ва хилма-хил бўлганлигидан далолат беради. Бундай ранг-барангликнинг вужудга келиши асрлар давомида маҳаллий аҳолининг касб машғулотлари, давр ўзгаришлари, халқнинг кўчиши, турли халқ эътиқодларининг маҳаллий анъаналар билан трансформацияга учраши янги тизимнинг шаклланишига сабаб бўлган. Минтақага ислом дини кириб келгач, маҳаллий анъана ва қадриятлар "Ислом маданияти" билан уйғунлашган [1, 73-76].

IX-XII асрларда Сомонийлар, Қорахонийлар, Салжукийлар даврида аллома ва авлиёлар қабрлари устига марказий хонаси гумбазсимон услубда мақбаралар қурилган бўлса, кейинчалик мақбара атрофида масжид, азон айтадиган минора, сувдан фойдаланиш учун ховуз, таҳоратхона, баъзи жойларда тасаввуф вакилларининг чилла сақлаши, ибодат қилиши учун чиллаxonалар, ҳатто мадрасалар ҳам бўлганлигини кўриш мумкин.

Ибн Баттутанинг ёзишича Ўрта Осиёнинг ҳар бир шаҳрида жуда кўп азиз авлиёларнинг қабрлари учрайди. Шаҳар жойлардаги авлиёларнинг қабрларига бутун ислом олаmidан зиёратчилар келиб туради. Шу билан бирга, баъзи шаҳарларда фақат маҳаллий аҳоли танийдиган ва тавоф этадиган авлиёларнинг

қабрлари ҳам борлиги айтиб ўтилади [2,52-53]. Бундан кўринадикки, сўфийлик тариқатлари гуллаб яшнаган даврда азиз авлиёларнинг қадамжолари, мазорларини зиёрат қилиш кучайган. Сўфийларнинг зиёрат объектлари аҳоли маънавият марказига айланган.

Марказий Осиё тарихида муҳим ўрин тутган Шошдан инсоният тарихи тафаккурига катта ҳисса қўшган алломалар: Қафқол Шоший, Абу Бакр Шоший, Шайх Умар Боғистоний, Хожа Аҳрор Валий, Абу Сулаймон Банокатий, Ҳофиз Кўҳакий каби буюк алломалар етишиб чиққан [3, 226]. Ўрта асрларда Шош ўзининг бой тарихи, ноёб маданий ва маънавий мероси, анъаналарига эга бўлиб, ўзига хос қурилиш услуби ва меъморчилиги ривожланди. Шаҳар тарихий ёдгорликларидан Қафқол Шоший мақбараси (X-XVI асрлар), Кўкалдош мадрасаси (XIV аср), Бароқхон мадрасаси (XV-XVI асрлар), Хўжа Аламбардор мақбараси (тахм. X аср), Абдулқосим мадрасаси (XIX аср), Юнусхон мақбараси (XV аср охири), Шайх Хованди Тоҳур мажмуаси (XV аср), Қалдирғочбий мақбараси (XV асрнинг биринчи ярми) ва бошқа ёдгорликлар ҳозирги кунга қадар сақланган [4, 24]. Шу билан бирга, Тошкентда Шибли ота, Зангиота, Чўпонота, Иброҳим ота Саид ота, Ваққос ота, Қўйлик ота, Сузук ота, Чилонзор ота, Яланғоч ота каби азиз авлиёлар номи билан боғлиқ зиёратгоҳлар ҳам бор.

Ўзбекистон маданий мерос объектларининг ҳолати ва архитектурасини ўрганган тадқиқотчи Р. Абраев Республикада 10 мингдан ортиқ зиёратгоҳ ва муқаддас қадамжолар борлигини қайд этади. Унинг фикрича, мазкур объектлардан 7570 таси давлат муҳофазасига олинган бўлиб, уларнинг 2330 таси қадимги архитектура ёдгорликлари, 3945 таси археологик, 1138 таси ҳайкалтарошлик, монументал санъат асарлари, 157 та диққатга савор жойлар, 7 мингдан ортиқ кўчма маданий мерос объектлари ҳисобланади [5, 35-37].

Тошкент шаҳри бўйича Маданий мерос агентлиги томонидан 354 та маданий мерос объектлари рўйхатга олинган. Шундан: 23 таси археология, 29 таси зиёратгоҳлар билан боғлиқ архитектура ёдгорликлари ва сағаналар, 259 таси замонавий қурилиш архитектураси, 23 таси монументал маданий мерос ёдгорликларидир.

Марказий Осиёда архитектура ёдгорликлари билан боғлиқ зиёратгоҳларнинг кўпчилиги тасаввуф вакиллари номи билан боғлиқ. Этнолог тадқиқотчи С. Н. Абашин "Марказий Осиёда Сўфийлик авлиёлар культининг шаклланишига ҳисса қўшган омил эканлигини келтиради" [6, 128-131]. Яъни

Ўзининг таквosi, чуқур билими билан машхур бўлган сўфийлар (муршид, шайх, пир, эшонлар) ҳаёти давомида ёки вафотидан кейин авлиё сифатида ҳурматга сазовор бўлиб, уларнинг қабрлари ибодат объектига айланди.

Тошкентда ҳам ўрта асрларга оид тасаввуф вакиллари номи билан боғлиқ архитектура ёдгорлиқлари ҳозиргача моддий ва маънавий меросимиз сифатида яхши сақланган бўлиб, ўзининг қадимги ҳолати, тароватини йўқотмаган, аҳоли доим борадиган зиёрат объектидир.

Амир Темур авлиё, тасаввуфнинг таниқли вакили Шошда таваллуд топган (? -1258) Занги ота қабри устига XIV асрнинг охирида мақбара бунёд этган. XV асрнинг 20 йилларида Улуғбек даврида безак ишлари амалга оширилган. Мақбара Туркистондандаги Аҳмад Яссавий мақбарасидан олдин қурилган [7, 15-17].

Тошкентдаги энг катта мақбаралардан бири Шайх Зайниддин бобо мақбараси бўлиб, у Кўкча қабристонидида жойлашган. Шайх Зайниддин (1164-1259) Қашқадарёнинг Ғузор туманида мақбараси бўлган Сухравардия таълимоти асосчиси Шаҳобуддин Умар Сухравардийнинг (1144-1234) фарзанди бўлиб, диний ва жамоат арбоби сифатида Тошкентга келиб, Тошкентнинг равақ топиши йўлида хайрия ишларини амалга оширган [8:19-21]. Мақбаранинг ҳозирги биноси XIX асрда бунёд этилган. Бу ерда энг қадимги иншоат XII-XIII асрларга оид ер ости чиллахонаси бўлиб, мақбаранинг ғарбий бурчагида сақланиб қолган. Мақбаранинг ҳозирги биноси остидан чортоқ харобалари топилган. Амир Темур XIV асрда дастлабки мақбарани мана шу чортоқ пойдеворига қурдирган. XVI асрда эса яна қайта қурилган [9,25,108]. Мажмуа XII-XIX асрларда шаклланган. Тепасида дарчали минорачаси ва чиллахонаси ҳам бўлган.

Шайх Хованди Тоҳур мажмуаси (XV аср) Тошкентдаги ўзига хос меъморий ёдгорлиқдир. Шайх Хованди Тоҳур (Таҳур), Шайхонтоҳур (XIII а. охири, ҳоз. Бўстонлиқ тумани Боғистон қишлоғи – 1359, Тошкент) – сўфий олим. Шайх Умар Боғистонийнинг ўғли. У тасаввуф илмининг етук номоёндаларидан бири, етук мутасаввуф бўлган. Яссавия тариқати йўлидан борган [10: 272-274]. Хожа Аҳрор Шайх Хованди Тоҳур қабри устига мақбара қурдирган. Ҳозирги мақбара аввалги кўриниши ҳолида XVIII-XIX асрларда қайта қурилган бўлиб, зиёратхона ва гўрхонадан иборат. Хоналар гумбазлар билан ёпилган. Гўрхона гумбази кўшқават бўлиб, 12 қиррали асосга ўрнатилган. Зиёратхона меъморчилиги ўзига хос ҳонақоҳ бўлиб, 8 равоқдан иборат. Кейинчалик атрофига чиллахона,

Юнусхон мақбараси (XV аср) қурилган. Уч масжид биноси, минора, Эшонкули додхоқ мадрасаси сақланмаган [11:563-564]. Мажмуа ўтмишдан ҳозирги кунгача тасаввуф вакили номи билан боғлиқ зиёратгоҳдир. Қадимда байрамларда бу жой сайлгоҳга айланиб кетган.

Тошкентда Қафқол Шошийга атаб, унинг қабри устига архитектура ёдгорлиги бўлган мақбара (XVI аср) қурилган. Абу Бақр Муҳаммад ибн Али ал Қафқал аш Шоший ҳам Шош аҳлидан бўлиб, тавсир, хадис, фикҳ ва тилшуносликда дунё имомларидан. Ҳижрий 291 (милодий 905) йилда таваллуд топиб, ҳижрий 366 (милодий 977 йилда вафот этган [12:250]. Дастлабки мақбара сақланмаган. Қафқол Шоший мақбараси меъмор Ғулом Ҳусайн томонидан 1541-42 йилларда чорси (25×26×5 см) шаклида пишиқ ғиштдан бунёд этилган. Мақбара чортоқ тархли (13,3×12,5 м), катта хона ва унинг тўридаги сағанали хонадан иборат. Қафқол Шоший мақбараси асосида кейинчалик Ҳазрат Имом мажмуаси вужудга келган [13:607]. Қафқол Шоший Шофийий масҳабининг етакчи олимларидан бири бўлиб, Ҳазрати Имом, яъни Хастимом номи билан машхур бўлган.

Юқоридаги маълумотларни таҳлил қилиб шуни айтиш мумкинки, XIV-XV асрларда қурилган архитектура ёдгорликларининг безак ишлари, ранги, мозаикаси ва охори ҳозирги кунга қадар сақланиб қолмоқда. Шу даврдаги қурувчи ва меъморларнинг маҳорати ҳамда табиат билан уйғунликда санъат асарлари даражасида иш қилганлигини кўрсатади.

XVI асрда қурилган меъморий ансамбллар кўриниши ва қурилиш услуби жиҳатидан бир-бирига ўхшаган. Бу бевосита Бухоро ва Қарши меъморчилигининг намунаси ҳисобланади [14:179-180]. Улар аксарияти жануби-шарқ томонга қараб қурилган. Мақбаранинг бош пештоқи "п" симон шаклга эга бўлиб, ичида ҳашам йўқ. Меъморлар баланд-паст тепаликлар манзарасига қиёс қилиб, ўзига хос безак берганлигини кўриш мумкин.

Воҳа зиёратгоҳларининг шаклланиши ва тадқиқи тарихига назар ташласак, мустамлака даврида, яъни 1867 йилда Туркистон қадимий ёдгорликларини ўрганиш учун империя вакили, шарқшунос П. И. Лерх жўнатилган бўлса, генерал Ф. Кауфман томонидан 1871 йилда рухсатсиз қазилар, текширувларни амалга оширмастик бўйича қонун қабул қилинган [15:20-21]. 1895 йилда Тошкентда археология тўғараги, 1916 йилда рус география жамиятининг Туркистон бўлими ташкил этилиши билан тарихий ёдгорликларни рўйхатга олиш ва сақлаш ишлари

бошланди. Собик шўро даврида воҳа ёдгорликларининг расмлари билан проф. Б. П. Денике ва немис олими доктор Кон Винер шуғулланган бўлса, 1920 йил 31 январда МИҚ Туркистондаги музей ишлари ва табиат, санъат, ёдгорликларни сақлаш ишлари Ўрта Осиё кўмитаси (Средазкомстарис) ташкил этилди [16:1-5]. Айнан шу ташкилот томонидан 1923-70 йилларда Ўзбекистон шаҳарларида, жумладан Тошкент шаҳрида археологик экспедициялар олиб борилиб, тарихий-маданий ёдгорликларни топиш, уларни рўйхатга олиш, сақлаш ва таъмирлаш ишлари билан шуғулланади.

2021 йилда Ўзбекистонда Ислом маданияти ривожига катта ҳисса қўшган аллома ва авлиёлар номи билан боғлиқ меъморчилик ёдгорликларига зиёрат туризмини ривожлантириш мақсадида белгиланган вазифаларга кўра 1,7 миллион хорижий, 7,5 миллион маҳаллий сайёҳни жалб қилиш, туризм хизматлари экспортини 370 миллион доллорга етказиш белгиланди. Шу жумладан, Мамлакатнинг зиёрат туризми салоҳиёти имкониятидан фойдаланган ҳолда 700 минг зиёратчини жалб қилиш ва ушбу йўналишда 130 миллион долларлик хизматлар экспортини таъминлаш бўйича вазифалар қўйилди [17].

Маълумки, Ўзбекистонда бугунги кунда 7-8 мингдан ортиқ тарихий обидалар мавжуд бўлиб, 200 дан ортиғи Юнеско рўйхатига киритилган. Ўзбекистон ислом маданияти билан боғлиқ тарихий обидаларни асраб-авайлаш, обидаларга бой давлат сифатида Жаҳонда 9 ўринда туради.

Хулоса қилиб шуни айтиш мумкинки, Тошкентда тасавуф алломалари билан боғлиқ архитектура ёдгорликлари қурилиш услуги XIV- XVI асрларга тегишли. Бу даврда мақбаралар ёнида масжид, мадраса, азон айтадиган минора, чиллахоналар, сув соладиган ҳовузлар бўлган. Зиёратгоҳлар аҳоли учун маънавият маскани бўлиш билан бирга, мусофир йўловчилар тунайдиган жой ҳам бўлган. XIV-XV аср қурилиш услугида мозаика, миолика услуги, яъни мақбара деворига ўсимликлар, ҳайвонлар расмлари, нозик безаклар, қуръон оятлари туширилган. XVI аср ёдгорликлари қурилиши услуги "п" шаклда бўлиб, мақбара ичида ҳашам йўқ. Мақбара ичида баланд-паст тепаликларга қиёс қилиб, ўзига хос безак туширилган. Тошкент шаҳрида ислом илмлари ривожига катта ҳисса қўшган алломалар қабрларини обод этиб, зиёрат туризми билан боғлиқ зиёратгоҳ сифатида шакллантириш, бу жойларга маҳаллий зиёратчилар, балки хорижий туристларни жалб қилиш, давлатимиз қадим тарихи, маънавияти, маданияти,

гўзал табиатини хорижга кўрсатиш орқали иқтисодиёт ривожига улкан ҳисса кўшиш имконияти яратилади.

Фойдаланилган манба ва адабиётлар рўйхати:

1. Джаббаров И., Дресвянские Г. Духи, святые, боги Средней Азии. – Тошкент: Узбекистан, 1993.
2. Иброҳим Н. Ибн Баттута ва унинг Ўрта Осиёга саёҳати. – Тошкент: Шарк машъали, 1993.
3. Баҳодиров Р.М. Тошкентлик олимларнинг ўрта асрларда илмлар ривожига кўшган ҳиссаси //“Ўзбекистон пойтахти Тошкент 2200 ёшда” мавзусидаги халқаро илмий-амалий конференция. – Тошкент: “Фан” нашриёти, 2009.
4. Тошкент энциклопедия. Тошкент: “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти, 2009.
5. Абраев Р. Ўзбекистонда тоат-ибодат билан боғлиқ архитектура ёдгорликлари хусусида // Имом ал Бухорий сабоқлари. 2015,4-сон.
6. Абашин С. Н. Ислам и культ святых в Средней Азии // Этнографическое обозрение. 2001. №2.
7. Хожи Саъдуллоҳ Хожи Камолиддин ўғли. Ҳазрати Занги ота ва Анбарбийнинг тарихи. –Т: “Yurist-media” нашриёти, 2010.
8. Эргашов А. Мири Жанда ота мажмуаси. –Т: “Qaqnus media” нашриёти, 2019.
9. Муҳаммадкаримов А., Абидов А., Искандаров З. Тошкентнинг табаррук зиёратгоҳлари. –Т: “Navruz” нашриёти, 2016. Тошкент ислом маданияти гавҳари. Фотоальбом. – Тошкент: 2007.
10. Фахруддин Али Сафий. Рашаҳоту айнил-ҳаёт. Тарж. Домла Худойберган ибн Бекмуҳаммад (1840 й). – Тошкент: “Абу Али ибн Сино”, 2004.
11. Ислом энциклопедияси. – Тошкент: “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти, 2017.-Б. 563-564.
12. Абдулкарим ас-Саъмоний. Насабнома (ал-Ансоб). Тошкент: “Ҳилол нашр”, 2017.-Б. 250.
13. Ислом энциклопедияси. – Тошкент: “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти, 2017.
14. Искусство зодчих Узбекистана. Под. ред. Г. А. Пугаченкова. 4-том. – Тошкент: “Фан”, 1969.

**“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC
INNOVATIVE RESEARCH”**

Volume 02. Issue 07. July 2025

15. ЎзМА, ф. 394-жамғарма, 1-рўйхат, 252-иш, 20-21 varaқлар.

16. ЎзМА, ф. 394-жамғарма, 1-рўйхат, 123-иш, 1-5 varaқлар

17. Зиёрат туризмини ривожлантириш ва тарғиб этиш борасида жадал қадам//Ўзбек туризм саҳифаси. 2020 йил 28 декабр. <https://uzbektourism.uz/news/view?id=1527>.

**Research Science and
Innovation House**

O‘qituvchilik kasbida identifikatsiyaning o‘ziga xos xususiyatlari

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti
Texnologik ta’lim kafedrası o‘qituvchisi **Kurbonov Munis Umirbekovich**

Annotatsiya (o‘zbek tilida):

Uch maqolada o'qituvchilik kasbida kasbiy identifikatsiya jarayonining o'ziga xos xususiyati tahlil qilish. Identifikatsiyaning tibbiy asoslari, o'qituvchilik faoliyatida ro'y beradigan identifikatsiya usullari, shaxsiy va ijtimoiy hayotning keng yoritiladi. Ishi bo'lajak pedagoglarda kasbiy o'zlikni saqlab qolishda zarur bo'lgan tibbiy-majburiy rivojlanish mexanizmlari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: kasbiy identifikatsiya, o'qituvchi, shaxsiy o'sish, kasbiy o'zlik, texnologiya mexanizmlar.

Annotatsiya (rus tilida):

Maqolada o'qitishda kasbiy identifikatsiya jarayonining xususiyatlari ko'rib chiqiladi. U identifikatsiyaning psixologik asoslarini, kasbiy shaxsni shakllantirish bosqichlarini, shaxsiy va ijtimoiy omillarning ta'sirini yoritadi. Shuningdek, bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy o'z-o'zini anglashni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan psixologik-pedagogik shart-sharoitlar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: kasbiy identifikatsiya, o'qituvchi, shaxsiy o'sish, kasbiy o'zini o'zi, psixologik mexanizmlar.

Annotatsiya (ingliz tilida):

Ushbu maqola o'qituvchilik kasbidagi kasbiy identifikatsiya jarayonining o'ziga xos xususiyatlarini o'rganadi. Unda identifikatsiyaning psixologik asoslari, shaxsni shakllantirish bosqichlari, shaxsiy va ijtimoiy omillarning o'zaro ta'siri muhokama qilinadi. Tadqiqotda, shuningdek, bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy o'z-o'zini anglashni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan psixologik va pedagogik shart-sharoitlar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: kasbiy identifikatsiya, o'qituvchi, shaxsiy o'sish, kasbiy o'ziga xoslik, psixologik mexanizmlar.

1. Kirish

Ta'lim tayanch ustunlaridan biri – o'qituvchidir. O'qituvchilik kasbi moddiy bilim berish, balki insonga bevosita ta'sir ko'rsatgan ijtimoiy-madaniy hodisadir.

O'qituvchining o'z kasbiga nisbatan identifikatsiyasi – bu uning ushbu kasb bilan bog'liq bo'lgan o'zini anglash jarayoni bo'lib, uning faoliyati, qarashlari, qadriyatlar va kasbiga bo'lgan sadoqatini mustahkamlash.

2. Kasbiy identifikatsiyaning nazariy asoslari

□ **Kasbiy identifikatsiya** – bu shaxsning o'zini ma'lum bir kasb vakili sifatida anglab, o'sha kasbga xos qadriyat va me'yorlarni ichki qabul qilishi.

Bu jarayon shaxsiy tajriba, ijtimoiy foydalanish, va motivatsion jarayonga bog'liq holda shakl. Eriksonning shaxsiy rivojlanishi nazariyasida bu jarayon o'zligini bosqichlarida alohida o'rin tutadi.

□ **Erikson** va **Super** kabi olimlar kasbiy identifikatsiyani shaxsiylashtirishning muhim bosqichi deb biladi.

□ Bu jarayon yashash: kasb tanlash → o'zligini anglash → kasb bilan uyg'un.

□ Psixologik nuqtayi nazardan bu jarayonga ishlov qismlarga ega:

- **Kognitiv** (bilim va tanishlar)
- **Emotsional** (kasbga nisbatan hissiy munosabat)
- **Motivatsiya** (Ichki Rag'bat)
- **Ijtimoiy** (jamiyatdagi mavqe)

3. O'qituvchilikda identifikatsiyaning o'ziga xos xususiyati

O'qituvchilik kasbida identifikatsiya jarayoni boshqa sohalarga nisbatan ko'proq ijtimoiy mas'uliyat, ruhiy holat va doimiy refleksiya talab qiladi. O'qituvchi o'z faoliyatida bilim beruvchi, tarbiyachi, maslahatchi va lider sifatida harakat qiladi. Bu esa uning kasbiy rolini chuqur anglashni, o'zini kasb bilan uyg'unlashtirishni taqozo etadi.

asosiy mazmuni:

- O'qituvchilik kasbi o'ziga xos xususiyatga ega:
  - Jamiyatda yuqori axloqiy mezonlar bilan baholanadi.
  - O'qituvchi dars beradi, balki **shaxsga namuna** bo'ladi.
  - O'qituvchilarning hayotiga bevosita ta'sir qiladi.
- O'qituvchi o'zini rollarda ko'ra olishi kerak:
  - **Ilm beradi**
  - **Tarbiya beradi**
  - **Maslahatchi**
  - **Yetakchi**

• Kasbiy identifikatsiya bu rollarni to'g'ridan-to'g'ri anglab, ularga mos g'alabani namoyon etishni taqozo etadi.

4. Identifikatsiyaga ta'sir ko'rsatish

Bo'lajak o'qituvchilarning identifikatsiya jarayoni sifatiga bog'liqlik:

- **Shaxsiy qadriyatlar** – kasbni tanlashdagi ichki motivlar;
- **Oila va jamiyatning roli** – kasbga bo'lgan ijtimoiy munosabat;
- **Ta'lim muhiti muhiti** – o'quv jarayonida shakllanuvchi tajriba;
- **Rol modellari** – o'qituvchi bo'lish istagini uyg'otgan shaxslar.

5. Kasbiy identifikatsiyani rivojlantirish mexanizmlari

Bo'lajak o'qituvchilarda identifikatsiyani nazorat qilish uchun muhim:

- Kasbiy refleksiya mashg'ulotlari;
- Amaliyot xodimlari mentorlar bilan ishlash;
- Motivatsion trening;
- Psix maslahatlar orqali ichki ziddiyatlarni bartaraf etish.

Talabalarda identifikatsiyani kasbiy tozalash uchun samarali:

1. **Refleksiya** talabani o'z tajribasini va rivojlanishii.
2. **Psixologik treninglar** – kasbiy moslashuvga yordam beradi.
3. **Mentorlik** – tajribali o'qituvchidan o'rganish, rol modeli.
4. **Motivatsion seminarlar** – ichki ishonchni kuchaytiradi.
5. **Amaliyot darslari** – real muhitda sinovdan o'tish.

Ta'lim dasturlariga kasbiy identifikatsiya yo'nalishida alohida modul yoki kurslar kiritilishi foydali bo'ladi.

6. Xulosa va tavsiyalar

O'ziga xos shaxsini anglash va rivojlantirish kasbiy samaradorlikka bevosita ta'sir qiladi. Maqolada ilmiy nazariy asoslar va amaliy tavsiyalar asosida o'qituvchilarni ishlab chiqarish jarayonida identifikatsiya masalasiga alohida e'tibor qaratish tavsiya etiladi.

O'qituvchi kasbiy identifikatsiyasining aniqlash - bu uzluksiz tajriba jarayoni.

Bu jarayonni boshidan boshlash, ya'ni talabalik vaqtidayoq o'z ishlash, uning tayyorlagan **pedagogik faoliyatiga va ishonchi** ni qaytadi.

Sharhlar:

• Pedagogik ta'lim yo'nalishidagi talabalar uchun **kasbiy o'zlikni anglashga oid treninglar** muntazam tashkil etilsin.

- Ta'lim jarayonida **mentorlik tizimi** yolga qo'yilsin .

- Psixologik yordam orqali talabaga individual ko'rsatilsin.
- O'qituvchilik kasbining jamiyatdagi maqomini ko'tarish bo'yicha **ijtimoiy targ'ibot ishlari rivojlanilsin** .

Foydalanilgan adabiyotlar (APA uslubida):

1. Erikson, E. H. (1968). Identity: Yoshlik va Inqiroz . Nyu-York: Norton.
2. Super, D. E. (1990). Karyera rivojlanishiga umr bo'yi, hayot-makon yondashuvi . D. Braun, L. Bruks (Eds.), Kasb tanlash va rivojlanish (197-261-betlar). Jossey-Bass.
3. Bessonov, B. P. (2004). Kasbiy shaxs psixologiyasi . Moskva: Akademiya.
4. Karimov, B. (2020). Ta'limda shaxsiy o'sish va kasbiy o'zlikni anglash. Pedagogik ta'lim jurnali , (3), 45-52.
5. Nurmuxamedova, M. (2022). Kasbiy o'zlikni tiklashda psixologik muhitning roli. Ilm-fan va taraqqiyot , 4(10), 101–107.

**Research Science and
Innovation House**

**Клиническое течение и факторы, определяющие развитие
туберкулеза лёгких у детей**

Юлдашева Гулнора Жамиловна¹, Усмонов Исомиддин Хайдарович²

¹Республиканский специализированный научно-практический медицинский
центр фтизиопульмонологии, Ташкент, Узбекистан

◆ Актуальность темы

Туберкулез лёгких у детей остаётся одной из актуальных проблем здравоохранения в Республике Узбекистан, особенно в южных регионах, включая Бухарскую область. Детский туберкулёз отличается стертым клиническим течением, трудностями в диагностике на ранних стадиях, высокой вероятностью генерализации процесса и позднего выявления. Отсутствие своевременной диагностики и полноценного лечения приводит к хронизации, развитию фиброзно-кавернозных форм и увеличению эпидемиологической опасности таких больных.

◆ Цель исследования

Изучить клиническое течение и выявить основные факторы, способствующие развитию туберкулёза лёгких у детей в Бухарской области для совершенствования профилактических, диагностических и лечебных подходов.

◆ Материалы и методы

В исследование были включены **120 детей** в возрасте от 1 года до 14 лет, проходивших стационарное лечение в фтизиатрических учреждениях Бухарской области с диагнозом «туберкулез лёгких». Из них:

- **основную группу** составили 80 пациентов с различными формами туберкулеза,

- **контрольную группу** — 40 детей, наблюдающихся по контактному пути, но без активного процесса.

Применялись клинические, рентгенологические, лабораторно-бактериологические методы, иммунологические тесты (в т.ч. Диаскинтест), эпидемиологический и социальный опрос.

◆ **Результаты**

• Наиболее частыми жалобами были: **сухой кашель (79%)**, субфебрилитет (68%), снижение массы тела (51%), быстрая утомляемость (45%).

• У **72% детей** отмечалась **прямая семейная эпидемиологическая связь** с больным туберкулёзом взрослым.

• В **58% случаев** заболевание развивалось на фоне **гипотрофии или анемии**, у 14% – в сочетании с ВИЧ.

• В 40% случаев туберкулёз диагностирован только после **3 месяцев от начала симптомов**, что говорит о низкой настороженности первичного звена.

• На рентгене чаще всего выявлялись: **инфильтративные формы (41%)**, туберкулёз внутригрудных лимфоузлов (38%), диссеминированный туберкулёз (11%).

• Бактериовыделение обнаружено у 17% детей, что требует строгих эпидемиологических мер изоляции.

◆ **Заключение**

Клиническое течение туберкулёза лёгких у детей часто носит неспецифический характер и сопровождается поздней диагностикой. Основные факторы риска: контакт с больным взрослым, иммунодефицитные состояния, социально-бытовая неустроенность и недостаточная настороженность врачей первичного звена.

Для улучшения раннего выявления детского туберкулеза необходимо:

- Активное выявление контактов,
- Проведение регулярного скрининга и вакцинации БЦЖ,
- Обучение педиатров и участковых врачей симптоматике раннего детского туберкулёза.

◆ **Литература**

1. Жумаев М.Ф. Сложности диагностики и проблемы лечения устойчивых форм туберкулёза лёгких в южных регионах Республики Узбекистан // Канд. дисс. — Ташкент, 2023. — С. 22–33.

2. Усмонов И.Х., Искандарова И.М. Современные подходы к диагностике и лечению туберкулёза лёгких и злокачественных новообразований // Solution of social problems in management and economy. — 2024. — Т.3, Вып.5. — С. 62–65.

3. Всемирная организация здравоохранения. Глобальный доклад по туберкулёзу — 2023. — Женева: WHO.
4. Республиканский центр фтизиопульмонологии. Ежегодный отчёт по детской заболеваемости туберкулёзом. — Ташкент, 2023.
5. Хакимов Ш.Т. Современные аспекты диагностики и профилактики туберкулёза у детей // Медицинский журнал Узбекистана. — 2022. — №1. — С. 28–34.

**Research Science and
Innovation House**

O'lmas Umarbekov hikoyalarda qahramonlar obrazining ko'rsatilishi

Nurqobilova Shahnoza Urol qizi

Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti magistranti

Annotatsiya. O'zbek adabiyotining zamonaviy taraqqiyot bosqichida bir qator salmoqli ijodkorlar yetishib chiqqan bo'lsa, ular orasida O'lmas Umarbekov o'zining psixologik teranlik, ijtimoiy tahlil va hayotiy haqiqatlarga sodiq yondashuvi bilan ajralib turadi. Mazkur maqolada O'lmas Umarbekov ijodidagi qahramonlar obrazi "Sovg'a" va "Ko'prik" hikoyalari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: "Sovg'a", "Ko'prik" hikoyalari, badiiy obraz, qahramonlar.

Kirish: O'zbek adabiyotining zamonaviy taraqqiyot bosqichida bir qator salmoqli ijodkorlar yetishib chiqqan bo'lsa, ular orasida O'lmas Umarbekov o'zining psixologik teranlik, ijtimoiy tahlil va hayotiy haqiqatlarga sodiq yondashuvi bilan ajralib turadi. Yozuvchining hikoyalari chuqur badiiy mazmun va ta'sirli obrazlar orqali o'quvchini o'ylantirish, unga hayotiy saboqlar berishga xizmat qiladi. O'lmas Umarbekov asarlarining diqqatga sazovor jihati — undagi qahramonlar obrazining real hayotga yaqin, ruhiy dunyosi boy va o'ziga xoslik bilan tasvirlanishidir. Ushbu tezis ishida yozuvchining "Sovg'a" va "Ko'prik" nomli hikoyalari misolida qahramonlar obrazining ochilishi, ularning ruhiy kechinmalari, ichki qarama-qarshiliklari hamda jamiyat bilan bo'lgan munosabati tahlil qilinadi.

O'lmas Umarbekov ijodiga umumiy nazar soladigan bo'lsak O'lmas Umarbekov — XX asrning ikkinchi yarmi va XXI asr boshlarida o'zbek nasrida faol ijod qilgan yozuvchilardan biri bo'lib, u ko'proq qisqa hikoya janrida o'zini namoyon qilgan. Uning asarlari o'zbek jamiyatidagi ma'naviy muammolar, inson va jamiyat, oila va muhabbat kabi muhim masalalarga bag'ishlangan. Yozuvchi o'z hikoyalaridagi qahramonlari misolida vaziyatga to'g'ri baho berish va chuqur mushohada qilish qobiliyatini yorqin tarzda ko'rsatib berolgan.

Yozuvchi hikoyalarda inson ruhiyatini, ichki dunyosini chuqur o'rganishga intiladi. Oddiy odamlar hayoti orqali katta haqiqatlar ochiladi. Qahramonlar hayotda duch keladigan murakkab tanlovlar, ijtimoiy bosim va ruhiy iztiroblar asar syujeti orqali ifoda etiladi.

“Sovg’a” hikoyasida qahramonning ichki kechinmalari xususida soʻz yuritadigan boʻlsak uning insoniy tuygʻulari va oila munosabatlaridagi harakatlari orqali kerakli xulosaga ega boʻlishimiz mumkin.

“Sovg’a” hikoyasi insoniy tuygʻular, ayniqsa mehr, eʼtibor va oila doirasidagi munosabatlar haqida hikoya qiladi. Hikoyaning bosh qahramoni — oʻz oilasini sevuvchi, ammo oʻz tuygʻularini ifoda etishda qiynaladigan oddiy erkak. U sovgʻa berish orqali mehrini ifoda etmoqchi boʻladi, ammo bu tashqi harakat ichida katta ichki kurash yotadi.

Qahramon hayoti davomida kechgan tajribalari, sovgʻaning qadriga yetish, moddiy va maʼnaviy qadriyatlar oʻrtasidagi ziddiyatlar hikoyaning asosiy gʻoyalardan biri sifatida namoyon boʻladi. Yozuvchi obrazni tavsiflashda tashqi taʼrifdan koʻra ichki monolog, ruhiy kechinmalar orqali ochadi. Bu esa oʻquvchida obraz bilan hamnafas boʻlish, uni chuqur anglash imkonini beradi.

“Koʻprik” hikoyasi — murakkab ijtimoiy-maʼnaviy mazmuni oʻz ichiga olgan asar. Bu yerda muallim obrazi asosiy qahramon sifatida koʻrsatiladi. U jamiyatdagi oʻzgarishlar, yoshlar tarbiyasi, axloqiy tanazzul kabi muammolar bilan yuzma-yuz keladi. Muallim oʻz prinsiplari, eʼtiqodi va ruhiy olami bilan oʻz zamonidan ilgarilab borishga urinadi. Biroq atrofdagi jamiyatning befarqligi, oʻzgarishlarga qarshi murosasizligi uning ruhiy inqirozga tushishiga sabab boʻladi. Koʻprik bu yerda ramziy obraz boʻlib, insonlar orasidagi aloqa, avlodlar orasidagi bogʻliqlikni anglatadi. Muallim obrazida halollik, fidoiylilik, kelajakka masʼuliyat kabi qadriyatlar mujassam. Bu obraz oʻzbek adabiyotida kamyob boʻlgan, ammo oʻquvchi qalbiga yaqin insoniy siymoni yaratishga xizmat qiladi.

Mazkur hikoyalardagi qahramonlar oʻxshash jihatlari va farqlari xususida soʻz yuritadigan boʻlsak har ikki hikoyadagi qahramonlar hayotiy, real va oʻziga xos. Ular ichki iztirob va tashqi muhit bosimi ostida harakat qiladilar. Ularning harakati va qarorlarida katta maʼnaviy yuk yotadi.

“Sovg’a”dagi qahramon oila, mehr, samimiyat timsoli boʻlsa, “Koʻprik”dagi muallim jamiyat, axloq, kelajak oldidagi javobgarlik timsolidir. Har ikki hikoyada ham muallif obrazlar orqali katta gʻoyalarni ifoda etishga harakat qiladi. Farqli jihatlari shundaki, “Sovg’a”da shaxsiy ichki kechinmalar va oilaviy munosabatlar markazda tursa, “Koʻprik”da ijtimoiy va axloqiy masalalar old planga chiqadi.

XULOSA.

O‘lmas Umarbekov hikoyalarida qahramonlar obrazini yaratishda chuqur psixologik tahlilga tayanibgina qolmay hayotiy tahlil va misollar yordamida o‘quvchiga yetkazib beriladi. “Sovg‘a” va “Ko‘prik” hikoyalaridagi obrazlar hayotiy haqiqatga yaqin, samimiy va ibratlidir. Bu va bunga o‘xshash hikoyalar yosh avlod tarbiyasi va ularning yetuk barkamol shaxs sifatida voyaga yetishida alohida ahamiyat kasb etadi.

Yozuvchi obrazlar orqali insoniy qadriyatlarni — mehr, sadoqat, vijdon, mas‘uliyat kabi tushunchalarni yoritadi. Bu obrazlar o‘quvchini o‘ylantiradi, unda hayotga nisbatan chuqurroq munosabat uyg‘otadi.

O‘lmas Umarbekov ijodini tahlil qilish orqali zamonaviy o‘zbek nasrida insoniylik, axloqiy tanlov va jamiyat oldidagi mas‘uliyat kabi mavzular qanday ifodalanayotganini ko‘rish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Umarbekov O. “Sovg‘a” va boshqa hikoyalar. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot, [nashr yili].
2. Umarbekov O. “Ko‘prik” hikoyasi. – Adabiy manbalar to‘plami, [yil].
3. Xudoyberdiyev A. O‘zbek nasrida obrazlar tahlili. – Toshkent: Fan, 2010.
4. Turobov S. Zamonaviy o‘zbek hikoyachiligi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2015.
5. O‘zbekiston adabiyoti va san‘ati gazetasi maqolalari, 2020–2024 yillar.

**Research Science and
Innovation House**

REFLEKSIV HODISALAR TIPOLOGIYASI

Ischanov Eldorbek G‘ulomdjanovich

Gurlan tumani 5-maktab psixologi

ischanoveldorbek@gmail.com

Biz ishlab chiqayotgan g'oya sub'ektning ongi, faoliyati, muloqoti mazmunini qayta ko'rib chiqish usullari sifatida aks ettirishning 4 turi haqida bizga amaliyotning turli sohalari bilan bog'liq psixologik muammolarni tahlil qilish vositalarini konstruktiv ravishda ishlab chiqishga imkon beradi. Shu munosabat bilan, ilmiy-texnikaviy inqilob sharoitida ijodkorlikning xususiyatlarini tobora ochib beradigan operativ fikrlash tahlili kabi misolga murojaat qilaylik.

Operatsion faoliyatning murakkablashishi, nafaqat uning individual, balki jamoaviy shakllarining rivojlanishi bilan bog'liq holda, operatoridan qarorlar qabul qilish stereotiplarini qayta qurishni talab qiladigan nostandart, favqulodda vaziyatlar ehtimoli, ya'ni aslida ijodiy fikrlashni amalga oshirish, ortadi. Ijodiy jarayon sifatida qaror qabul qilishni ta'minlovchi mexanizm operativ faoliyatni qayta ko'rib chiqish va qayta tashkil etishdir. Har xil favqulodda vaziyatlar, qaror qabul qilishda operatorning aks ettirish yo'nalishi va mazmunining o'ziga xosligini belgilash, aks ettirish turlarini o'zi belgilaydi.

Shunday qilib, agar favqulodda vaziyatda boshqaruv ob'ektining majoziy-kontseptual modeli va u to'g'risida yangi olingan ma'lumotlar o'rtasida ziddiyat yuzaga kelsa, operator intellektual aks ettirishni amalga oshirishi kerak bo'ladi. Ushbu turdagi funktsiya ob'ektning asl obrazli-kontseptual modelini qayta ko'rib chiqish va u haqidagi yangi ma'lumotlar asosida yanada adekvatli modelga aylantirishdir. Favqulodda vaziyatda operatorga berilgan ko'rsatmalar, uni shaxsiy amalga oshirishning aniq, tartibga solingan usullari (masalan, ushbu ko'rsatmalarning oddiy ijrochisi sifatida) va vaziyatning haqiqiy talablari o'rtasidagi qarama-qarshilik bilan bog'liq bo'lgan vaziyatda. har qanday ko'rsatmadan faqat qisman chetga chiqish uchun, lekin uni etarli emas deb to'liq rad etish uchun, qaror operator tomonidan shaxsiy fikrlash asosida qabul qilinadi. Ushbu turdagi funktsiya operatorning o'zini o'zi belgilashida va berilgan ko'rsatmadan chetga chiqish va uning etishmovchiligini favqulodda vaziyatning xususiyatlarini hisobga olgan holda yangi o'z-o'zini ko'rsatma bilan qoplash uchun shaxsiy huquqini asoslashdan iborat. Agar qo'shma operatsion faoliyatning boshqa predmeti haqidagi g'oyalar va yangi ochilgan

individual psixologik xususiyatlar o'rtasida ziddiyat yuzaga kelsa (sa'y-harakatlarni muvaffaqiyatli muvofiqlashtirish uchun zarur bo'lgan narsani hisobga olgan holda), qaror kommunikativ fikrlash bilan shartlangan bo'lishi kerak. Uning vazifasi boshqa mavzu haqidagi g'oyalarni ma'lum bir vaziyat uchun mosroq qilib o'zgartirishdir. Boshqa hollarda, qarama-qarshiliklar operatorlarning jamoaviy o'zaro hamkorligini tashkil etishning allaqachon o'rnatilgan me'yorlari ularni o'zgartirishni, ya'ni operativ faoliyat ishtirokchilari o'rtasidagi hamkorlikning o'ziga xos usullarini qayta tashkil etishni talab qiladigan shartlar bilan to'qnashganda yuzaga keladi. Qaror qabul qilish jarayonida ushbu turdagi qarama-qarshiliklarni bartaraf etish kooperativ tipdagi aks ettirish asosida sodir bo'ladi. Uning vazifasi jamoaviy faoliyatni qayta ko'rib chiqish va qayta tashkil etishdir.

Shu bilan birga, favqulodda vaziyatlarda tezkor faoliyatni muhandislik va psixologik qo'llab-quvvatlash vositalarini ishlab chiqishda, shuningdek, aks ettirishning ikkita shakli o'rtasidagi farqni hisobga olish kerak: jamoaviy va individual. Kollektiv operatsion faoliyatda odatda aks ettirishning barcha turlarini bir vaqtning o'zida (va salbiy holatda, sinkretik, rivojlanmagan) amalga oshirish sodir bo'ladi. Shaxsiy operativ faoliyatda, aksincha, ular ketma-ket rivojlanadi, bu salbiy holatda aks ettirish turlarini to'liq avtonomlashtirishga olib keladi, ya'ni operativ faoliyatning yaxlitligini parchalanishiga olib keladi. operator uchun stressli holat. Shunday qilib, ko'rib chiqilayotgan turlarning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda va tahlil qilib,

Shunga o'xshab, aks ettirishning 4 turini ajratib ko'rsatishni boshqa amaliyot sohalariga, masalan, pedagogik amaliyotga nisbatan ko'rsatish mumkin. Ta'lim va aqliy tarbiya jarayonini takomillashtirish uchun, shuningdek, aql yoki zukkolik uchun vazifalardan foydalanish bilan bog'liq ijodiy fikrlashni rivojlantirishda turli vaziyatlarda aks ettirishning ushbu turlarining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olish kerak. Shunday qilib, agar talaba muammoni individual ravishda hal qilsa, masalan, uy vazifasini tayyorlashda, muvaffaqiyatli fikrlash jarayonini amalga oshirish uchun intellektual fikrlash etarli bo'lishi mumkin. Vazifa referent shaxs ishtirokida (ya'ni o'qituvchi yoki testni o'tkazayotganda undan muvaffaqiyatli o'tgan talaba) hal bo'lganda, lekin u bilan haqiqiy muloqot va o'zaro ta'sir holda, yechim topishda yordam ko'rsatishda, u holda fikrlash jarayonida intellektual aks ettirishdan tashqari, shaxsiy aks ettirish ham ishtirok etadi. Agar yechim izlash boshqa o'quvchilar bilan to'g'ridan-to'g'ri muloqot jarayonida amalga oshirilsa u holda kommunikativ fikrlash ham kiradi. Agar bu jarayon o'qituvchi tomonidan tashkil etilgan bo'lsa (muammo yoki o'yin o'rganish holatlarida), u holda aks

ettirishning intellektual, shaxsiy, kommunikativ turlaridan tashqari, hamkorlikda aks ettirish ham amalga oshiriladi.

Ushbu vaziyatlarda aks ettirish turlarini aniqlash talabalar tomonidan amalga oshiriladigan refleksiv jarayonlarga qarab pedagogik faoliyatning murakkablik darajalarini aniqlash imkonini beradi. Shunday qilib, birinchi holda, o'qituvchining faoliyati minimal darajadagi murakkablik bilan tavsiflanadi, chunki u faqat bir turdagi refleksli jarayonlarning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olishi kerak, ikkinchisida esa, aksincha. maksimal darajada. Shunday qilib, bu barcha vaziyatlarda o'quvchilarning ijodiy tafakkurini va aqliy mehnat madaniyatini rivojlantirish uchun ushbu turdagi aks ettirishning har qanday turini yo'naltirilgan faollashtirish uchun ham, ularning barchasini bir vaqtning o'zida rivojlantirish uchun psixologik va pedagogik vositalarni ishlab chiqish kerak. ularning o'zaro ta'sirini optimallashtirish uchun ..

Shu bilan birga, shuni hisobga olish kerakki, aks ettirishning bir nechta turlarining bir vaqtning o'zida ochilishi natijasida, ya'ni ularning o'zaro ta'sirida faqat bitta turdagi aks ettirish funksiyalariga qaraganda sifat jihatidan farq qiladigan va murakkabroq ruhiy neoplazmalar paydo bo'ladi. Shunday qilib, o'zaro ta'sirlashganda, masalan, shaxsiy va kommunikativ (yoki "shaxslararo", N. I. Gutkina va boshqa bir qator tadqiqotchilar buni ta'kidlaganidek) aks ettirish, o'smirlik davriga xos bo'lgan "refleksiv kutishlar", ya'ni o'smirlik davriga xos bo'lgan neoplazmalar, ya'ni. aks ettirish predmeti boshqa odamlar tomonidan idrok etiladi . Shaxsiy va intellektual aks ettirishning o'zaro ta'sirining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olish misoli ijodiy muammolarni individual hal qilishda fikrlashni rivojlantirish bo'yicha bizning tadqiqotimizdir. Bu erda psixologik va pedagogik ta'sirlar sub'ektning eksperimentator bilan dialogik o'zaro ta'siri kontekstida amalga oshirilgan va birinchi navbatda talabada ko'rsatilgan ikki turdagi aks ettirishni rivojlantirishga qaratilgan. Bundan tashqari, E. R. Novikova bilan birgalikda biz individual ijodiy fikrlashning samaradorligi yosh xususiyatlariga va ushbu ikki turdagi aks ettirishning rivojlanishiga bog'liqligini aniqladik

Shunday qilib, psixologik muammolarni tahlil qilish va aks ettirishni o'rganish ularda 4 ta asosiy yo'nalishni aniqladi, ularning har biri aks ettirish kabi psixologik voqelikning har qanday turiga e'tibor qaratadi. Shu bilan birga, pedagogik va muhandislik psixologiyasi amaliyotidan muammoli konfliktli vaziyatlarda insonning ijodiy qobiliyatlarini faollashtirish va rivojlantirish bilan bog'liq ko'rib chiqilgan misollar bir jarayonda aks ettirishning barcha to'rt turini o'rganish uchun maxsus usullarni ishlab chiqish zarurligini ko'rsatadi. o'ziga xos ruhiy shakllanishlar sifatida ularning faol o'zaro

ta'siri. Bunday usullarni ishlab chiqish, bizning fikrimizcha, zamonaviy ilmiy-texnikaviy inqilob sharoitida psixologik bilimlarni rivojlantirishning muhim istiqboli, amaliyotning turli sohalarida samaradorligi, uni faollashtirish rezervi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Deeva, HA Inqirozni boshdan kechirish va qiymat-semantik sohani o'zgartirishning reflektiv mexanizmlari: dis. ... qand. psixolog. Fanlar / HA Deeva. - Perm, 2005 yil.
2. Deeva, HA Shaxsiy afsonaning reflektiv dizayni. Miflar makonidagi odam: mintaqalararo konferentsiya materiallari, Omsk: OmGPU nashriyoti, 2004. - S.41-46.
3. Wild, L.G. Insonning funktsional holatini ruhiy o'zini o'zi boshqarish: tizimli-faol yondashuv / L.G. Yovvoyi. - M.: Rossiya Fanlar akademiyasining Psixologiya instituti, 2003. - 316 p.
4. Zhedunova, L.G. Shaxsiy inqirozni boshdan kechirishning turli bosqichlarida aks ettirish yo'nalishi dinamikasi / L.G. Zhedunova // Universitet axborotnomasi (Davlat menejment universiteti). Ser. Sotsiologiya va xodimlarni boshqarish. - M.: GUU, 2009. - No 12. - S. 36-39.

**Research Science and
Innovation House**

**SPORT MAKTABLARI VA SOG‘LOMLASHTIRISH MUASSASALARI
MAKTABDAN TASHQARI TA’LIMNING ASOSIY YO‘NALISHLARI
SIFATIDA**

**Navoiy davlat konchilik va texnologiyalar universiteti
o‘qituvchisi Xalilov Baxodir Shirinboyevich**

Annotatsiya. Ushbu maqolada maktabdan tashqari ta’limning muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘lgan sport maktablari va sog‘lomlashtirish muassasalarining Navoiy viloyatidagi rivojlanish jarayoni tarixiy faktlar asosida tahlil qilinadi. Maktab o‘quvchilarining jismoniy tarbiyasi, sportga jalb etilishi, sport maktablarining infratuzilmasi, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari haqida batafsil ma’lumotlar keltiriladi. Shuningdek, ayrim tumanlar misolida sport tizimining holati tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: maktabdan tashqari ta’lim, sport maktablari, sog‘lomlashtirish, jismoniy tarbiya, o‘quvchi-yoshlar, Navoiy viloyati, sport infratuzilmasi.

Аннотация. В данной статье рассматривается развитие спортивных школ и оздоровительных учреждений как одного из ключевых направлений внешкольного образования на примере Навоийской области. Анализируются исторические данные, состояние физического воспитания школьников, вовлечение молодежи в спорт, инфраструктура спортивных школ, существующие проблемы и пути их решения. Также приводится обзор ситуации в отдельных районах области.

Ключевые слова: внешкольное образование, спортивные школы, оздоровление, физическое воспитание, учащиеся, Навоийская область, спортивная инфраструктура.

Annotation. This article analyzes the development of sports schools and health-improvement institutions as one of the key areas of extracurricular education, using the Navoi region as a case study. It provides a historical overview, examines students’ physical training, their involvement in sports, infrastructure conditions, existing challenges, and possible solutions. The paper also evaluates the state of sports development in specific districts.

Keywords:extracurricular education, sports schools, health improvement, physical training, schoolchildren, Navoi region, sports infrastructure.

O‘quvchilarning jismonan sog‘lom va baquvvat shaxs sifatida kamol topishida maktabdan tashqari ta’lim asosida ular faoliyat olib boradigan sport maktablarining ahamiyati nihoyatda muhimdir. Sport maktablarida o‘quvchilar o‘zlarining sevimli sport turlari bilan maktab va darsdan keyin shug‘ullanishlari ularning, nafaqat jismoniy kamol topishida, balki kelajakda shu sohaga oid kasb egasi bo‘lishi hamda o‘z qobiliyatlarini milliy va xalqaro darajada namoyon etishiga yordam beradi.

Navoiy viloyatida Respublika mustaqilligining dastlabki yillaridan boshlab bolalar va o‘smirlar sportni rivojlantirishga ahamiyat qaratila boshlandi. Jumladan, 1993- yilda viloyatda 16 ta bolalar va o‘smirlar sport maktablari faoliyat olib borib, ularda 12 855 nafar o‘quvchilar sportning 12 turi bo‘yicha mashg‘ulotlar olib borar edilar. Bolalar va o‘smirlar sport maktablarida 1993-yilning o‘zida 1-razryadli 73 nafar sportchi, 34 nafar sport ustasi darajasiga nomzodlar, 4 nafar sport ustalar tayyorlandi. Bolalar va o‘smirlar sport maktablari viloyat umumta’lim maktab o‘quvchilarining 7,9 %ini¹ qamrab olgan edi. Biroq viloyatda oliy malakali sport ustozlari yetishmasligi muammosi mavjud edi.

Navoiy viloyatida maktab o‘quvchilarining makabdan tashqari ta’lim tizimi asosida sport sohasida kengroq shug‘ullanishlari uchun imkoniyatlar 1994-1995 yillardan ommalasha boshladi. Jumladan, maktab o‘quvchilari o‘rtasida sportni rivojlantirish maqsadida Navoiy viloyati 1-4- sinf o‘quvchilari 1995- yildan boshlab 1-Respublika sport festivalida, yuqori sinf o‘quvchilari esa sportning 20 ta turi bo‘yicha Respublika sport spartakiadasida ishtirok eta boshladilar.

Viloyatda birinchi sport spartakiadasi va festivali 1995- yilda 10-12- mart kunlari Karmana shahrida bo‘lib o‘tdi. Viloyat 1- sport festivalining 1- va 2-bochqichlarida viloyat maktablarining jami 24 212 nafar o‘quvchilari qatnashdilar. Natijalarga ko‘ra jamoaviy g‘oliblikni qo‘lga kiritgan Navoiy tumani jamoasi Jizzax shahrida bo‘lib o‘tgan respblika bosqichida ishtirok etdilar². Respublika spartakiadasida Navoiy viloyatining maktab o‘quvchilari umum jamoa hisobida 7-o‘rinni qo‘lga kiritdilar.

¹ Navoiy viloyati davlat arxivi. Fond-66, rўyxat-1, йиғма жилд-49, 6-7-варақлар.

² Navoiy viloyati davlat arxivi. Fond-66, rўyxat-1, йиғма жилд-22, 15-варақ.

Navoiy shahridagi №10-maktabning o‘quvchilaridan iborat “Shuhrat” jamaosi Respublika XIII “Quvnoq startlar” televizion o‘yinida 4-o‘rinni qo‘lga kiritdilar³.

Navoiy viloyatida maktabdan tashqari ta’lim tizimi asosida o‘quvchilarni sport bilan shug‘ullanishi 1996-yildan yanada rivojlana boshladi. Xususan, 1996- yilda Navoiy viloyatida Xalq ta’limi boshqarmasiga qarashli 13 ta sport maktablari mavjud bo‘lib, ularda 10 362 nafar o‘quvchilar darsdan bo‘sh vaqtlarda sportning 19 ta turlari bo‘yicha shug‘ulandilar. Ushbu o‘quvchi-yoshlar bilan 194 nafar malakali trener-ustozlar mashg‘ulotlar olib bordilar. 1996-yil Navoiy viloyatida “Futbol yili” deb e’lon qilindi⁴.

Navoiy viloyatida jismoniy tarbiya va sportni yanada rivojlantirish, xususan o‘quvchilarni maktabdan tashqari ta’lim tizimi asosida sport turlariga jalb qilishga qaratilgan ishlar rivojlanib bordi. Xususan, bu borada viloyat hokimining 1997-yil 17-yanvarda “1996-2000-yillarda viloyatda jismoniy tarbiya va sportni yanada rivojlantirish to‘g‘risida”gi K-20-sonli Qarori, 1997-yil 17-martda “Viloyatda futbolni rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 76-sonli Qarori qabul qilindi. Ushbu qarorlarning qabul qilinishi Navoiy viloyatida o‘quvchi yoshlar o‘rtasida sportni yanada rivojlantirish va ommalashtirishga yordam berdi. Jumladan, 1997- yilda 176 075 nafar maktab o‘quvchilari sport bilan muntazam shug‘ullana boshladilar. 1997-yil viloyatda 15 ta bolalar va o‘smirlar sport maktablari faoliyat yuritardi⁵. Biroq ushbu sport maktablarining barchasi ham samarali faoliyat olib bormadi. Viloyat miqyosida bosqichma-bosqich o‘tkazilishi rejalashtirilgan sport musobaqalari tashkil etilmadi. Respublika miqyosida o‘tkazilgan sport musobaqalarida Navoiy viloyati jamaosi yaxshi natijalarni qo‘lga kiritmadilar. Xususan, 1998- yilda o‘tkazilgan “1-Yoshlar o‘yinlari”da viloyat jamoasi 11-o‘rinni egalladilar. Navoiy viloyati davlat arxivida saqlanayotgan Jismoniy tarbiya va sport qo‘mitasining 1998-yilgi hisobotida ta’kidlanishicha, bunga asosiy sabab sifatida mablag‘larning yetishmasligi ko‘rsatilgan⁶.

1998-yilda Navoiy viloyatining barcha shahar va tumanlarida maxsus-ixtisoslashtirilgan futbol sinflari hamda “Futbolni rivojlantirish jamg‘armasi” tashkil etiladi. Shuningdek, viloyat umumta’lim maktablarida harbiy chaqiruv gacha bo‘lgan

³ Navoiy viloyati davlat arxivi. Fond-66, rўyxat-1, йиғма жилд-22, 16-варак.

⁴ Navoiy viloyati davlat arxivi. Fond-66, rўyxat-1, йиғма жилд-22, 16-варак.

⁵ Navoiy viloyati davlat arxivi. Fond-66, rўyxat-1, йиғма жилд-36, 2-варак.

⁶ Navoiy viloyati davlat arxivi. Fond-66, rўyxat-1, йиғма жилд-36, 2-варак.

o‘quvchi-yoshlarning sog‘liqlarini mustahkamlash, ularni harbiy xizmatga dastlabki tayyorash maqsadida viloyat “Kamolot” jamg‘armasi hamda “Vatanparvar” tashkilotlari bilan hamkorlikda “Shunqorlar”⁷ sport musobaqlari ham tashkil etildi.

2000-yilda Nurota tumani Xalq ta’limi boshqarmasiga qarashli 53 ta umumta’lim maktablari bo‘lib, ularda 18 310 nafar o‘quvchilar tahsil olgan. Ularning ixtiyorida 2 ta o‘yingoh, 8 ta sport zali, 31 ta basketbol, 59 voleybol, 43 ta futbol maydoni va 7 ta kichik maydonchalari mavjud bo‘lgan. Biroq tuman jismoniy tarbiya va sport bo‘yicha viloyatda oxirgi o‘rinlarda turur edi. Jumladan, Nurota tumani viloyat 5-o‘quvchilar spartakiadasida juda past ko‘rsatkichlarni ko‘rsatib, 8-o‘rinni egalladi. 16 ta sport turidan o‘tkazilgan maktab qo‘uvchilari o‘rtasidagi sport musobaqalarida 7 sport turidan sababsiz ishtirok etmadi. Tumanda maktab va sinfdan tashqari sport to‘garaklari holatini qayta ko‘rib chiqish va rivojlantirish zaruriyati vujudga kelgan edi. Qishloq maktablarida faoliyat olib borgan sport hududlari moddiy-texnika bazasi va sport ashyolari bilan ta‘minlanmagan, bolalar va o‘smirlar sportida faqatgina kurashni rivojlantirishga e‘tibor qaratilgan, jismoniy tarbiya va sport sohasida mablag‘lar yetarli emas edi⁸.

Navbahor tumani sport qo‘mitasining 2002-yil 2-yanvardagi “Tumanda jismoniy tarbiya va sportni rivojlantirishning 2000-2005-yillarga mo‘ljallangan tadbirlar dasturi” qabul qilindi. Shunga asosan tumanda 52 ta jismoniy tarbiya va sport jamoalari tashkil etildi. Ularning 37 tasi umumta’lim maktablarida, 1 tasi kasb-hunar kollejida, 14 tasi esa turli mehnat jamoalarida faoliyat olib bordi. Ushbu jamoalarda 21 805 nafar maktab o‘quvchilari jismoniy tarbiya va sport bilan muntazam shug‘ullanishilari yo‘lga qo‘yildi. Yosh sportchilarni tayyorlash uchun tuman Xalq ta’limi boshqarmasiga qarashli Bolalar va o‘smirlar sport maktabi tashkil etilgan. Navbahor tumani Bolalar va o‘smirlar sport maktabida 2002-yil holatiga ko‘ra 5 ta sport turlari bo‘yicha bo‘limlar faoliyat olib borgan. Jumladan, milliy kurash bo‘yicha 100 naar o‘quvchi, futbol bo‘yicha 182 nafar o‘quvchi, voleybol bo‘yicha 154 nafar o‘quvchi, qo‘l to‘pi bo‘yicha 108 nafar o‘quvchi, shaxmat bo‘yicha 48 nafar o‘quvchi jami bo‘lib 9592 nafar o‘quvchilar⁹ maktabdan tashqari, darslardan bo‘sh vaqtda mashg‘ulotlar olib borishgan.

⁷ Навоий вилояти давлат архиви. Фонд-66, рўйхат-1, йиғма жилд-36, 5-варак.

⁸ Навоий вилояти давлат архиви. Фонд-66, рўйхат-1, йиғма жилд-64, 11-12-вараклар.

⁹ Навоий вилояти давлат архиви. Фонд-66, рўйхат-1, йиғма жилд-72, 14-варак.

2002-yil Xatirchi tumanida esa 102 ta jismoniy tarbiya va sport jamoalari tashkil etilgan bo‘lib, ularning asosiy qismi, ya’ni 82 tasi umumta’lim maktablarida, 1 tasi akademik litseyda, 4 tasi kasb-hunar kollejlarda, 15 tasi esa turli mehnat jamoalarida tashkil etilgan. Ushbu jamoalarda 45 630 kishi muntazam ravishda jismoniy tarbiya va sport bilan shug‘ullangan. Ulardan 43 516 nafarini maktab o‘quvchilari tashkil etgan¹⁰. Arxiv hujjatlaridan ma’lum bo‘lishicha, bu vaqtda Xatirchi tumanida bolalar va o‘smirlar sportining ahvoli qoniqarli darajada bo‘lmagan. Xususan, Xatirchi tumani bolalar va o‘simirlar sport maktabi tuman Sport qo‘mitasiga qarashli bo‘lib, maktab binosi nochor avholda, jihozlari va sport anjomlari juda yaroqsiz holga kelgan, maktab o‘quvchilari ro‘yxati, sportchilarning shaxsiy varaqalari, ustoz-murabbiylarning ish rejaları va talab qilingan hujjatlar mavjud emasligi, o‘tilayotgan darslar ahvoli ham namunaviy darajada emasligi aniqlangan.

Shunday qilib, Maktabdan tashqari ta’lim tizimi, xususan sport maktablari va sog‘lomlashtirish muassasalari, o‘quvchi-yoshlarning jismoniy va ma’naviy kamolotida muhim o‘rin tutadi. Navoiy viloyatida mustaqillikdan so‘ng bu yo‘nalishda olib borilgan islohotlar, qabul qilingan qarorlar, tashkil etilgan sport tadbirlari va maktablar ijobiy natijalar berayotgan bo‘lsa-da, ayrim yillarda va tumanlarda bu faoliyat yetarli samaradorlikka erisha olmagan.

1993–2002 yillar oralig‘ida viloyatda sport bilan shug‘ullanuvchi o‘quvchilar sonining ortib borishi, turli sport turlarining rivojlanishi, respublika miqyosidagi musobaqalarda ishtirok etilishi ijobiy holat bo‘lsa-da, moddiy-texnik baza, malakali trener-ustozlar yetishmovchiligi, ba’zi sport maktablarining tashkilotchilik va metodik jihatdan sust ishlashi dolzarb muammo bo‘lib qolgan.

Tahlillar shuni ko‘rsatmoqdaki, sport maktablari faqatgina jismoniy tarbiya vositasi emas, balki o‘quvchilarning sog‘lig‘ini mustahkamlash, ularni harbiy xizmatga, mehnatga va hayotga tayyorlashda muhim rol o‘ynaydi. Shu boisdan ham, maktabdan tashqari ta’lim tizimini yanada rivojlantirish, mavjud infratuzilmani modernizatsiya qilish, murabbiylar malakasini oshirish va tizimli yondashuvni yo‘lga qo‘yish bugungi kun talabidir.

---

¹⁰ Navoiy viloyati davlat arxivi. Fond-66, ruyxat-1, yig‘ma jild-78, 5-varaq.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Navoiy viloyati davlat arxivi. Fond-66, ro‘yxat-1, yig‘ma jild-36, varaqlar – 2.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori, “2021–2025 yillarda O‘zbekistonda sportni rivojlantirish konsepsiyasi to‘g‘risida” PQ–4891-son, 2020 yil 30 dekabr.
3. “Jismoniy tarbiya va sport to‘g‘risida”gi Qonun, O‘zbekiston Respublikasi Qonuni, 2021 yil 4 avgust.
4. Karimov I.A. Yuksak ma‘naviyat – yengilmas kuch. — Toshkent: Ma‘naviyat, 2008.
5. G‘ulomov A., Ergashev I. Jismoniy tarbiya nazariyasi va metodikasi. — Toshkent: O‘qituvchi, 2010.
6. Hasanov S., Jo‘rayev M. Maktabdan tashqari ta‘lim tizimi va uning zamonaviy rivojlanish yo‘nalishlari. — Toshkent: Fan, 2019.

**Research Science and
Innovation House**

SSENARIYNAVISLIKDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH MASALALARI

Nodira MAMATQOSIMOVA

O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti katta o‘qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada talabalarning ssenariynavislik ko‘nikmasini rivojlantirish jarayonida interfaol usullardan foydalanish masalalari yoritilgan bo‘lib, mazkur interfaol usullarning annotatsion tavsifi berilgan. Mazkur interfaol usullar sohaga oid tadqiqot ishlariga asoslanib ishlab chiqilgan bo‘lib, talabalarning individual ijodiy qobiliyatini rivojlantirishga yo‘naltirilgan.

Kalit so‘zlar: ssenariy, ssenariynavis, pedagogika, pedagogik yondashuv, ijodiy yondashuv, interfaol usul.

Fan, ta’lim, madaniyat va san’at jabhalarini rivojlantirish, sohada keng ko‘lamda islohatlar olib borish natijasida komil inson shaxsini yaratish shiddat bilan o‘zgarib borayotgan davrning muhim vazifasidir. Bu vazifalar mas’uliyati millat va davlat kelajagini belgilovchi omil bo‘lib, ta’lim va tarbiya, nazariya va amaliyotning uyg‘unligi va bevosita bog‘liqligida amalga oshirilishi lozim.

Talabalarning ijodkorligini, ularning iste’dodini kashf etish zamonaviy pedagogikaning muhim bo‘g‘ini bo‘lib, bu borada interfaol usullardan foydalanish samarali va mazmunli jarayondir.

Ssenariynavislik san’at ta’limidagi muhim fanlardan biri bo‘lib, talabalarga madaniy tadbirlarni tashkil etishda fundamental bilim, ko‘nikma va malakalarini takomillashtiradi va talabalarning ijodkorligi va iqtidorini oshirishda kasbiy omil sanaladi.

Respublikamizda ssenariynavislik sohasida anchagina tajribaga ega mutaxassislar soha rivojiga munosib hissasini qo‘shib kelmoqda. Ssenariynavislik bevosita “Dramaturgiya asoslari” fanining mantiqiy davomi bo‘lib, mazkur fandan olingan nazariy bilimlar asosan amaliy jihatdan mustahkamlanadi.

Fanning nazariy va amaliy jihatlarini o‘rgatishda zamonaviy o‘zbek san’ati va madaniyatida, shuningdek ilg‘or xorijiy mamlakatlarda kechayotgan izchil

o‘zgarishlarni e‘tiborga olib, milliy va zamonaviy pedagogika metodlaridan foydalangan holda talabalarning qiziqishlari va ehtiyojlarini e‘tiborga olib, ularning badiiy didlarini shakllantirish muhim omildir.

Shu vaqtgacha an‘anaviy ta‘limda talaba faqat tayyor bilimlarni egallashga o‘rgatib kelingan edi. Bunday usul talabaning mustaqil fikrlashini, ijodiy izlanishini va tashabbuskorlikni so‘ndiradi.

Hozirgi kunda ta‘lim jarayonida interfaol uslublar (innovatsion pedagogik va axborot texnologiyalari)dan foydalanib, ta‘limning samaradorligini ko‘tarishga bo‘lgan qiziqish, e‘tibor kundan-kunga kuchayib bormoqda. Zamonaviy texnologiyalar qo‘llanilgan mashg‘ulotlar talaba egallayotgan bilimlarni o‘zlari qidirib topishlariga, mustaqil o‘rganib, tahlil qilishlariga, hatto xulosalarni ham o‘zlari keltirib chiqarishlariga qaratilgan. O‘qituvchi bu jarayonda shaxs va jamoaning rivojlanishi, shakllanishi, bilim olish va tarbiyalashiga sharoit yaratadi, shu bilan bir qatorda boshqaruvchilik, yo‘naltiruvchilik vazifasini bajaradi. Bunday o‘quv jarayonida talaba asosiy figuraga aylanadi [1, 302-303].

Inerfaol (“Inter” – bu o‘zaro “act” – harakat qilmoq) – o‘zaro harakat qilmoq yoki kim bilandir suhbat, muloqot tartibida bo‘lishni anglatadi. Boshqacha so‘z bilan aytganda, o‘qitishning interfaol uslubiyotlari – bilish va kommunikativ faoliyatni tashkil etishning maxsus shakli bo‘lib, unda ta‘lim oluvchilar bilish jarayoniga jalb qilingan bo‘ladilar, ular biladigan va o‘ylayotgan narsalarni tushunish va fikrlash imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Interfaol darslarda o‘qituvchining o‘rni qisman talabalarning faoliyatini dars maqsadlariga erishishga yo‘naltirishga olib keladi [2, 15].

Ssenariynavislik talabalardan mustaqil ssenariy yaratish, inssenirovka qilish, badiiy asarni tahlil qilish kabi jarayonlarni talab etadi. Mazkur jarayonlarni amalga oshirishda, ya‘ni talabalarning ijodkorligini shakllantirishda quyidagi interfaol usullardan foydalanish tavsiya etiladi:

- mustaqil ravishda she‘r va hikoya yozish;
- og‘zaki hikoya;
- mantiqiy hikoya;
- shartli hikoya.

Ssenariynavislikdan tavsiya etilayotgan interfaol usullarning annotatsion tavsifi quyidagilardan iborat:

Mustaqil ravishda she‘r va hikoya yozish. Talabalarga Vatan, yoshlik, mardlik, tinchlik va h.k. mavzularda she‘r yoki hikoya yozish beriladi. Talabalar

tomonidan yoritilgan she'r yoki hikoyada badiiylik, mantiqiylik va izchillik, shuningdek mazmun va mavzuning ochib berilishi, adabiyot qonuniyatlariga e'tibor berilishi baholanadi. Bu mashqlarning talabalarning mustaqil ssenariy yozishlari uchun asos bo'ladi.

Og'zaki hikoya. Pedagog tomonidan mustaqil mavzuda hikoyaning datslabki qismi e'lon qilinadi. Talabalar mazkur hikoyani navbati bilan bir jumladan davom ettirishadi. Bunda talabalarning hikoya yozishdagi mantiqiyliigi, voqealarni to'g'ri davom ettira olishi, voqealar izchilligiga e'tibor berishi va badiiyiligiga e'tibor beriladi.

Mantiqiy hikoya. Talabalarga biror bir muallifning hikoyasi tarqatiladi. Mazkur hikoyaning boshlanishi beriladi. Talaba hikoyani o'qib voqealarni izchil davom ettirishi va mantiqiy bog'lashi lozim.

Shartli hikoya. Pedagog tomonidan talabalarga turli sohaga oid predmetlardan aytiladi. Masalan, qaldirg'och, lola, kitob. Mazkur predmetlar ishtirokida talabalar shartli hikoya yozishadi. Hikoya ijodiy fantaziyaga, badiiylik qonunlariga asoslanib yozilishi talab etiladi. Hikoyada voqealar rivoji, kompozitsion tuzilish e'tiborga olinadi. Hikoya qahramonlari shartli ravishda insonlardek muloqatga kirishi mumkin.

Xulosa sifatida qayd etish lozimki, talabalarning ssenariynavislik ko'nikmasini rivojlantirish, mavjud o'qitish metodikasini takomillashtirish, ssenariynavislikdagi ijodiy uslublar va ijodiy jarayonlarni ilmiy asoslash, nazariya va amaliyot integratsiyasini ta'minlashda talabalarning ssenariynavislik ko'nikmasini rivojlantirishning innovatsion usullaridan foydalanish mavjud muammolarni kompleks ravishda yechish uchun imkoniyat yaratadi hamda mazkur innovatsion yondashuv talabalarning kasbiy ko'nikmalarini ssenariynavislik asosida shakllantiruvchi, rivojlantiruvchi pedagogik, shu jumladan didaktik jarayon hisoblanadi.

Pedagogik maqsadning amalga oshishi va kafolatlangan natijaga erishish o'qituvchi va talabaning hamkorlikdagi faoliyati, ular qo'ygan maqsad, tanlangan mazmun, uslub, shakl, vositaga, ya'ni texnologiyaga bog'liq. Natijaga erishish uchun balki, kompyuter bilan ishlash lozimdir, balki film, yoki tarqatma materiallar kerak bo'lar. Bularning hammasi pedagog mahorati va talaba ehtiyojiga bog'liq. Shuning uchun ham, ta'lim muassasalarida faoliyat ko'rsatayotgan professor-o'qituvchilar o'z sohalari bo'yicha olib borayotgan mashg'ulotlarida interfaol uslublar va pedagogik texnologiyalarni qo'llay olishlari lozim va shartdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sayfullayev B.S. va boshqalar. Aktyorlik mahorati. Darslik. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2012. – 388 b.
2. Nurmuhammedov R., Abduqodirov A., Pardayev A. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. O’quv qo‘llanma. – Toshkent: Istedod, 2008. – 180 b.

**Research Science and
Innovation House**

**COMPARISON OF INTERNATIONAL EXPERIENCE AND NATIONAL
LEGISLATION IN THE APPLICATION OF LABOR AND CIVIL LAW
CONTRACTS IN UZBEKISTAN**

Sa'diya Umarxonovna Saidova

Chief Specialist, Department for the Development and Management of Human
Resources, Ministry of Higher Education, Science and Innovation

Abstract: This article compares the application of labor and civil law contracts in Uzbekistan with international practices from the United States, Germany, and South Korea. It analyzes the national legislation, identifies gaps and strengths, and proposes recommendations to harmonize Uzbekistan's legal framework with global standards. The study highlights the importance of clear legal distinctions, electronic contract execution, and alternative dispute resolution mechanisms for improving labor relations in Uzbekistan.

Keywords: Labor contracts, Civil law contracts, Uzbekistan, International comparison, National legislation, Contract enforcement, Alternative dispute resolution, Electronic contracts.

Саъдия Умархоновна Саидова

Главный специалист Управления развития и управления человеческими
ресурсами Министерства высшего образования, науки и инноваций

Аннотация: В данной статье проводится сравнительный анализ применения трудовых и гражданско-правовых договоров в Узбекистане и международного опыта США, Германии и Южной Кореи. Анализируется национальное законодательство, выявляются его недостатки и преимущества, предлагаются рекомендации по гармонизации правовой системы Узбекистана с мировыми стандартами. Особое внимание уделяется важности четкого разграничения договоров, внедрения электронного документооборота и альтернативных методов разрешения споров для улучшения трудовых отношений в Узбекистане.

Ключевые слова: Трудовые договоры, Гражданско-правовые договоры, Узбекистан, Международное сравнение, Национальное законодательство,

Исполнение договоров, Альтернативное разрешение споров, Электронные
договоры

Sa’diya Umarxonovna Saidova

Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi Inson resurslarini rivojlantirish va
boshqarish boshqarmasi bosh mutaxassisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekistonda mehnat va fuqarolik-huquqiy shartnomalarni qo‘llash xalqaro tajriba – AQSh, Germaniya va Janubiy Koreya misollarida taqqoslanadi. Milliy qonunchilik tahlil qilinib, kamchilik va kuchli tomonlari aniqlanadi hamda O‘zbekistonning huquqiy tizimini jahon standartlariga moslashtirish bo‘yicha tavsiyalar beriladi. Maqolada aniq huquqiy ajratish, elektron shartnomalarni rasmiylashtirish va muqobil nizolarni hal qilish mexanizmlarining mehnat munosabatlarini yaxshilashdagi ahamiyati ta’kidlanadi.

Kalit so‘zlar: Mehnat shartnomalari, Fuqarolik-huquqiy shartnomalar, O‘zbekiston, Xalqaro taqqoslash, Milliy qonunchilik, Shartnoma ijrosi, Muqobil nizolarni hal qilish, Elektron shartnomalar

Introduction

Labor and civil law contracts form the backbone of employment relations and private legal interactions worldwide. Effective regulation of these contracts ensures legal certainty, protects the rights of parties, and fosters economic development (Smith, 2018). In Uzbekistan, the application of labor and civil law contracts is governed by a combination of the Labor Code, Civil Code, and other normative acts. However, there remain gaps and inconsistencies when compared to international practices (Abdullaev, 2021). This study aims to compare Uzbekistan’s national legislation on labor and civil law contracts with the legal frameworks of selected countries—namely the United States, Germany, and South Korea—and to propose recommendations for harmonizing Uzbek laws with global standards.

Methods

This research adopts a comparative legal approach. The primary sources include Uzbekistan’s Labor Code (2019), Civil Code (1996, amended 2021), and related regulations. For international comparison, official labor and civil law statutes from the United States (Fair Labor Standards Act, 1938), Germany (Bürgerliches Gesetzbuch

and Arbeitsrecht), and South Korea (Labor Standards Act, 2020) were analyzed. Secondary sources comprise academic articles, legal commentaries, and reports from the International Labour Organization (ILO, 2022) and the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD, 2020). The comparative method enabled identification of similarities, differences, and best practices across jurisdictions.

Results

The analysis produced the following key findings:

Uzbekistan’s National Framework: Labor contracts in Uzbekistan are primarily regulated by the Labor Code, which sets out comprehensive provisions regarding employee rights, employer obligations, working conditions, and contract termination (Labor Code of Uzbekistan, 2019). Civil law contracts, regulated by the Civil Code, cover service agreements, consulting contracts, and other non-labor relationships, but their practical application often overlaps with labor relations, leading to legal ambiguity (Abdullaev, 2021).

United States Experience: In the U.S., labor and civil law contracts are distinctly regulated, with labor contracts often covered under federal and state employment laws, such as the Fair Labor Standards Act, which provides strong employee protections, including wage and hour standards (U.S. Department of Labor, 2023). Civil contracts are broadly interpreted under state contract law with clear mechanisms for enforcement and dispute resolution (Miller, 2019).

Germany’s Legal System: Germany’s Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) and specialized labor laws provide a detailed regulatory environment. Labor contracts include collective bargaining agreements that supplement statutory provisions, and there is a well-developed framework for employee protections, termination procedures, and social security (Fuchs, 2020). Civil law contracts are governed by the BGB and feature strong enforcement mechanisms (Schmidt, 2021).

South Korea’s Approach: South Korea maintains a clear legal separation between labor contracts under the Labor Standards Act and civil law contracts under the Civil Code. The Labor Standards Act ensures minimum working conditions and employee protections, while civil contracts govern commercial and personal agreements (Kim & Park, 2022). South Korea’s use of electronic contract execution and alternative dispute resolution mechanisms is advanced, contributing to legal certainty and efficiency (Lee, 2023).

Comparative Insights: Uzbekistan’s legal framework lacks the clear distinction and detailed protection mechanisms found in these countries. For example, electronic contract execution is not yet widely adopted, and alternative dispute resolution in labor conflicts remains underdeveloped (ILO, 2022). However, Uzbek laws demonstrate alignment with international norms in core labor protections, indicating a foundation for further development (OECD, 2020).

Discussion

The comparative analysis indicates that Uzbekistan could benefit from integrating selected international best practices into its legal system. The U.S. model emphasizes clear employee protections and contract enforcement, which could enhance Uzbek labor law effectiveness. Germany’s combination of statutory regulation and collective bargaining agreements offers a balanced approach to protecting workers while allowing flexibility, which may inspire legislative reform in Uzbekistan (Fuchs, 2020). South Korea’s advanced use of electronic contracts and alternative dispute resolution provides a practical template for increasing efficiency and reducing litigation costs (Lee, 2023).

To realize these benefits, Uzbekistan should consider:

- Codifying clearer distinctions between labor and civil law contracts to reduce legal uncertainty (Abdullaev, 2021).
- Introducing legal provisions enabling electronic contract execution and digital signature recognition (Kim & Park, 2022).
- Developing alternative dispute resolution mechanisms, such as mediation and arbitration, specifically tailored for labor disputes (ILO, 2022).
- Encouraging the development of collective bargaining frameworks that complement statutory labor protections (Schmidt, 2021).

Conclusion

This article compared the application of labor and civil law contracts in Uzbekistan with international practices from the United States, Germany, and South Korea. The findings reveal that Uzbekistan’s legislation still has certain gaps regarding clear distinctions and regulation of labor and civil law contracts. Innovations found in international experience—such as electronic contract execution, alternative dispute resolution mechanisms, and collective agreements—are important for improving Uzbekistan’s legal framework. Therefore, it is necessary to clarify the separation between labor and civil law relations in Uzbek legislation, implement electronic document circulation, and develop effective dispute resolution methods. These

**“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC
INNOVATIVE RESEARCH”**

Volume 02. Issue 07. July 2025

measures will contribute to ensuring stability in labor relations, protecting workers' rights, and creating a favorable legal environment for investment.

References:

1. Abdullaev, T. (2021). Labor Law Reforms in Uzbekistan: Challenges and Prospects. Tashkent University Press.
2. Fair Labor Standards Act (1938). U.S. Department of Labor.
3. Fuchs, R. (2020). German Labor Law and Collective Bargaining. Berlin Legal Review.
4. International Labour Organization (ILO). (2022). Labor Standards and Dispute Resolution in Central Asia. Geneva: ILO Publications.
5. Kim, S., & Park, J. (2022). "Digitalization of Contract Law in South Korea," Journal of Asian Legal Studies, 15(3), 201-225.
6. Labor Code of Uzbekistan (2019). Official Gazette of the Republic of Uzbekistan.
7. Lee, H. (2023). Alternative Dispute Resolution in South Korea: Developments and Implications. Seoul Law Journal.
8. Miller, D. (2019). Employment and Contract Law in the United States. New York: Legal Scholars Press.
9. OECD. (2020). Review of Uzbekistan's Legal Framework for Labor and Business. Paris: OECD Publishing.
10. Schmidt, M. (2021). Civil Law Contracts in Germany. Munich Legal Studies.

**Research Science and
Innovation House**

**FOLKLOR IJROCHILARINING AKTYORLIK KO‘NIKMASINI
RIVOJLANTIRISH TADQIQOT OBYEKTI SIFATIDA**

ERMATOVA SADOQAT NASRULLAYEVNA

O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada bo‘lajak folklor ijrochilarining aktyorlik ko‘nikmasini rivojlantirish tadqiqot obyekti sifatida o‘rganilgan bo‘lib, maqolada folklorshunoslik va aktyorlik san’ati yuzasidan olib borilgan tadqiqot ishlari analitik tahlil etilib, uslubiy tavsiyalar ishlab chiqilgan. Olib borilgan tadqiqot natijalari yuzasidan folklor ijrochilarining aktyorlik ko‘nikmasini rivojlantirish yuzasidan xulosalar chiqarilgan.

Kalit so‘zlar: folklor, folklorshunoslik, aktyor, aktyorlik mahorati, sahna, diqqat, ko‘nikma, tomosha, tadqiqot.

ERMATOVA SADOQAT NASRULLAYEVNA

Independent researcher at the Uzbekistan State Institute of Arts and Culture

**DEVELOPING ACTING SKILLS OF FOLKLORE PERFORMERS AS A
RESEARCH OBJECT**

Abstract. This article examines the development of acting skills in future folklore performers as a research object. It provides an analytical review of research conducted in the fields of folklore studies and acting art. Methodological recommendations have been developed based on the analysis. The results of the study serve as a basis for drawing conclusions regarding the enhancement of acting skills among folklore performers.

Keywords: folklore, folklore studies, actor, acting skills, stage, attention, skill, performance, research.

Kirish. Yangi O‘zbekiston madaniy taraqqiyotida milliy madaniyatni tiklash va rivojlantirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Xususan, xalq og‘zaki ijodi – folklor,

an'anaviy san'at turlarini asrash, rivojlantirish, ularni ta'lim tizimiga kiritish borasida davlat siyosati darajasida muhim huquqiy va madaniy asoslar yaratildi. Bugungi kunda folklor san'atining asliyatini saqlagan holda uni sahna san'ati bilan uyg'unlashtirish va zamonaviy ijtimoiy-madaniy muhitga mos holda talqin etish folklor ijrochilaridan keng qamrovli aktyorlik ko'nikmalarini talab etmoqda.

“Buyuk tarixda hech narsa izsiz ketmaydi. U xalqlarning qonida, tarixiy xotirasida saqlanadi va amaliy ishlarida namoyon bo'ladi. Shuning uchun ham u qudratlidir. Tarixiy merosni asrab-avaylash, o'rganish va avlodlardan avlodlarga qoldirish davlatimiz siyosatining eng muhim ustuvor yo'nalishlaridan biridir” [1, 29].

Zamonaviy oliy ta'lim tizimida bo'lajak folklor ijrochilarini har tomonlama yetuk, sahnada erkin va ishonchli chiqish qila oladigan, erkin ijodkor mutaxassis sifatida shakllantirish dolzarb masalalardan biri sanaladi. Xususan, ularning ijodiy faoliyatida aktyorlik ko'nikmalari, sahna nutqi va badiiy obraz yaratish salohiyati muhim ahamiyat kasb etadi. Shu jihatdan qaralganda, folklor ijrochiligi jarayonida nafaqat musiqiy ijro mahorati, balki badiiy ifodaning aktyorlik elementlari bilan uyg'unligi ta'lim-tarbiya jarayonining muhim tarkibiy qismiga aylanmoqda.

Bo'lajak folklor ijrochilarining aktyorlik ko'nikmalarini rivojlantirishga oid zamonaviy va fundamental bilimlarni tizimli ravishda berish, bu jarayonda ilg'or pedagogik yondashuvlar va didaktik vositalardan samarali foydalanish muhim ahamiyatga ega. Shu sababli, mazkur yo'nalishda olib borilayotgan ilmiy-nazariy tadqiqotlarni chuqur tahlil qilish, mavjud tajribalarni umumlashtirish va o'qitish metodikasini takomillashtirish bugungi kunning dolzarb ilmiy vazifalaridandir.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Folklorshunoslikda “xalq ijodi” atamasining mohiyati va bu tushunchaning ma'nosi haqida turli xil fikrlar bildirilgan bo'lsa-da, xalq ijodiyotining o'ziga xos tabiati va yetakchi xossalari to'la ochib berilgan emas. Mehnat jarayonida insonning tajribasini ortishi, ongining rivojlanishi, tabiat va jamiyat haqidagi fikr-tushunchalarni obrazli so'zlar orqali tasvirlashga intilish og'zaki ijod shaklini paydo bo'lishiga turtki bo'ldi.

O'zbek folklori materiallarini izchil to'plash maqsadida o'zbek folklorshunosligi maktabining kelgusidagi rejalari quyidagilardan iborat:

H.Zarifov asos solgan ilmiy ekspeditsiya ishini yanada kengroq qamrovda o'tkazish va uning muntazamligini ta'minlash;

“H.Zarifov nomli O'zbek folklori arxivi materiallarini to'la ilmiy tavsif qilish va kataloglashtirishni amalga oshirish;

folklorshunos olimlar tomonidan qariyb 80 yil mobaynida to‘plangan arxiv materiallari va kelgusidagi ilmiy ekspeditsiyalar davomida yozib olinadigan folklor namunalari asosida “O‘zbek folklori yodgorliklari” 100 jildlik akademik nashrini tayyorlash;

folklor asarlarining ilmiy va ommabop nashrlarini tayyorlab chop ettirish; o‘zbek folklori janrlarining tarixiy asoslari, tipologiyasi va poetikasini dunyo folkloristikasining ustuvor ilmiy metodlari asosida tadqiq etish;

oliy o‘quv yurtlari talabalari uchun xalq og‘zaki badiiy ijodiyoti bo‘yicha yangi darslik va qo‘llanmalar yaratishdan iboratdir” [2, 811].

Xususan, M.Jo‘rayev Samarqand, Navoiy, Buxoro viloyatlari aholisining tabiat hodisalari va osmon yoritqichlari bilan bog‘liq mifologik qarashlarini to‘pladi. M.Jo‘rayev, U.Sattarov, R.Saidovalar Buxoro va Navoiy viloyatlaridan toponimik afsonalarni yozib oldilar. M.Jo‘rayev va M.Pirmatovanning ko‘p yillik izlanishlari natijasida Buxoro, Surxondaryo, Navoiy, Samarqand, Xorazm viloyatlari hamda Qirg‘iziston respublikasining O‘sh viloyatida istiqomat qiluvchi o‘zbeklarning an‘anaviy taqvimiga oid boy folklor materiallari yozib olindi.

Folklor bo‘limining ilmiy xodimlaridan X.Xolova Buxoro viloyatining Qorako‘l va Olot tumanlarida ilmiy izlanish ishlari olib borib, to‘y marosim qo‘shiqlarini to‘plagan bo‘lsa, L.Xudoyqulova Surxon vohasi aholisining bola tug‘ilishi bilan aloqador irim-sirimlari, beshik to‘yi, sunnat to‘yi va nikoh to‘yi marosimi folklorini yozib oldi. “Alpomish” dostoni yaratilganligining 1000 yilligi keng nishonlanishi munosabati bilan professor T.Mirzayev bu dostonning Berdi baxshi, Po‘lkan va ergash Jumanbulbul o‘g‘li, Bekmurod Jo‘raboy o‘g‘li, Saidmurod Panoh o‘g‘li variantlarini 1999-yilda alohida kitoblar holida to‘la nashr ettirdi.

“Bugungi kunda xalq og‘zaki ijodini saqlash va rivojlantirish uchun katta imkoniyat hamda sharoitlar yaratilgan. Respublika bo‘ylab faoliyat yuritayotgan jamoalardagi xalq ijodi namunalarning ilmiy o‘rganilayotgani, viloyatlarda ko‘plab folklor-etnografik ansambllarning mavjudligi, ijodiy faollashgan ansambllar repertuarini havaskorlikdan professional darajaga yuksaltirishga yo‘naltirilgan tadbirlar, avvalo, tomoshabinlarning estetik talablarini qondirishga qaratilgandir” [3, 35].

Muhokama va natija. Folklor-etnografik tomoshalarni yuqori saviyada tashkil etish uchun tadbir bo‘lajak folklor ijrochilaridan milliy urf-odatlarini, hududlarning o‘ziga xos shevasini, yashash tarzini, liboslari hamda raqs harakatlaridagi farqni yaxshi

bilish hamda yuqori malakali bilim talab etiladi. Aks holda, ijrodagi tabiiylikni qo‘ldan boy berish va mahalliy xususiyatlarni bir-biri bilan qorishtirib, havaskorlik darajasidagi xatolikka yo‘l qo‘yish mumkin.

Folklorshunos olimi S.Yo‘ldoshevaning fikricha, “repertuar folklor ansamblining g‘oyaviy-badiiy saviyasi va uning professional ijodiy mahoratini aniqlab beradigan ko‘zgu hisoblanadi” [9, 7]. Shu sabab, bo‘lajak folklor ijrochilari repertuarga kiritiladigan folklor asarining badiiy jihatiga, g‘oyaviyligiga, mavzuning dolzarbligiga, qo‘shiqlarning xalqchilligiga alohida ahamiyat berish lozim.

“Ommaviy tadbirlarda folklor ijrosiga “blok” darajasidagi nazar bilan qarash xalq tomonidan asrlar davomida shakllantirilgan tomoshaviylikni; kuy-qo‘shiqdagi an’analarni; syujetli xatti-harakatlarni; jamoaviy ijroga mo‘ljallangan ko‘p qirrali qobiliyatni; har-bir ishtirokchining mahoratini; hududiy o‘ziga xosligini to‘liq namoyish etishga yo‘l qo‘ymaydi. Demak, senariy mualliflari va rejissyorlarning xalq ijodiyoti asoslarini chuqur bilmasliklari oqibatida paydo bo‘ladigan biryoqlamalik, konservatizm folklor namunalari ijrosini bir qolipga solib qo‘yadi” [3, 68].

Tadqiqotchilarning ta’kidlashicha, “xalq ijodiyotining dastlabki namunalari – retual, mavsumiy va oilaviy-maishiy marosimlar, tabiiy sahna, dekoratsiya, ijrochilar, an’anaviy raqs va badiiy matn o‘zbek teatr san’atining etnomadaniy asoslarini belgilab berdi” [7, 40]. Folklor tomoshasi shuni ko‘rsatdiki, yoshlarga emotsional ta’sir qiluvchi teatrlashtirilgan tomoshalarda, avvalo, poetik musiqa asos bo‘lsa, ikkinchi tomondan, yangi ma’no kashf etuvchi an’anaviy marosim ijrosi hamda ijrochilar mahorati namoyon bo‘ladi. Lekin shuni ham alohida ta’kidlab o‘tish lozimki, kichik shaklda tashkil qilinayotgan tadbir tomoshalarida yuzakiliklarga yo‘l qo‘yilmoqda. Bunga bayramdan bayramga bir xil repertuar va jamoalar ijrosini qayta tanlash, namoyish qilinadigan dastur mavzusining dolzarb emasligi asos bo‘lmoqda.

Folklor ijrosining badiiy mazmuni, g‘oyaviyligi va tomoshaviyligi, ya’ni rejissura bilan bog‘liq jihatlar hisobga olinmayapti. Qolaversa, folklor dasturi ijrochilari bilan tomoshabin o‘rtasidagi badihago‘ylikka asoslangan jonli muloqotning ayrim “nazoratchilar” tomonidan chegaralanishi tadbir ishtirokchilarini faollashtirish o‘rniga ruhiyatini susaytirishga olib kelmoqda.

Folklor ijrosini bunday chegaralash asrlar davomida shakllangan, tomoshaviyligi inobatga olingan, badihago‘ylikka asoslangan badiiy imkoniyatlarni yuzaga chiqarishga to‘sqinlik qiladi. Shu bois, ba’zi tashkilotchilarning xalq ijodiyoti asoslarini chuqur bilmasliklari ma’lum shtamplarga yoki qaytariqlarga olib kelmoqda.

O‘zbekiston hududlarida yashovchi mahalliy aholi azaldan o‘zining rang-barang ijodiy merosi bilan badiiy madaniyatimizni boyitib kelgan. “Bunda ijrochilikka asoslangan an’anaviy teatrning alohida o‘rni bor. Ular kelib chiqishiga ko‘ra, uzoq tarixga ega bo‘lib, ajdodlarimiz ijodiy salohiyati, ma’naviy va badiiy-estetik talab-ehhtiyojlari negizida ijod etilgan, bugungi kunda ham shu maqsadlarga xizmat qilib keladi” [5, 230].

Aktyorlik ko‘nikmalarini rivojlantirish jarayonida qadimiy davrlarda shakllangan ta’sirchan ifoda usullari, mumtoz adabiyotdagi obraz yaratish tajribalari, og‘zaki ijodning ifodaviy imkoniyatlari va xalq og‘zaki ijodiga xos dramatik ifoda shakllari asosiy metodik manba sifatida xizmat qiladi. Ushbu tajribalar bo‘lajak folklor ijrochilarining badiiy-estetik didini rivojlantirish, obrazni ifodali va ta’sirchan tarzda yetkazish qobiliyatini oshirishda muhim omil hisoblanadi.

Ayniqsa, aktyorlik ko‘nikmalarini shakllantirish jarayonida mumtoz adabiyot namunalari, og‘zaki ijod uslublari, xalq og‘zaki ijodida obraz yaratish va ta’sirchan ifoda vositalaridan foydalanish tajribalari asosiy metodik asos sifatida xizmat qiladi. Bular bo‘lajak folklor ijrochilarida badiiy-estetik didni shakllantirish, ular nutqining obrazlilik, ta’sirchanlik va jonli ifoda bilan boyitilishiga xizmat qilishi mumkin.

Shu nuqtai nazardan qaralganda, folklor ijrochiligining o‘qitish metodikasini faqat musiqiy tayyorgarlik doirasida emas, balki kompleks yondashuv asosida aktyorlik mahorati, sahna madaniyati, mimika va nutq texnikasi bilan uyg‘unlashtirilgan holda takomillashtirish zarurati yuzaga keladi. Bu esa nafaqat ijodiy salohiyatni oshiradi, balki milliy san’atimiz rivojiga xizmat qiluvchi barkamol folklor ijrochilarini tayyorlashga imkon yaratadi.

Folklor ijrochiligi – bu nafaqat matn yoki kuyni ifoda etish, balki badiiy obraz yaratish, voqeani sahnaviy shaklda jonlantirish, tinglovchi yoki tomoshabin qalbiga bevosita murojaat qilish mahoratidir. Shu bois folklor ijrochisi sahna san’atining ayrim muhim elementlariga ega bo‘lishi talab etiladi. Jumladan, aktyorlik ko‘nikmalari, ya’ni obrazga kirish, dramatik vaziyatda o‘zini tutish, sahna nutqini boshqarish, mimika, jest, tana harakati, auditoriya bilan interaktsiya kabi komponentlar folklor san’atining sahnadagi ta’sirchanligi uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. Aktyorlik ko‘nikmalari deganda:

sahna nutqining ravonligi;

obrazga kirish va uni ifodalash qobiliyati;

sahna harakati va jest-mimik ifodaning tabiiyligi;

auditoriya bilan muloqot qilish, kontakt o‘rnatish layoqati;

dramatik tafakkur va sahnaviy uyg‘unlikni saqlay olish kabi jihatlar tushuniladi. Aynan mana shu omillar folklor ijrochisining sahnadagi ta’sirchanligini oshiradi, tomoshabinni hissiy jihatdan jalb etadi va an’anaviy madaniyatning jonli namoyishiga xizmat qiladi.

Tadqiqotchi V.E.Meyeroxold shunday tamoyilni uqtirar edi:

“aktyor ijodi bu kenglikdagi plastik shakllarning ijodidir;

obrazga, sezgilarga yo‘lni, «ichki» kechinmalardan emas, balki «tashqi» kechinma xarakatidan topish lozim;

aktyorlik san’ati deganda, o‘z tanasining ta’sirchan vositalarini to‘g‘ri qo‘llay bilish tushuniladi;

rolning plastik va so‘z tasvirlarini musiqiy va ritmik tashkil etilishi;

biomexanika uslubiylotining kaliti bu – «tashqidan ichkiga» (bu yerda Meyeroxold biomexanikasi Stanislavskiyning “jismoniy harakatlar uslubiga” yaqinlashadi)” [8, 213].

Matnlar asosida aktyor o‘zining jismoniy va ruhiy tabiati bilan badiiy sahna qiyofasini yarata olsa bu uning katta muvaffaqiyati bo‘ladi. “Aktyorning bosh maqsadi badiiy qiyofa yaratishdir. Aktyor ijodining o‘ziga xos xislati u bir vaqtning o‘zida ijod qiladi va ijodga o‘zi material hisoblanadi. Ijodning obekti ham, subekti ham o‘zi. Barcha san’at turlaridan aktyor ijodi o‘zgacha – bu ijod uning jussasi, ovozi, aql-idroki va tuyg‘ulariga bog‘liq” [6, 29-30].

Bo‘lajak folklor ijrochilari sahnada rol bajarayotganda diqqatni jamlay olish juda muhimdir. Chunki bo‘lajak folklor ijrochilari qay darajada jonli munosabatni vujudga keltira bilishi uning sahnadagi chin ma’nodagi diqqat e’tiboriga bog‘liq. Hamrohga qarab turishning o‘zi kamlik qiladi. Uni ko‘rish lozim. Hamroh yuzida sodir bo‘ladigan har bir ifoda, har bir imo-ishorani, sinchkovlik bilan kuzatib turishi shart. Uni eshitibgina qolmay, tinglay bilish ham zarur buning o‘zi ham kamlik qiladi. Tinglash orqali uni tushunishga harakat qilish kerak. Hatto tushunish ham kamlik qiladi. Uni sezish ham kerak.

Aktyorlik san’ati bo’yicha yuqori malakali kadrlarni tayyorlash jarayoniga o’qitilayotgan fan bo’yicha tayanch ma’lumotga ega bo’lgan, bilim, malaka va ko’nikmaga ega bo’lgan yuqori malakali o’qituvchilar, fan nomzodi va dotsentlar, fan doktori va professorlar, shuningdek tajribaga ega bo’lgan yuqori malakali mutaxassis va amaliyotchilar jalb etilishi maqsadga muvofiq [4, 14].

Aktyorlik san’atining yana bir o’ziga xos fazilati shundaki, u o’ziga ham ijodkor, ham material sifatida xizmat qiladi. Aytaylik, kulol o’z ijodida tuproq va suvdan foydalanib, bu moddiy vositalar yordamida o’z g’oyasini shaklga keltiradi. Rassom esa ranglar orqali o’z tasavvurini gavdalandiradi. Shuning uchun kulol uchun tuproq, rassom uchun bo’yoqlar qanday ijodiy material bo’lsa, aktyor uchun uning ichki kechinmalari, his-tuyg’ulari, nutqi, mimikasi, tana harakati – bularning barchasi bir vaqtda ham ijodiy vosita, ham ifoda shakli bo’lib xizmat qiladi.

Xulosa. Bugungi kunda folklor ijrochilarining aktyorlik ko’nikmalarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish zarurati dolzarb hisoblanadi. Bu ehtiyoj, bir tomondan, folklor san’atining zamonaviy sahna talqinida yanada jonli, ta’sirchan va emotsional ifodaga ehtiyoj ortib borayotganligi bilan bog’liq bo’lsa, boshqa tomondan, hozirgi ta’lim tizimida mavjud bo’lgan ayrim metodik bo’shliqlarni to’ldirishga qaratilgan amaliy harakatlarni taqozo etadi.

Xulosa qilib aytganda, bo’lajak folklor ijrochilarining aktyorlik ko’nikmalarini rivojlantirish bo’yicha takomillashgan metodik yondashuvni ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish, bu yo’nalishda ijod qiluvchi avlodning professionallik darajasini oshirishga, shuningdek, milliy an’analarni saqlab qolgan holda ularni zamon ruhiga mos ifodalashga xizmat qiladi. Bu esa o’z navbatida, folklor san’atining jozibadorligini oshirish, tomoshabinga ta’sirchanlik darajasini kuchaytirish va ijrochilik maktabini rivojlantirish uchun muhim poydevor bo’lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2021. – 464 b.
2. Isroilova X. O‘zbek folklorshunosligining rivojlanishida folklorshunos olimlarning qo‘shgan hissalar / "Oriental Art and Culture" Scientific Methodical Journal. Volume 4 Issue 3 / June 2023. – B. 811-814.
3. Karimova M. Folklor-etnografik tomoshalar rejissurasining o‘ziga xos xususiyatlari. San. fan. fal. dok. dis. – Toshkent: O‘zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti, 2025. – 131 b.

**“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC
INNOVATIVE RESEARCH”**

Volume 02. Issue 07. July 2025

4. Mamatqosimov J. Aktyorlik mahorati. – Toshkent: Lesson press, 2019. – 220 b.
5. Mirzayev T., Turdimov Sh., Jo‘rayev M., Eshonqulov J., Tilavov A. O‘zbek folklori. – Toshkent: MALIK PRINT CO, 2021. – 240 b.
6. Muhammedov M. Rejissura asoslari. – Toshkent: Shoakbar bosmaxonasi, 2008. – 96 b.
7. Sangirov B. O‘zbek teatrida etnomadaniy an’analar talqini. San. fan. fal. dok. dis. – Toshkent, 2019. – 154 b.
8. Sayfullayev B., Mamatqosimov J. Aktyorlik mahorati. – Toshkent. 2011. – 388 b.
9. Yo‘ldosheva S., Sattorova G. Folklor-etnografik ansambllari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2007. – 164 b.

**Research Science and
Innovation House**

**Ichki audit tizimini raqamlashtirish orqali byudjet tashkilotlarida
moliyaviy nazoratni kuchaytirish**

**To‘laganova Dildora Baxodir qizi
Bank moliya akademiyasi magistranti**

Annotatsiya: Ushbu tezisdagi byudjet tashkilotlarida ichki audit tizimini raqamlashtirish orqali moliyaviy nazoratni kuchaytirish masalalari yoritiladi. Raqamli texnologiyalarni audit jarayoniga joriy etish hisobdorlik va shaffoflikni oshiradi, inson omilidan kelib chiqadigan xatolarni kamaytiradi hamda tezkor axborot almashinuvini ta'minlaydi. Tadqiqotda raqamlashtirishning asosiy afzalliklari, amaliy qo'llash mexanizmlari, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish bo'yicha takliflar keltiriladi. Shuningdek, zamonaviy audit dasturlari, elektron hujjat aylanishi va sun'iy intellekt asosida tahlil vositalarining samaradorlikka ta'siri tahlil qilinadi. Natijada, raqamli ichki audit tizimi byudjet tashkilotlarida moliyaviy intizomni mustahkamlash va korrupsiya xavfini kamaytirishning muhim vositasi sifatida baholanadi.

Kalit so'zlar: ichki audit, raqamlashtirish, moliyaviy nazorat, byudjet tashkilotlari, shaffoflik, elektron hujjat aylanishi, sun'iy intellekt, korrupsiya xavfi.

Abstract: This thesis addresses the issues of strengthening financial control through the digitalization of internal audit systems in budgetary organizations. The implementation of digital technologies in the audit process enhances accountability and transparency, reduces errors stemming from human factors, and facilitates rapid information exchange. The study presents the main advantages of digitalization, mechanisms for practical application, existing problems, and proposals for their resolution. Additionally, it analyzes the impact of modern audit software, electronic document management, and artificial intelligence-based analytical tools on efficiency. Consequently, the digital internal audit system is evaluated as a crucial instrument for reinforcing financial discipline and mitigating corruption risks in budgetary organizations.

Keywords: internal audit, digitalization, financial control, budgetary organizations, transparency, electronic document management, artificial intelligence, corruption risk.

Аннотация: В данном тезисе освещаются вопросы усиления финансового контроля за счет цифровизации системы внутреннего аудита в бюджетных организациях. Внедрение цифровых технологий в процесс аудита повышает подотчетность и прозрачность, уменьшает ошибки, вызванные человеческим фактором, и обеспечивает быстрый обмен информацией. В исследовании представлены основные преимущества цифровизации, механизмы практического применения, существующие проблемы и предложения по их устранению. Также анализируется влияние современных программ аудита, электронного документооборота и инструментов анализа на основе искусственного интеллекта на эффективность. В результате система цифрового внутреннего аудита рассматривается как важный инструмент укрепления финансовой дисциплины и снижения коррупционных рисков в бюджетных организациях.

Ключевые слова: внутренний аудит, цифровизация, финансовый контроль, бюджетные организации, прозрачность, электронный документооборот, искусственный интеллект, риск коррупции.

Kirish:

Byudjet tashkilotlarida moliyaviy intizomni ta'minlash, mablag'lardan oqilona va maqsadli foydalanish davlat boshqaruvining ustuvor vazifalaridan biridir. Ushbu jarayonda ichki audit tizimi moliyaviy nazoratning muhim mexanizmlaridan biri sifatida hisob-kitoblarning to'g'riligi, shaffoflik va qonuniylikni ta'minlashga xizmat qiladi. So'nggi yillarda raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi ichki audit faoliyatiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatib, uni yanada samarali va zamonaviy shaklda tashkil etish imkonini bermoqda.

Raqamlashtirilgan ichki audit tizimi nafaqat ma'lumotlarni tezkor qayta ishlash va tahlil qilishga, balki moliyaviy oqimlarni real vaqt rejimida kuzatishga imkon yaratadi. Bunday tizimlar orqali inson omilidan kelib chiqadigan xatoliklar kamayadi, audit jarayonlarining shaffofligi oshadi va korrupsiya xavfi pasayadi. Shuningdek, elektron hujjat aylanishi, ma'lumotlar bazasi integratsiyasi va sun'iy intellekt asosidagi tahlil vositalari yordamida nazorat jarayonlari avtomatlashtiriladi.

Shu nuqtai nazardan, byudjet tashkilotlarida ichki audit tizimini raqamlashtirish orqali moliyaviy nazoratni kuchaytirish masalasi nafaqat amaliy, balki ilmiy jihatdan ham dolzarbdir. Mazkur tadqiqotda raqamlashtirishning ichki audit tizimiga ta'siri, afzalliklari, amaliy joriy etish jarayonidagi muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari tahlil qilinadi.

Asosiy qism: Byudjet tashkilotlarida moliyaviy resurslardan samarali foydalanish va ularning maqsadli yo‘naltirilishini ta‘minlash davlat moliyaviy boshqaruvining eng muhim talablaridan biridir. Ichki audit tizimi bu jarayonda asosiy nazorat mexanizmi sifatida faoliyat yuritib, moliyaviy intizomni mustahkamlash, mablag‘lar sarfi ustidan shaffoflikni ta‘minlash va qonunbuzarliklarning oldini olishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Raqamli texnologiyalarni audit tizimiga integratsiya qilish esa nazorat jarayonlarini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqadi. Raqamlashtirilgan audit tizimi ma‘lumotlarni real vaqt rejimida yig‘ish va tahlil qilish, xatolarni avtomatik aniqlash, risklarni tezkor baholash hamda korrupsiyaga qarshi samarali choralarni ko‘rishga imkon beradi. Bu esa byudjet mablag‘laridan oqilona foydalanish darajasini oshirish bilan birga, davlat moliya tizimiga bo‘lgan ishonchni mustahkamlaydi.

Shuningdek, raqamlashtirish auditorlar mehnatini yengillashtiradi, hujjatlar aylanishini tezlashtiradi va ortiqcha qog‘ozbozlikni bartaraf etadi. Xalqaro tajriba shuni ko‘rsatadiki, raqamli audit vositalaridan foydalanish moliyaviy nazorat samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Shu sababli, mazkur mavzuning o‘rganilishi O‘zbekistonning davlat boshqaruvi tizimida ochiqlik, shaffoflik va samaradorlikni ta‘minlash yo‘lida dolzarb ahamiyatga ega.

1. **Ichki audit tizimining mohiyati va ahamiyati**

- Byudjet tashkilotlarida ichki auditning vazifalari va huquqiy asoslari.
- Moliyaviy nazoratda ichki auditning roli.

2. **Raqamlashtirish jarayonining imkoniyatlari**

- Elektron hujjat aylanishi tizimlari (Document Management Systems).
- Auditni avtomatlashtirish dasturlari (1C, SAP, Audit Command Language va boshqalar).

- Sun‘iy intellekt va ma‘lumotlar tahlili vositalaridan foydalanish.

3. **Raqamlashtirishning afzalliklari**

- Audit jarayonida tezkorlik va aniq natijalar.
- Xatolik va inson omili ta‘sirini kamaytirish.
- Ma‘lumotlarni saqlash va ulardan tahlil uchun foydalanish qulayligi.

4. **Amaliyotdagi muammolar va to‘siqlar**

- Texnik infratuzilmaning yetarli emasligi.
- Mutaxassislar malakasining pastligi.
- Kiberxavfsizlik masalalari.

Muhokama:

Byudjet tashkilotlarida raqamlashtirilgan ichki audit tizimini joriy etish jarayoni moliyaviy nazorat sifatini sezilarli darajada oshiradi. Bu tizim orqali nazorat qiluvchi organlar real vaqt rejimida hisobotlarni ko‘rib chiqish, shubhali operatsiyalarni avtomatik aniqlash va moliyaviy oqimlarni tahlil qilish imkoniga ega bo‘ladi. Ammo, raqamli texnologiyalarni samarali qo‘llash uchun bir qator shart-sharoitlar, jumladan, texnik baza, yuqori malakali auditorlar va kuchli kiberxavfsizlik tizimi zarur. Shuningdek, raqamli audit bo‘yicha normativ-huquqiy bazani takomillashtirish ham muhim.

Xulosa va takliflar:

Xulosa:

Byudjet tashkilotlarida ichki audit tizimini raqamlashtirish moliyaviy nazorat samaradorligini oshirish, shaffoflikni ta‘minlash va korrupsiya xavfini kamaytirishda muhim omil hisoblanadi. Raqamli texnologiyalar orqali audit jarayonlari avtomatlashtiriladi, ma‘lumotlarni real vaqt rejimida tahlil qilish imkoniyati yaratiladi va inson omilidan kelib chiqadigan xatoliklar kamayadi. Shu bilan birga, elektron hujjat aylanishi, integratsiyalashgan ma‘lumotlar bazasi va sun‘iy intellekt texnologiyalari audit tizimining sifat jihatidan yangi bosqichga ko‘tarilishiga xizmat qiladi.

Takliflar:

1. **Texnik infratuzilmani rivojlantirish** – barcha byudjet tashkilotlarida ichki auditni raqamlashtirish uchun zamonaviy kompyuter texnikasi, dasturiy ta‘minot va tezkor internet tarmog‘i bilan ta‘minlash.
2. **Malaka oshirish dasturlarini yo‘lga qo‘yish** – auditorlar va moliya xodimlari uchun raqamli texnologiyalar, elektron hujjat aylanishi va ma‘lumotlar tahlili bo‘yicha muntazam o‘quv kurslarini tashkil etish.
3. **Kiberxavfsizlikni kuchaytirish** – ma‘lumotlarni himoyalash bo‘yicha xalqaro standartlar asosida xavfsizlik tizimlarini joriy etish va muntazam monitoring o‘tkazish.
4. **Normativ-huquqiy bazani takomillashtirish** – raqamli audit jarayonlarini huquqiy jihatdan tartibga soluvchi qonun va me‘yoriy hujjatlarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish.

5. **Xalqaro tajribadan foydalanish** – rivojlangan davlatlarda qo‘llanilayotgan ilg‘or raqamli audit vositalari va metodologiyalarini o‘zlashtirish hamda milliy sharoitga moslashtirish.

6. **Integratsiyalashgan tizim yaratish** – barcha byudjet tashkilotlarining moliyaviy ma’lumotlarini yagona raqamli audit platformasiga ulash orqali umumiy nazorat mexanizmini mustahkamlash.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi “Davlat moliyaviy nazorati to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2021.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 28-dekabrda “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-6079-son Farmoni.

3. Бухгалтерский учет и аудит: Учебник / Под ред. В. И. Подольского. – М.: Юрайт, 2022.

4. Arens A.A., Elder R.J., Beasley M.S. *Auditing and Assurance Services*. – Pearson, 2020.

5. O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi. “Ichki audit faoliyatini tashkil etish bo‘yicha uslubiy qo‘llanma”. – Toshkent, 2023.

**Research Science and
Innovation House**

**“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC
INNOVATIVE RESEARCH”**

Volume 02. Issue 07. July 2025

MUNDARIJA

№	Maqola nomi va muallif(lar) F.I.SH.	Betlar
1.	THE LEGACY OF THE SILK ROAD: HISTORICAL EXPERIENCE AND CONTEMPORARY INNOVATIONS IN TEXTILE AND SERICULTURE Sevinch Abdilmajidovna Khojamurodova	6-11
2.	Boshlang‘ich ta‘lim samaradorligini oshirishda ilg‘or tajribalardan foydalanish Tojiyev Husniddin Baxtiyorovich Norkulova Nilufar Zokir qizi	12-14
3.	O‘ZBEK TILI VA ADABIYOTINI O‘QITISHDA INNOVATSION USULLAR Baxtiyorova Raxima Azamat qizi	15-19
4.	NAFAS A‘ZOLAR TIZIMI Bobonazarova Zarina Anvar qizi	20-26
5.	AHOLINING YASHIL IQTISODIYOTGA MUNOSABATI: XABARDORLIK, MOTIVATSIYA VA ISHTIROK Eshmurodov Xurshidbek Farhod o‘gli	27-30
6.	DEVELOPMENT OF ORAL CAVITY PATHOLOGIES IN IMMUNODEFICIENCY CONDITIONS Allamurodova Bakhtigul Boymurodovna Xolboyev Norbek Aliniyazovich	31-34
7.	USING AUTHENTIC MATERIALS TO IMPROVE LISTENING COMPREHENSION IN EFL STUDENTS Xomidjonova Gavharoy Xayrullo qizi	35-39
8.	Zardo‘zlik san‘atining yosh avlod orasida davomiyligi: Madaniy merosning saqlanishi va innovatsion yondashuvlar Ho‘jamurodova Sevinch Abdilmajidovna	40-42
9.	ИЖИДЖ ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ ИЖТИМОЙ ТАСАВВУРНИ ЮЗАГА КЕЛТИРИШДАГИ ЎРНИ (тезис) Сапарбаев Сирожиддин Қурбонбоевич	43-46
10.	БУГУНГИ КУНДА ПРОКУРОР ИМИДЖИНИ ЯРАТИШ МАСАЛАЛАРИ (тезис) Сапарбаев Сирожиддин Қурбонбоевич	47-49

**“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC
INNOVATIVE RESEARCH”**

Volume 02. Issue 07. July 2025

11.	Tog‘ay Murodning "Ot kishnagan oxshom" asari haqida Otanazarova Muxlisa Javlonbek qizi	50-54
12.	Raqamli texnologiyalar va moliyaviy xatarlarning nazariy asoslari Asemova Rano Japbarbergenovna	55-59
13.	ПРЕДИКТОРЫ КОГНИТИВНЫХ И ПЕРИФЕРИЧЕСКИХ НЕВРОЛОГИЧЕСКИХ ОСЛОЖНЕНИЙ ПРИ ГИПОТИРЕОЗЕ Бахадирова М.А., Артиков Н.	60-62
14.	МАКТАВГАЧА ТА’ЛИМ ТАРБИЯЧИЛАРИНИ MODULLI O‘QITISH TEXNALOGIYALARI ASOSIDA KASBIY KOMPETENTLIGNI ТАКОМИЛЛАСHTIRISH Norboyeva Nazokat Xudoyberdiyevna	63-66
15.	ETNOGRAFIK TURIZMNING ASOSIY FAOLIYATLARI VA YO‘NALISHLARINI RIVOJLANTIRISH BOSQICHLARI. Sadinova Nozima Gulamovna	67-70
16.	ТАСАВВУФ ВАКИЛЛАРИ НОМИ БИЛАН БОҒЛИҚ ТОШКЕНТ ЗИЁРАТГОҲЛАРИ Абдулакимова Нодира Болтаевна	71-78
17.	O‘qituvchilik kasbida identifikatsiyaning o‘ziga xos xususiyatlari Kurbonov Munis Umirbekovich	79-82
18.	Клиническое течение и факторы, определяющие развитие туберкулеза лёгких у детей Юлдашева Гулнора Жамиловна¹, Усмонов Исомиддин Хайдарович²	83-85
19.	O‘lmas Umarbekov hikoyalarida qahramonlar obrazining ko‘rsatilishi Nurqobilova Shahnoza Urol qizi	86-88
20.	REFLEKSIV HODISALAR TIPOLOGIYASI Ischanov Eldorbek G‘ulomdjanovich	89-92
21.	SPORT MAKTABLARI VA SOG‘LOMLASHTIRISH MUASSASALARI MAKTABDAN TASHQARI TA’LIMNING ASOSIY YO‘NALISHLARI SIFATIDA Xalilov Baxodir Shirinboyevich	93-98

**“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC
INNOVATIVE RESEARCH”**

Volume 02. Issue 07. July 2025

22.	SSENARIYNA VISLIKDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH MASALALARI Nodira MAMATQOSIMOVA	99-102
23.	COMPARISON OF INTERNATIONAL EXPERIENCE AND NATIONAL LEGISLATION IN THE APPLICATION OF LABOR AND CIVIL LAW CONTRACTS IN UZBEKISTAN Sa'diya Umarxonovna Saidova	103-107
24.	FOLKLOR IJROCHILARINING AKTYORLIK KO'NIKMASINI RIVOJLANTIRISH TADQIQOT OBYEKTI SIFATIDA ERMATOVA SADOQAT NASRULLAYEVNA	108-115
25.	Ichki audit tizimini raqamlashtirish orqali byudjet tashkilotlarida moliyaviy nazoratni kuchaytirish To'laganova Dildora Baxodir qizi	116-120
26.	Mundarija	121-123

**Research Science and
Innovation House**